

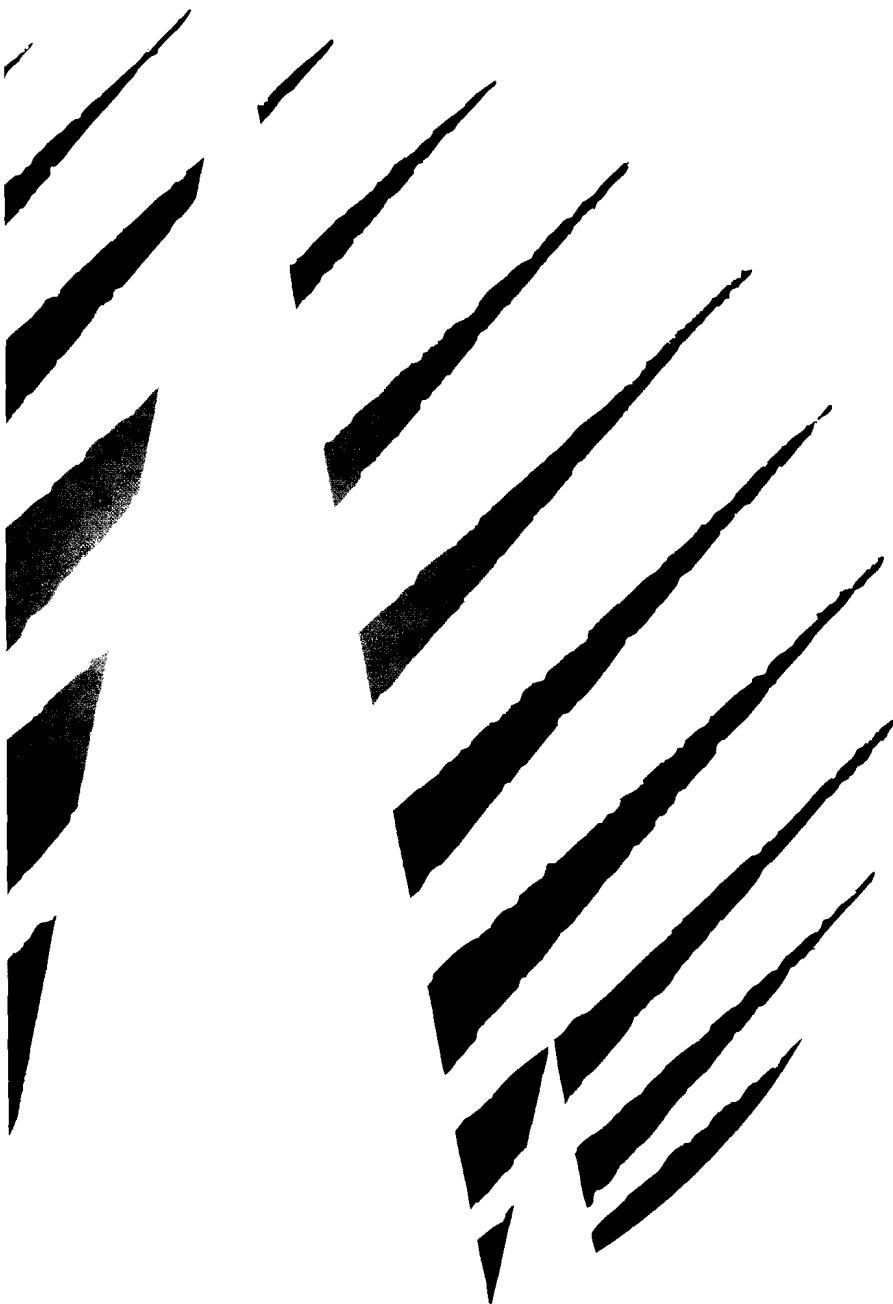

HØGSKOLEN
I SØR-TRØNDELAG

Avdeling for sykepleie

Berit Løfsnæs

Mine ord er like mørke som natten

Berit Løfsnæs

Mine ord er like mørke som natten

Innledning

Kirkens Nødhjelp har lenge arbeidet i Afghanistan. De er ikke implementerende, men arbeider gjennom afghanske muslimske partnerorganisasjoner. Målsettingen for arbeidet er å være med på å utvikle sivile strukturer i et samfunn som i over 20 år har vært i krig. Organisasjonen ønsker å bidra til å utvikle landbruket, primærhelsetjenesten og utdanningssystemet i lokalsamfunnet. De siste årene har Kirkens Nødhjelp vært engasjert i flere store vannprosjekt.

Etter talibans fall ønsket organisasjonen å bygge opp et psykososialt program. Det var ønskelig å legge vekt på opplæring i psykososialt arbeid, og øke forståelsen for psykososial tenkning hos partnerorganisasjonene. Det var planlagt å ansette en kvinnelig medarbeider, men dette var vanskelig da de få kvinnene (to stykker) som søkte, ikke hadde relevante kvalifikasjoner. Vi valgte derfor å bygge opp og trene et team med kvinner fra partnerorganisasjonene.

Før jeg kom til Afghanistan, hadde Kirkens Nødhjelp holdt tre seminarer om psykososialt arbeid. Deltakerne kom fra ledersjiktet i organisasjonene. Fire organisasjoner ble valgt ut til å være med på prosjektet ut fra sitt engasjement. Siden det var vanskelig å få ansatt en kvinnelig medarbeider, trakk en av organisasjonene seg. Senere ble det likevel mulig for denne organisasjonen å starte et arbeid i en avsidesliggende fjelldal. Det ble også lagt vekt på å styrke feltarbeidet og hjelpe til med psykososiale og fredsbevarende aktiviteter.

INNHold

Innledning	1
Kapittel 1	5
Psykososialt arbeid i Afghanistan	5
Et lite blikk inn i hverdagen.....	5
Utfordringer	7
De ulike kapitlene	9
Kapittel 2	11
Metodeutvikling i ukjent kontekst	11
Faglige utfordringer i en muslimsk kontekst	11
Utviklingen av faget sosialt arbeid	11
Samfunnsarbeid.....	12
Sosialt arbeid som en sosial konstruksjon	13
Verdiulikhhet	14
Religion og sosialt arbeid.....	15
Hvilke konsekvenser får en vektlegging av den religiøse identitet for utformingen av det faglige arbeidet?	15
Afghanistan	16
Den historiske bakgrunn og den økonomiske situasjonen.....	17
Sosiale betingelser og kulturell bakgrunn.....	17
Kulturelle faktorer.....	19
Religiøse faktorer.....	20
Kapittel 3	21
Den teoretiske overbygningen for arbeidet	21
Teorien og praksisen	22
Resilience-tenkning.....	22
Teori om bevisstgjøring og makt	24
Kapittel 4	27
Sosialarbeiderrollen	27
Å arbeide gjennom tolk.....	28
Sosialarbeiderens ulike roller i prosjektet.....	28
Tilretteleggeren	29
Veilederrollen	29
Å gi legitimitet	30
Å være vitne	30
En ikke-styrende rolle	30
Å møte de vanskelige temaene.....	31
Å gi hjelp.....	32
Å møte en annen tro	32
Å ta del i en virkelighet fylt av smerte.....	33
Et forsøk på dialogarbeid	34
Kapittel 5	36
Hva besto arbeidet i?	36
Samarbeid med shuraer i Gamle Kabul	37
Hva er en shura?.....	37

Kvinnenes situasjon	38
Hvordan presentere psykososialt arbeid i en afghansk kontekst	39
Det var bare å starte	40
Den viktige presentasjonen	41
Kvinne-shuraer i Kabul.....	44
Lederproblemer i shuraene.....	44
Deltagerne	45
Oppbygging av kvinne-shuraene	46
Shuraenes plass i nærmiljøet - ”Help your sister”	47
Arbeid i landsbyer.....	48
Landsbyer nær Kabul	49
Å danne grupper.....	50
Hvem skal være lærer?.....	51
Arbeidet i Bamiyan-distriktet.....	51
Yakawlang	51
De sterke kvinnene i Yakawlang	53
Historien til en kvinne fra landsbyen Kata Kohna	53
Døden og renselsesprosessen	54
Flukten	55
Hjemkomsten	55
Kapittel 6.....	57
Ulike arbeidsmetoder i arbeidet	57
Konflikter levendegjort i rollespill	57
Konflikt mellom kvinner,- som ble til:	59
Hvor skal vi gjøre av søppelet?.....	59
Diskusjonen i landsbyen	59
Diskusjon i shuraene: Hvor skal jeg gjøre av søppelet?	60
Ulikhet i gruppens diskusjon.....	61
Vannkonflikter	62
Rollepill om familieforhold.....	64
Forholdet mellom mor og datter	64
Sorg og sorgreaksjoner	65
Uenighet i familien	67
Bruk av moral	68
Kvinnenes fortellinger fra en strevsom hverdag.....	69
Et bedre liv	70
Hva er et godt liv?	71
Et barn blir født – en gutt	72
Bestemorrollen	73
Tvangsekteskap	73
Fortvilelse	74
Vanskeligheter i familien	75
Husproblem.....	76
Smertens ytringsform - poesi i Yakawlang.....	77
Dikt om Det som hendte	78
Den enorme endringen i livet.- De unge enkene.....	79
Barnas opplevelse	80
Yakawlang er en del av verden.....	81
Skammen.....	82
Skyld	83

Situasjonen nå	84
Lengsel – og savn.....	87
Begynne på nytt	88
Trøst	89
Den religiøse dimensjonen i vårt arbeid	91
Historier laget av teamarbeiderne.....	94
Bruk av tegninger	95
De gode opplevelsene	96
De vonde opplevelsene	96
Gledens ytringsform – landsbyfesten	97
Kapittel 7.....	103
Kasus: Enkelthistorier.....	103
Historien om Zinat	103
Historien til en kvinne fra landsbyen Dari Ali.....	105
Historien til en kvinne fra landsbyen Kosh Kakk.....	105
Historien til en kvinne fra landsbyen Bedi Muskhin	106
Kapittel 8.....	108
Hva nå?	108
Litteraturliste	114
Vedlegg I : Dikt fra Yakawlang.....	120
Vedlegg II: Tegninger.....	135
a) Gode opplevelser	135
b) Vonde opplevelser	135

Kapittel 1

Psykososialt arbeid i Afghanistan

Et lite blikk inn i hverdagen

På ett av møtene fortalte en av kvinnene at hun ventet på at hennes eldste datter snart skulle føde sitt første barn. Datteren var 15 år og hadde vært aktiv med i de ulike aktivitetene. Kvelden før hadde vi norske diskutert det patriarkalske samfunn og kjønnsrollemønsteret i Afghanistan, og var "oppgitt". Denne diskusjonen hadde jeg fremdeles i tankene. Dagen etter startet kvinnegruppen med en kort seremoni som innebar at det skulle klippes i det tøyet babyens første klær skulle syes av. Det skulle gi barnet lykke. Jeg skulle klippe.

Etter seremonien hørte jeg at jeg selv sa: "Får håpe det blir ei jente, for uten oss stopper verden!". Alle ble stille, og tausheten varte lenge. Etterpå gikk det opp for meg hva jeg hadde sagt. Jeg antok at dette utsagnet kunne oppfattes som om jeg kastet en forbannelse på mora, slik at det ble ei jente. Dersom det ble ei jente, måtte hun leve med at en utlending hadde brukt magi over for henne.

Det var helt nødvendig å si noe. Dersom jeg skulle fortsette å holde kontakt med denne gruppa, trodde jeg at måtte jeg dempe betydningen av det jeg hadde sagt. Jeg husket plutselig at vi i Norge sier "skitt fiske" og mener "god fiskelykke". Jeg snudde litt på dette uttrykket, og fortalte at vi i Norge av og til sa akkurat det omvendte av hva vi mente, spesielt når det var noe vi ønsket oss. Jeg mente at mor og barn barnet måtte bli lykkelig og håpet at

barnet ble velskapt. Bestemor sa så at det måtte bli en gutt, da det var flere jenter i familien. Den vordende mor sa ingenting.

Jeg var ikke på forhånd klar over at jeg skulle delta i en seremoni. Det ble sagt at dette var en seremoni som skulle bringe lykke. For meg var det ingen lykke å bli mor 15 år gammel. Det var også uvesentlig om det ble gutt eller jente. Men for den vordende mor og bestemor var alderen ikke problematisk. Ønsket om at det skulle bli en gutt, var en selvfølge. Sosialarbeideren og kvinnene hadde ulikt utgangspunkt. Under møtet oppstod det en situasjon som kunne ødelegge møtet. Den norske verdidiskusjonen fra kvelden før ble ført inn i møtet og laget uro – for sosialarbeideren.

Denne hendelsen viser at i møtet mellom den norske sosialarbeideren og de afghanske kvinnene (eller i hvert møte mellom sosialarbeider og klient) kan det uventede skje, noe som gjør at sosialarbeideren må forholde seg til problemstillinger som ikke er gjennomtenkte eller kan forutsees. For meg ble det viktig å stille spørsmålet: Hvordan skal sosialarbeideren takle det uforståelige eller uakseptable?

Hvorfor mener man at psykososialt arbeid er viktig? Det var mitt første spørsmål. Afghanerne har opplevd krigens forferdeligheter, død, lidelse og flukt. De som dro, kom hjem til ingenting. De materielle vilkår var så elendige etter krigen at vi fra Vesten kan ha vanskelig for å forstå at levevilkårene kan være så dårlige. De utfordringer vi står overfor når landet skal bygges opp, er enorme. Kirkens Nødhjelp ønsket å ivareta det hele menneske ved å ta sorgen og smerten på alvor, og ville derfor starte et arbeid som kunne ivareta dette behovet.

Det er viktig for alle å bli seg bevisst de krefter som har vært med på å utvikle oss til den vi er. De afghanske kvinnenenes angst for taliban får også i dag konkrete uttrykk. Det er derfor viktig å se, lære og vite at, det går an å mestre og å takle hverdagen til tross for at krigens redsler sitter i kroppen.

Ingen kan befri et annet menneske for sorgen, men vi kan dele sorgen, la den andre få fortelle hva de bærer på. Vi kan hjelpe dem til å bære sorgen med rak rygg. Å beherske

og mestre gir et menneske selvtillit og selvrespekt. Vi vet at det å komme tilbake til et normalt liv og gjenopprette hverdagen har betydning. Å få bruke sine ressurser til aktiv deltagelse i nærmiljøet fører til opplevelse av felleskap og tilhørighet. I vår sammenheng førte det til at det psykososiale prosjektet ble et praktisk prosjekt. Vårt formål med arbeidet ble å gjenopprette, opprettholde og forbedre tilværelsen for grupper som hadde vært utsatt for tap og traumer.

Det første steget vi tok, var å etablere grupper. Det ble satt i gang skrive og lese- og aktivitetsgrupper. For oss var det viktig at kvinnene fikk konkret utbytte av å være med i samtalegruppene. Det var også viktig å gi et tilbud til de kvinnene som ønsket å bearbeide de traumatiske opplevelsene krigen hadde ført med seg. For kvinnene førte etterkrigssituasjonen til nye problemer som de også ønsket å diskutere.

Utfordringer

Gjennom hele prosjektet spurte jeg meg selv om mitt arbeid var til hjelp. Her kom jeg med mitt verdisyn og med kunnskap som først og fremst var hentet fra en vestlig kulturkrets. Hadde jeg noe i Afghanistan å gjøre?

Samtidig hadde jeg en teoretisk overbygning for mitt arbeid basert på empowerment- og styrkeperspektivet i sosialt arbeid. Hvordan ville dette komme til uttrykk i den praktiske utformingen av arbeidet jeg gjorde. Hva ville min rolle være?

Under hele mitt arbeid var spørsmålet: Hvilken kunnskap innen sosialt arbeid er overførbart til den afghanske virkeligheten. Noen av de bærende verdier i sosialt arbeid er knyttet til individets frihet og individets selvbestemmelsesrett. I verdigrunlaget for sosialt arbeid inngår også menneskets verdighet. De ulike metodene i sosialt arbeid tar sitt utgangspunkt og er utviklet etter disse verdier. I Norge har individuelt sosialt arbeid lengst tradisjon. Senere er både gruppearbeid og samfunnsarbeid blitt utviklet.

I Afghanistan er familiens ære overordnet individets selvbestemmelsesrett og frihet. Det betyr at grunlaget for sosialt arbeid må ta hensyn til andre verdier enn vi tradisjonelt gjør. Den sterke religiøse overbevisningen som de aller fleste afghanerne

har, må sosialarbeideren ta hensyn til. Religion har lenge vært et tabuemne for mange norske sosialarbeidere. I Afghanistan, er det vanskelig, ja, umulig å innta en slik holdning. Vi er lært opp til å være nøytrale overfor klientens religiøse syn, og holde vårt eget skjult. I Afghanistan er hele samfunnet basert på islamske verdier, noe som utfordrer en vestlig sosialarbeider.

De rammene sosialt arbeid skal arbeide innenfor, er også ulike dem vi kjenner fra Vestens overflodsamfunn. I et krigsherjet land hvor våre selvfølgelige goder ikke eksisterer, og hvor hverdagen er preget kampen for å livberge seg, blir sosialarbeideren nødt til å arbeide i en situasjon som i utgangspunktet er ukjent.

Sosialarbeideren er også en minoritet i landet, og overfor lokalbefolkningen er hun bærer av Vestens verdier. Vestens levesett kan oppfattes som en trussel mot muslimske verdier. Det fører til at muligheten til å få kontakt og tillit er avhengig av at en viser respekt for verdier en selv ikke deler. Dette får stor betydning for utformingen av sosialarbeiderrollen. Hvor aktiv skal sosialarbeideren være? Hva skal hun formidle av kunnskap? Å utføre individuelt arbeid ble forkastet, fordi det var ukjent å søke råd hos en med en annen kultur og religion. Hvilken form for hjelp skulle da tilbys?

Når det gjelder internasjonalt sosialt arbeid, kan vi ta utgangspunkt i tre ulike perspektiver. Sosialarbeideren kan for det første arbeide i sitt eget land eller innenfor en vestlig kulturkrets og klienten vil være en etnisk minoritet. Her vil hun representere majoritetsamfunnet og klienten vil være i minoritet. Det andre perspektivet gjør seg gjeldende når sosialarbeideren arbeider i utviklingsland som har kjennskap til og er preget av det humanistiske og kristne kulturgrunnlaget. Det kan for eksempel være tidligere britiske og franske kolonier i Afrika. Her er sosialarbeideren minoritet, men arbeider i en kulturkrets hvor hun delvis er fortrolig med de religiøse aspektene. Det tredje perspektivet står vi overfor når sosialarbeideren er en minoritet og hovedkulturen er muslimsk. Det fører til at kultur og religion er tett sammenvevet, og konteksten vil være ukjent for sosialarbeideren.

De ulike perspektivene gjør at både maktbalansen, sosialarbeiderrollen og utformingen av arbeidet blir forskjellig.

De ulike kapitlene

I kapittel 2 blir relevansen av sosialt arbeid i land med andre kulturelle, økonomiske og sosiale faktorer enn de vestlige diskutert. I et muslimsk land hvor religionen er en vesentlig del av hverdagslivet, gir religionen de troende leveregler. Her er andre verdier enn individualisering og selvbestemmelse viktige. Begrepet *community social work* blir ofte brukt av bistandsorganisasjoner i den vestlige verden som en beskrivelse av arbeidet. Det er tvilsomt om begrepet psykososialt sier noe om den hjelpen som blir gitt til dem som skal motta hjelpen. I denne boka blir likevel begrepet psykososialt brukt, da dette var navnet på det opprinnelige prosjektet.

I neste kapittel (Kapittel.3) henviser jeg til den teoretiske overbygningen som var viktig i arbeidet. *Resilience*-tenkning legger vekt på klientens styrke, og at det er viktig å få nettverket til å fungere igjen. P. Freires arbeid var en viktig inspirasjonskilde. Det er nødvendig å trekke frem hans teorier om makt og avmakt når sosialarbeideren representerer Vestens rikdom og levesett. Dialogarbeid legger grunnlag for et gjensidig og likeverdig forhold mellom personer. Kapittel 4 omhandler sosialarbeiderrollen.

Prosjektet drev sin virksomhet tre ulike steder i Afghanistan. I Kapittel 5 blir de ulike stedene beskrevet. Det var Kabul, landsbyer nær Kabul og landsbyer i Bamiyan-distriktet, i dalføret Yakawlang. Hvert sted hadde sitt særpreg med sine spesielle problemer. I Kabul var det utvikling av *shura*- ("møte og diskusjon") grupper som var i fokus. Kvinnene ønsket å ta i bruk det offentlige rom, da gruppene var åpne for alle og samtalen tok utgangspunkt i hverdagens utfordringer. Landsbyen utenfor Kabul var opptatt av å lære. I skrive-/leseopplæringen fikk de unge jentene mulighet til å være aktive deltagere og de fikk anledning til å treffe hverandre. Kvinnene i Yakawlang hadde opplevd massakre og laget dikt om sin sorg. Diktene ønsket de å gi omverdenen, slik at flest mulig kunne få ta del i deres opplevelser.

I Kapittel 6 er de ulike anvendte metodene beskrevet. Rollespill er en metode kvinnene kjente til fra før. Spillene tok utgangspunkt i situasjoner kvinnene hadde opplevd før og etter krigen. Kvinnene utformet sine roller slik de selv ønsket. I samtalen etter spillene hadde kvinnene mulighet til å drøfte løsninger på de problemer spillene tok opp.

Fortellinger fra hverdagslivet var en annen anvendt metode. Kvinnene fortalte om situasjoner som de syntes var vanskelig å takle, og som viste deres sårbare situasjon. Kvinnenes uttrykksform hadde ulik karakter. Kvinnene i Yakawlang laget dikt. (På det tidspunkt diktene ble laget, var det få kvinner som kunne lese og skrive.) Her var det smerten som kom til uttrykk, og diktene var en måte å bearbeide det vonde de hadde opplevd. Gleden hadde også sitt uttrykk, nemlig i landsbyfesten. Landsbyfest, *mela*, var en gammel tradisjon som var forbudt under taliban. De religiøse fortellingene om profetens Mohammeds liv, hadithene, ga oss mulighet til vise til det islamske grunnelement kvinnene hadde i sitt liv. Alle de ulike metodene synliggjorde den styrke kvinnene hadde når det gjaldt å forme et nytt liv etter talibans fall. Den tradisjonelle metoden, å uttrykke sorg, smerte og glede gjennom tegning, ble også brukt

De bevisst valgte metodene som rollespill, samtale om mestring av hverdagslivet, å tegne og arrangere en landsbyfest, *mela*, eller de som ble til underveis: bruk av hadither og poesi i psykososialt arbeid, hadde alle som hensikt å la sosialarbeideren ha en delvis passiv, ikke-styrende rolle.

For alle kvinnene betydde islam mye. Å innordne seg var en av de forpliktelsene de hadde som kvinne. Realisere seg selv skal man innen familien. Ekteskap og familie har en spesiell plass i religionen, og ekteskapet regnes som "halve religionen". Den gode adferd var også en lovprising av Gud.

I neste kapittel vil de faglige utfordringene vi møtte i arbeidet, bli omtalt.

Kapittel 2

Metodeutvikling i ukjent kontekst

Faglige utfordringer i en muslimsk kontekst

Utviklingen av faget sosialt arbeid

Faget sosialt arbeid i Norge har sine historiske røtter i England og USA. I fremstillingen av utviklingen av faget blir våre formødre, Jane Adams og Mary Richmond, ofte nevnt. Begge var banebrytende på hver sin måte. Jane Adams var aktiv i settlementsbevegelsen i USA. Bevegelsen hadde bl.a. som målsetting å støtte lokalsamfunn slik at de kunne være med på å løse konflikter i nærmiljøet. Mange mener at Mary Richmond var den som la grunnlaget for profesjonen sosialt arbeid (Levin og Trost, 1996, Zahl, 2003). Utvikling av nye tilnæringsmåter og perspektiver har også først og fremst skjedd i disse landene (Payne, 1997).

Sosialt arbeid er en aktivitet som varierer ut fra den kulturelle konteksten faget utøves i. Etter hvert er det reist tvil om vestlige psykologiske teorier kan overføres til samfunn som har et helt annet verdsett og en helt annen struktur enn vår (Larsen, 2001). Taylor (1999) sier at sosialt arbeid som fenomen defineres ut fra de økonomiske, sosiale og kulturelle betingelser som eksisterer. Men er det egentlig bare disse faktorene som gjelder?

I 1960-70-årene foregikk det en diskurs i sosialt arbeid om fagets ideologiske basis var overførbart til andre kulturer (Midgley, 2001). De etiske prinsipper som ble understreket var: individualisering, selvbestemmelse, ikke fordømmende holdning og konfidensialitet (Biestek, 1972). Det ble hevdet at verdiene var utviklet og rotfestet i en individualistisk kultur hvor vestlig liberalisme var rådende, og dermed ikke universelle (Council of Social Work Education, 1967). I diskusjonen som fulgte, mente flere at det var svært problematisk å overføre verdigrunnlaget for sosialt arbeid

---

utviklet som det var av amerikanske verdier som likhet, frihet og individuell ansvarlighet, til andre kulturer med andre verdier (Briar and Miller, 1977; Friedlander, 1958). Midgey (2001) sier denne debatten førte til at sosialarbeidere begynte å reflektere over relevansen av vestlig sosialt arbeid i andre samfunn, hvor de kulturelle, økonomiske og sosiale realiteter er annerledes. Han sier videre at i dag råder det en større forståelse for å respektere ulikheter og utvikle former for sosialt arbeid som er grunnfestet i den lokale kulturen, og i de økonomiske og sosiale realitetene som der er til stede.

International Association of Schools of Social Work har i 2003 utarbeidet "Global Qualifying Standards" for sosialarbeiderutdanningen. De understreker at sosialt arbeid er kontekstuel bundet og internasjonale fastlagte normer risikerer å strømlinjeforme utdanningen og praktikerne. Ikke minst for bistandsarbeid er dette en viktig diskusjon, særlig på bakgrunn av tendenser til nykolonisering av utviklingsland med vestlige modeller for sosialt arbeid i fokus.

Samfunnsarbeid

En av de tilnæringsmåtene som har vist seg å være brukbar i bistandsarbeid, er samfunnsarbeid. Grunnen er antagelig at samfunnsarbeid (*community development*) har sin opprinnelse i utviklingsarbeid i tidligere kolonier og ellers i den tredje verden. Senere viste det seg at prinsippene og metoden var hensiktsmessig ved utvikling av nærmiljøarbeid i industrialiserte land (Seebohm report, 1968). Videreutvikling av metoden har så skjedd i forskjellige land, og da med ulike retninger. Det viste seg at *community development*-metoden hadde sine begrensninger i sterkt strukturerte samfunn, og supplement til metoden ble utviklet, som sosial aksjon og mobilisering (Hermansen, 1973). I Storbritannia i 1970-årene foregikk det mange diskusjoner hvor man drøftet om samfunnsarbeid var en del av sosialt arbeid eller ikke. Mange som arbeidet med samfunnsarbeidsprosjekter, ønsket ikke å bli assosiert med sosialarbeidere. De ønsket å bli betraktet som samfunnsarbeidere (Løfsnæs, 2000).

Flere av samfunnsarbeidsprosjektene kan omtales som aksjonsforskning.

Aksjonsforskning er "grovt sett enhver virksomhet der en ... samtidig søker å nå to

mål, det ene orientert i retning av praktisk handling i samfunnet (aksjon), det andre orientert i retning av en systemisk måte å søke å forstå virkeligheten, gjennom evaluering av aksjonen på en eller annen måte” (Finset, 1973). Både handlingen og en ny orientering i forsøk på å forstå virkeligheten er viktig. T. Mathisen (1971) understreker at lojaliteten ligger hos aksjonen og ikke teorien.

Sosialarbeiderprofesjonens vektlegging på individuelt sosialt arbeid, og dermed på terapeutiske tilnærminger, har satt utviklingen av tilnæringsmåter innen samfunnsarbeid til side. I det sosialfaglige arbeidet i utviklingsland har nettopp metoder knyttet til samfunnsarbeid vist seg å være til stor hjelp.

Sosialt arbeid som en sosial konstruksjon

I dag blir det understreket at sosialt arbeid er en sosial konstruksjon. Payne (1997, 2001) setter spørsmålsteget ved idéen om at det finnes en felles kunnskapsbase for vårt fag, og drøfter om det er mer brukbart å se på sosialt arbeid som en kontinuerlig prosess som består av konstruksjon og rekonstruksjon av profesjonell kunnskap. På den måten blir kunnskapsbasen et mer fleksibelt begrep som gjør det mulig å se hva som skjer i praksis, mer enn en akademisk konstruksjon av kunnskap.

Mesteparten av den litteratur innen sosialt arbeid som omhandler kulturell ulikhet, tar utgangspunkt i etniske minoriteter som lever i vestlige samfunn. I de fleste tidsskrifter som omhandler etnisitet, er utgangspunktet nesten alltid artikler som fremstiller klienten som minoritet, og omhandler hva vi (sosialarbeidere) skal gjøre i vårt møte med minoritetene. Problemstillinger hvor sosialarbeideren representerer en minoritet i et land som er kulturelt, økonomisk og sosialt forskjellig fra ens eget, er lite omtalt.

I den litteratur som viser til arbeid i utviklingsland, vil en ofte se at litteraturhenvisningene er til vestlige teoretikere som har hentet sin empiri i vestlige land. En kan da spørre i hvilken grad de ulike land har hatt mulighet til å utvikle sosialt arbeid ut fra sine egne forutsetninger, uten å overta vår tenkemåte og våre verdier.

Verdiulikhhet

Spørsmålet om det finnes universale verdier i sosialt arbeid er ofte oppe til debatt. De universelle verdier som oftest nevnes, er menneskets verdighet og unikhet, menneskets rett til å velge og klientens selvbestemmelsesrett (Compton and Galaway, 1994).

Taylor (1999) nevner at det minimum man må være enig om når det gjelder målet for sosialt arbeid, er å hjelpe andre, forebygge skader og fremme sosial rettferdighet.

I sosialt arbeid vil sosialarbeideren sammen med klienten foreta vurderinger av situasjonen og de(t) problem(er) klienten(e) strever med. Det er en vedvarende prosess som varer den tiden sosialarbeideren har kontakt med klienten(e). Den utfordring sosialarbeider står overfor er hva vurderingen skal bygge på. Spørsmålet om det finnes et felles kunnskapsgrunnlag for sosialt arbeid, gjør vurderingen ekstra vanskelig (Payne, 2001).

T. Wyller (2003) bruker begrepet dømmekraft når han skal beskrive sosialarbeiderens etiske dilemmaer. For å se den situasjon sosialarbeideren arbeider i, drøfter han tre kontekster som gir føringer for sosialarbeiderens utøvelse av sitt arbeid. Den første konteksten utgjøres av den historiske, sosiale, religiøse og kulturelle omverden. Den neste konteksten er den konkrete arbeidssituasjonen sosialarbeideren befinner seg i. Den tredje og siste er sosialarbeiderens egen dømmekraft.

I den første konteksten plasserer han de verdimeslige føringer som ligger til grunn for utøvelsen av sosialfaglig arbeid. Innholdet i kontekst 1 vil være forskjellig dersom sosialt arbeid utføres i en annen kulturkrets enn den vestlige, hvor historiske, sosiale og økonomiske forhold er helt annerledes. Wyller har i sin analyse også tatt med de føringer som den religiøse tilhørigheten gir. Den religiøse dimensjonen i menneskets liv har så å si vært fraværende i drøftinger av sosialt arbeid. Erfaringen fra Afghanistan viser at menneskets religiøse tilhørighet må vektlegges.

Religion og sosialt arbeid

Det islamske religionsbegrep omfatter flere nyanser enn det vi finner i Vesten. Begrepet religion omfatter selve trosinnholdet og de kultiske handlingene, men også livsmønsteret for individet og kollektivet. Rian (1999) sier at religion i islamsk sammenheng omfatter troen og de religiøse pliktene, men også "de sosiale relasjonene". "Det er den samlende betegnelsen på alt som angår det dennesidige, dvs. det økonomiske, sosiale og politiske liv med de implikasjoner dette har både for individet og samfunnet. Religiøse spørsmål i islam omhandler også det vi i Vesten oppfatter som samfunnsmessige spørsmål. Religionen spiller en langt sterkere rolle enn det vi i kan tenke oss i Vesten (op.cit.). Her vil troen være en livsstil og gjennomsyre all menneskelig aktivitet, og ikke som hos oss være en del av en høyst privat sfære. Den norsk-egyptiske professoren Saphinaz-Amal Naguib (1995) understreker at religion og etikk er sterkt knyttet sammen med menneskets identitet og selvrefleksjon, men innebærer også en tilhørighet til et fellesskap med andre.

I den islamske etikken er det viktig å se på individets forpliktelse i forhold til familien og fellesskapet. Saphinaz-Amal Naguib sier videre at ekteskap og familie har en spesiell plass i religionen og dens anvendte etikk. Ekteskapet regnes som "halve religionen". Det blir derfor viktig for menn og kvinner å tilpasse seg de kjønnsroller som er nedfelt i samfunnets normer. Individet kan realisere seg selv i sammenhenger som familie, nærmiljø og det øvrige samfunn. At man realiserer seg selv uten ta hensyn til familie og nærmiljø, har mange muslimer vanskelig for å forstå.

Hvilke konsekvenser får en vektlegging av den religiøse identitet for utformingen av det faglige arbeidet?

Menneskets identitet forteller om individets umiddelbare opplevelse av seg selv som en helhet med kontinuitet i tid og rom. Identiteten knytter sammen ulike elementer av mening i personenes bevissthet om seg selv. Identitet og kultur er alltid i samspill med hverandre, og er en varig prosess. Karlsaune (1990) mener at religiøsitet er forankret i individets identitet. Han stiller spørsmål om "religionen makter å forsyne individet med redskaper og materiale som gjør at det stadig kan få bekreftet sin religiøse

forankring av identiteten". Dette spørsmålet er først og fremst gyldig i vår del av verden. I Afghanistan er religion, livsstil og kultur nært knyttet sammen.

Afghanistan

De sosiale, historiske, økonomiske, sosiale og religiøse faktorer i Vesten og Afghanistan er svært ulike. Som tidligere nevnt er den religiøse faktoren er lite til stede i den sosialfaglige diskusjonen i Vesten. I den afghanske livsstilen er religion og kultur tett sammenvevet. f.eks. under fastemånedens ramadan da alle faster. Troen på en styrende Allah som bestemmer hvordan livet blir og når det skal avsluttes, er til stede i alle livets faser. Et av de mange spørsmål det var nødvendig å stille i mitt arbeid, var: Er det mulig å opprettholde det samme faglige innholdet i sosialt arbeid i den muslimske konteksten, eller må vi i langt sterkere grad enn i vårt faglige arbeid i Norge ta inn ideologi og ferdigheter som i utgangspunktet ligger fjernt fra utøvelsen av sosialt arbeid i Vesten?

Som tidligere nevnt har de etiske prinsippene i sosialt arbeid sitt grunnlag i idéene om likhet, frihet og individuell ansvarlighet. I et tradisjonelt muslimsk samfunn vil disse verdiene måtte vike plass for andre, som f.eks. det kollektive ansvaret for familien. Kanskje må vi unngå termen sosialt arbeid og heller bruke begrepet sosialt utviklingsarbeid. I sosialt utviklingsarbeid er det nødvendig å ta i bruk mange ferdigheter hentet fra samfunnsarbeid.

Sosialarbeiderrollen må også bli annerledes. I og med at rammevilkårene er ulike, vil det være nødvendig å utforme nye tilnæringsmåter. Det betyr at det også nye ferdigheter må utvikles. Vektlegging på interaksjonen og den individuelle relasjonen mellom klienten og sosialarbeideren ble ikke hovedinnholdet i arbeidet. Arbeidet i Afghanistan var preget av organisering i grupper, kvinnenenes ønsker og diskusjoner om hva disse gruppene skulle inneholde. Sosialarbeiderrollen ble en meget tilbaketrukket og ikke-styrende rolle.

Den historiske bakgrunn og den økonomiske situasjonen

Før krigen har Afghanistan ikke fungert som ett land, men som regioner med ulike krigsherrer som utøvet den reelle makten. Sosialt arbeid i Norge er preget av de rettigheter og plikter som velferdsstaten gir sine borgere, bl.a. nedfelt i helse- og sosial- lovgivningen. I Afghanistan er det nå vedtatt en ny konstitusjon (4. januar 2004), men de fleste kommentarer antar at den nye staten står foran store vanskeligheter. Krigsherrene (*war lords*) vil fremdeles ha stor makt, og diskusjonen om de vil gi fra seg makt til en sentral ledelse, er hørbar. Forhandlingene i Loja Jiirga (grunnlovsforsamlingen) var preget av uenighet mellom de etniske gruppene i landet. e står igjen før det er mulig å få gjennomført en helse- og sosiallovgivning.

Landet er preget av stor fattigdom på de fleste områder. Mange landsbyer er bombet eller nedbrent, miner finnes i jordbruksområdene, noe som gjør at det ennå er strekninger som er vanskelig å dyrke. Skole- og helsestell er lite utbygde når man kommer ut i distriktene. Uansett hvor man oppholder seg, vil den offentlige og private fattigdommen være synlig.

Sosiale betingelser og kulturell bakgrunn

Det sosiale sikkerhetsnett er familie og slekt. For mange av kvinnene ble dette nettet ødelagt i alle årene med krig. Nye konflikter, oppstod innad i familien på grunn av krigen. Det kunne ofte dreie seg om konflikter mellom enker og deres brødre i forbindelse med boligproblemer. Hvor skulle for eksempel enkene og barna bo når det tidligere husværet var (delvis) ødelagt?

De fleste av kvinnene vi samarbeidet med, tilhørte den etniske gruppen hazara. Den står nederst på rangstigen av de tre største etniske gruppene. I Kabul er det alltid hazaraene som er kjerreførere og som tar de tyngste og dårligste jobbene. (Noen tadsjiker omtalte hazarene som områdets sigøynere.)

I de områdene vi arbeidet, hadde jentene små muligheter til skolegang. De fleste av barna til enkene som var med i gruppene, hadde under hele krigen bodd i Kabul eller vært internflyktninger i Afghanistan. Under taliban-perioden var alle jenteskoler stengt. Den utvidelse av kvinnelivet som lese- og skriveferdigheter ga, ønsket de fleste kvinnene i våre grupper å få del i selv om muntlig overlevering tillegges stor verdi i den afghanske tradisjonen. Det betydde at den muntlige formidlingsevnen var meget stor. Å skrive ned beskjeder eller ta notater når man skulle gi referat var unødvendig fordi minnet var knyttet til det muntlig verbale uttrykk.

At andre verdier enn mine var de fremtredende, kom klart til syne under mitt arbeid i et samfunn som var utpreget patriarkalsk. I gruppene omtalte kvinnene i liten grad sine menn. De var opptatt av forholdet til andre kvinner i familien, og da spesielt svigermor og svigerinner. Å finne både en nærhet og en avstand til dem du bor sammen med i en storfamilie, var en utfordring for de unge jentene som kom inn i familien. Mange av temaene i gruppene dreide seg om hvordan de unge jentene skulle finne sin plass i storfamilien for å unngå konflikter. En av medarbeiderne bodde i en lang periode på ett rom sammen med sin familie på seks medlemmer. Hennes privatliv (viktige papirer, brev og parfymen), var plassert i en håndveske.

En annen kvinne, Fatima, fortalte at hun ikke var forlovet (hun var 28 år) og at hun ikke kom til å gifte seg. Hennes plass var hos foreldrene. Faren var gammel, og moren led av en alvorlig sykdom som medførte at hun ikke lenger hadde språk og var lammet i hele kroppen. Fatima stelte moren og gjorde husarbeidet når hun kom hjem fra jobb. Hun hadde god utdanning, full jobb og hadde alltid mye å gjøre i sitt arbeide. Hennes eldre søster var gift, og tilhørte derfor en annen familie. Hennes eldste bror var også gift, hadde flere barn, men svigerinnen hadde ingen mulighet til å stille sin svigermor.

Fatima hadde en yngre ugift bror, og for å gjøre sin hverdag lettere var hun nå på utkikk etter en kone for broren. For henne var det viktig å finne en kone som kunne være hjemme hele dagen. Derfor kunne hun ikke henvende seg til noen hun arbeidet sammen med, som hadde en høyere utdanning og derfor ønsket å fortsette å jobbe også etter giftemålet. I en av våre grupper var det en mor og datter. Datteren var 14 år, og forhandlinger om ekteskap var i gang.

Fatima fortalte dette med et sørgmodig smil. Hun visste at en pike på 14 år var svært ung til å inngå ekteskap i vår kulturkrets, selv om det ikke var uvanlig i Afghanistan. For familien var ekteskapet en praktisk innretning, og for henne var det viktigste å finne en hustru til broren som kunne overta noen av hennes oppgaver. Hun var klar over at et ekteskap mellom en ung jente og broren var med på å opprettholde en gammel skikk, men den harde hverdagen var avgjørende for handlingen.

Kulturelle faktorer

Som nevnt er Afghanistan et sammensatt land med mange ulike etniske grupper. Dette fører til et kulturelt mangfold som det er viktig å ta hensyn til i arbeidet.

I Afghanistan gikk mye av den første tiden med til å kvitte seg med egne stereotypier. I og med at jeg tidligere hadde arbeidet i en afghansk flyktningleir i Baluchistan i Pakistan (på grensa til Afghanistan), trodde jeg at mine erfaringer ville være av aller største betydning. I flyktningleiren var alle fra samme klan og alle var pasjtunere, og tilhørte sunniretningen innen islam. I dette området er taliban fremdeles en maktfaktor. I senere tid har jeg forstått at i den flyktningleiren jeg arbeidet, rådet det en svært konservativ oppfatning av islam. Da jeg så kom til Kabul, og begynte å arbeide med andre etniske grupper som hazara og tadsjiker, var det mye lettere å få innpass. Synet på kvinnerollen var ikke så streng som den jeg møtte i leiren. Da jeg begynte å arbeide i leiren, gikk kvinnene i fertilitetsalderen ikke utenfor sin egen *compound*. I arbeidet blant hazara og tadsjiker møtte jeg ingen motstand. Mennene hadde ingen innvendinger mot at kvinnene ble med i gruppene. I en av hazara-gruppene ammet en kvinne sitt barn åpenlyst, også når det var en mann (min tolk) utenfor familientil stede. Etter taliban-styrets fall kunne kvinnene gå ut, og interessen for å utvikle grupper var stor.

Troen på at erfaring fra samarbeid med en annen etnisk gruppe ville være til stor hjelp og retningsgivende for arbeidet, viste seg ikke å stemme. Det var tvert om stadig nødvendig å si: Dette er andre etniske grupper, og arbeid i leir er meget forskjellig fra å arbeide i nærmiljø i en oppbyggingsfase etter krigen.

Religiøse faktorer

I sosialarbeiderens konkrete arbeidssituasjon vil det være viktig å ta hensyn til menneskets religiøse identitet. I vårt arbeid så vi at kvinnenens religiøse tilknytning var sterk. Deres gudstro var tydelig til stede, og var preget av at Allah rådet over liv og død. Mennesket hadde sin tilmålte tid. I sin adferd og sine valg var det viktig at de handlet etter de forpliktelser som eksisterer innen islam. For en vestlig sosialarbeider er dette en utfordring, da de vurderinger vedkommende foretar, er basert på hans/hennes faglige og personlige dømmekraft. En ikke-muslimsk sosialarbeider vil ha vanskelig å se hvilke konsekvenser et brudd på leveregler som defineres som en del av islam (for eksempel familienormer) vil ha både for det enkelte individ og familien.

For alle mennesker er det sårende å bli tråkket på og ledd av, og ironisert over pga. sitt religiøse standpunkt. Konsekvensene av dette kommer til uttrykk i det hat flere muslimer nærer mot den vestlige verden. Sosialarbeideren kan lett ubevisst komme til å krenke den religiøse identiteten.

Arbeider man i et muslimsk land, kan den gruppen man arbeider for, lett komme til å trekke seg dersom den opplever seg overkjørt av bistandsarbeideren. I vårt arbeid i Afghanistan ble det derfor helt fra begynnelsen lagt vekt på en ikke-styrende rolle.

Kapittel 3

Den teoretiske overbygningen for arbeidet

Sosialarbeiderens teoretiske og verdimessige fundament er grunnlaget for det arbeidet som blir utført. Fra resiliencetenkningen har begrepene: gjenopprette, opprettholde og forbedre vært viktige retningslinjer. Dette kommer til syne i samarbeidet med kvinnegruppene hvor kvinnenes ”gjenerobring” av hverdagen førte til at de ønsket å lære noe og hjelpe hverandre i en etterkrigssituasjon. Å danne grupper ga kvinnene en mulighet til å bli synlige i nærmiljøet og bidra til en forbedring av det ytre miljø.

Inspirasjonen fra Freire kommer til syne gjennom den rolle sosialarbeideren valgte. Dialog er ikke overføring av idéer (i dette tilfellet Vestens oppfatning hva sosialt arbeid er). Det er skapende handling hvor begge parter opplever at de får en dypere innsikt i den andres gleder og problemer. Kvinnenes styrke og deres muligheter til å skape endring var i sentrum for arbeidet, men da ut fra de verdier som er viktige i kvinnens hverdag.

Innen faglitteraturen er begrepet psykososialt arbeid brukt på mange ulike måter og har hatt svært ulikt begrepsinnhold. Ved noen definisjoner velger man å legge vekt på relasjonen mellom den hjelpetrengende og yrkesutøveren. Det vil si at hovedvekten blir lagt på hjelpe- og problemløsningsprosesser der psykososiale problemer står sentralt. Relasjonen mellom yrkesutøver og klient blir da det viktigste virkemiddel i hjelpeprosessen (Killen, 1992).

Andre er opptatt av samspillet mellom den indre og den ytre virkelighet, mellom mennesket og dets omgivelser. Her vil man legge vekt på at mennesket lever i en kompleks sammenheng hvor indre faktorer sees i samspill med strukturelle og økonomiske faktorer. Stolanowski og Rønnestad (1997) sier at kompetanse betyr å omsette denne kunnskapen og/eller konseptuelle viten i konkret og praktisk handling.

Kirkens Nødhjelp uttaler at psykososialt arbeid uttrykker en forståelse av at det er en nær og pågående interaksjon mellom individets psykiske tilstand og hans/hennes sosiale miljø (Norwegian Church Aid, 2001).

Teorien og praksisen

Det teoretiske ståstedet er viktig for alt praktisk sosialt arbeid. Sosialt arbeid dreier seg om å omsette en teoretisk forståelse til praktisk virkelighet. Faget har både et teoretisk aspekt og et handlingsaspekt. Den teoretiske forståelse er med på å strukturere arbeidet og gi det retning. Teorien viser veien, og gir trygghet i arbeidet. Sosialarbeideren har en ideologisk og etisk overbygning som legger grunnlaget for de mål man ønsker å nå.

Resilience-tenkning

Begrepet resilience betyr elastisitet, spenstighet, å ha mulighet til gjenvinne styrken etter å ha vært utsatt for en markant belastning. Vi kan tenke på en strikk som blir tøyd til det ytterste og som etterpå får tilbake sin opprinnelige form. I resilience- litteraturen blir ofte tre begreper nevnt: gjenopprette, opprettholde og forbedre. Borge (2003) sier at ”å gjenopprette sin psykologiske fungering innebærer at man finner tilbake til sin vante adferd etter å ha opplevd en akutt alvorlig risikosituasjon”. Resilience dreier seg om den motstandskraft mennesket har mot å utvikle psykiske lidelser.

Vi antar at de aller fleste kvinnene vi kom i kontakt med hadde opplevd traume(r). Traume defineres her som en akutt skade eller en akutt reaksjon på en hendelse. Den varer relativt kort og kjennetegnes med voldsom angst (Garmezy og Rutter 1983). Vi vet også at kroniske påkjenninger som krig og vold fører til høy risiko for å utvikle psykiske skader.

I vårt arbeid ønsket vi å legge vekt på kunnskap om resilience. Det betydde å legge vekt på målgruppens egne ressurser, og med mest mulig aktiv deltagelse fra dem det gjelder. Ut fra resiliencetenkningen er det viktig å støtte eksisterende sosiale og psykologiske faktorer som verner om individet, familien og det lokale miljø. Ved å

lære nye ferdigheter vil opplevelsen av mestring være til stede. Det betyr en positiv opplevelse, som igjen kan virke inn på selvbildet. Ved å komme sammen vil det sosiale nettverket igjen begynne å fungere (Waaktaar og Christie, 2000).

Hverdagen vil få en mer regelmessig karakter dersom kvinnene er med i "vanlige aktiviteter". Kvinnene som var med i våre grupper, fortalte at det var viktig for dem å ha et sted å gå til og treffes, slik at de slapp å sitte hjemme. Aktivitetene ønsket de skulle være samtalegrupper, skrive-/lese- og sygrupper.

Gruppene som ble etablert, ga også kvinnene og jentene mulighet til å reetablere det sosiale nettverket. Landsbyfestene (*mela*) som ble arrangert i landsbyene, understreket familiens tilhørighet både til landsbyen og landet etter flere år i landflyktighet, og ga barna en mulighet til å få ta del i en gammel tradisjon.

Å ha brukerens styrke i fokus, betyr å se brukerens styrke og mobilisere brukerens kunnskap, kapasitet og ressurser. Styrketilnærmingen betyr å samarbeide og utvikle et partnerskap mellom sosialarbeideren og klienten. Samarbeidet begynner med at brukeren meddeler sitt syn på situasjonen, forteller videre om hva som ønskes, og hvilket resultat de håper de skal oppnå, og kaster frem idéer om hvordan de kan komme dit. Sosialarbeideren skal mobilisere brukerens kunnskap, få frem den evne til endring som ligger i hvert menneske, fokusere på ressurser og brukerens erfaringer (talenter) når det gjelder å løse vanskelige situasjoner, slik at de kan få den service som hjelper dem til å oppnå de mål som er nevnt tidligere (Løfsnæs, 2001).

Saleebey (1992) sier at en problembasert vurdering vil føre til at vi plasserer personer i bestemte kategorier (Dette er en afghansk kvinne, hun er..., dette er en flyktning han er....) Denne måten å tenke på, sier Saleebey, gjør at vi mister viktige elementer av brukerens liv som har sitt grunnlag i kulturelle, sosiale, politiske, etniske, åndelige og økonomiske faktorer.

Teori om bevisstgjøring og makt

Freire er en av de store inspiratorene i utviklingen av samfunnsarbeid. Hans bok "De undertrykkes pedagogikk" (1974) har vært betydningsfull for mange sosialarbeidere. Han er opptatt av at våre arbeidsmåter må være grunnlagt på dialog. I en dialog finnes alltid ordet, og ordet må ha både en refleksjons- og handlingsdimensjon. Tar vi bort den ene dimensjonen, så vil den andre lide. Freire understreker at det dialogiske møtet ikke er et sted hvor man overfører idéer fra ett menneske til et annet. Dialogen er en skapende handling, og kan ikke være en situasjon der noen mennesker gir navn på andres vegne (Hutchinson og Oltedal, 2003)

Motsetningen til dialog er antialogen. For å forstå dialogarbeidet bedre har Hutchinson (1999) omtalt følgende faktorer ved anti-dialogisk handling.

- * Erobring: Erobreren tvinger sine mål på andre, og gjør dem til sin eiendom. Dette gir seg utslag ved at den som har makt, forsøker å fortelle de som er i den undertrykkes situasjon, hva som er best for dem og hvilke mål de bør arbeide mot. Erobringen kan fremstilles som å ha omsorg for andre, og blir derved en paternalistisk handling.
- * Splitt og hersk: Forsøker å splitte dem som oppleves som en trussel og prøver å bringe de ulike grupper man samarbeider med, i konflikt med hverandre.
- * Manipulering: Under manipulering prøver man å få de øvrige til å arbeide for mål som tjener makthavernes interesser.

Empowerment

Freire var opptatt av hvordan de som ikke hadde makt, kunne få mer makt. Empowerment er vanskelig å oversette til et nordisk språk, og forsøkene har vært flere: myndiggjøring (Sandbæk, og Tveten 1996), Danmark: selvoppreisning (Faureholm 1996), Sverige: maktmobilisering (Lindén 1991). Den norske oversettelsen, myndiggjøring, er blitt kritisert for at oversettelsen i for liten grad får

frem at brukerne selv skal ta i bruk den makt som rettmessig er deres, og dermed gjenvinne kontrollen over sitt eget liv. Det er sosialarbeiderens oppgave å arbeide på en slik måte at dette er mulig. Vanskeligheten med å oversette begrepet har ført til at mange bruker det engelske begrepet.

Både Solomon (1976) og Rappaport (1981,1987) forklarer empowerment med det motsatte begrepet: maktesløs. De beskriver den oppfatning mange sosialarbeidere møter brukeren med: Den andre er både maktesløs og hjelpesløs. I klientens møte med hjelperen kan en prosess settes i gang hvor lært hjelpesløshet blir utfallet. Det fører til en opplevelse av fremmedgjøring og mangel på kontroll over eget liv.

Empowerment er en aktiv prosess, som minsker maktesløsheten og forsterker det enkelte individs muligheter for selv å treffe bestemmelser om forhold som vedrører egne eksistensielle vilkår i hverdagen. Empowerment-prosessen skaper personlig vekst, økt kontroll over eget liv og endring av hverdagslivet. Gjennom deltagelse og innflytelse i fellesskap, organisasjoner og nærmiljøet vil mennesket mestre hverdagen bedre (Faureholm, m.fl. 1999).

Maktmobilisering

Maktmobilisering som praktisk metode er en prosess der individet "tilraner" seg muligheten for handling. Det skjer blant annet ved at det utvikles en forståelse av årsaken til maktesløsheten, som igjen åpner for muligheten for handling. Det er derfor nødvendig med ny kunnskap som gir et nytt handlingsrom (Lindén 1991).

Gjennom matktmobilisering må det skje grenseoverskridelser i både den indre og ytre "forståelsesverden". Det betyr at sosialarbeideren må "slåss" mot en innstilling som har som utgangspunktet at man vet hva som er den andres beste, og dermed handler ut fra en overlegen innsikt. Dette vil skape avmakt hos den berørte.

Et annet spørsmål er: Hva vil et empowerment perspektiv bety for klienten?

Ahmad (1990) oppsummerte dette slik:

- betrakter klienten seg selv som saksbehandler
- ser han/hun på sosialarbeideren som en som besitter kunnskaper og ferdigheter klienten kan bruke.
- ser han/hun på sosialarbeideren som medspiller og partner ved løsningen av problemet.
- tror klienten at det er delvis mulig å innvirke på maktstrukturen.

Kapittel 4

Sosialarbeiderollen

Å starte et arbeid hvor partnerorganisasjonen hadde høyst ulike bilder av hva som skulle foregå, var problematisk. Hovedfokus til å begynne med var opplæring. Spørsmålet ble: Hvilket innhold skulle en opplæring/workshop ha? Hvilke metoder var det viktig å legge vekt på? Var det jeg som skulle definere hva som var viktig for dem? Ville de metodene i psykososialt arbeid som vi brukte her hjemme, være brukbare?

Jeg bestemte meg for å legge bort planene om å lage et undervisningsopplegg. Jeg trodde at en del av kunnskapsformidlingen fra min side ville skje ut fra en norsk virkelighet og vestlig metodikk. Det ble avgjørende å prøve å få del i deres hverdag og de problemer de hadde opplevd både under krigen og etter krigen. Derfor ble også valg av arbeidsform vesentlig.

Hva skal jeg lære dem opp til? Hva mener jeg de trenger? Hvilke aktiviteter er mulig? Hvordan starte en aktivitet for unge og gamle uten å overkjøre?

Møtte shura B. Grudde meg, fordi det forrige møtet var håpløst, og jeg har ikke noe grep på det jeg skal gjøre. Diskutere livet??? Men hvilket liv?? Har det jeg gjør, noen hensikt? Tror jeg på det?

Disse utdragene fra arbeidsdagboka viser den forvirring som preget den første tiden. Det viktigste var å få gruppene til selv å ta styringen i arbeidet. Samtidig visste jeg at mange kvinner bar på rystende krigsminner. Var det rett å spørre om grufulle hendelser for så å forlate gruppen og komme tilbake etter en uke? Hvilken mulighet hadde teamet og jeg til å bistå kvinnene slik at de kunne bearbeide de alvorlige traumene mange hadde?

Den første tiden var preget av tusen spørsmål og usikkerhet. Å være utlending og bistandsarbeider betyr at du har makt og midler. Målsettingen for det psykososiale arbeidet var ikke å gi en bedre materiell hverdag, for eksempel ved å gi symaskiner til alle som var med i gruppene eller lignende. Vi ønsket at hele mennesket skulle være i sentrum, og at kvinnene skulle settes i stand til å bære all sin smerte lettere etter at å ha vært med i prosjektet.

Å arbeide gjennom tolk

Som nevnt var det partnerorganisasjonene som var implementerende i dette prosjektet. De hadde ansatt prosjektledere som utgjorde et medarbeiderteam. Deres rolle var både å være tolk for meg, men de skulle også ha en selvstendig prosjektlederrolle. På våre ukentlige teammøter ble opplegget for neste uke drøftet, slik at de kunne forberede seg til å inneha en mer selvstendig rolle. For alle var dette en vanskelig balansegang. De måtte vurdere når det var nødvendig å oversette for meg, og jeg måtte godta at jeg av og til måtte innta en tilbaketrukket rolle. Av og til ble teamarbeiderne så opptatt av å formidle, at de glemte å oversette. Noen ganger brøt jeg inn og ba dem oversette, selv om jeg da kom til å bryte inn i en prosess.

Sosialarbeiderens ulike roller i prosjektet

I en beskrivelse av de oppgaver sosialarbeideren utfører, tas ofte rollebegrepet i bruk. Man skiller mellom en analytisk og en interaktiv dimensjon. Den analytiske dimensjonen refererer til ferdigheter i observasjon, innsamling av data, evaluering og planlegging. Den interaktive dimensjonen sier noe om relasjonen mellom to parter (Løfsnæs, 1995).

For å forstå og analysere sosialarbeiderens bistandsarbeid har det vært til hjelp å bruke ulike rollebetegnelser.

Tilretteleggeren

Tilretteleggeren er den som skal legge forholdene til rette slik at de andre får mulighet til å ta ansvar og komme med forslag om hvordan prosjektet skal utformes. Fra første stund ønsket vi å bidra med noe som kunne gi kvinnene styrke i hverdagen. Det var også vesentlig at de selv skulle være med i planleggingen av arbeidet og at de var hovedaktørene i gjennomføringen av tiltakene. De tiltak som kvinnene ønsket, var: skrive-/lese- og sygrupper og samtalegrupper. Alle gruppene kom forholdsvis fort i gang. Vår målsetting med gruppene var tosidig: både at de skulle lære noe konkret og at de skulle ha et sted å samles. Vi var til stede en gang i uka hvor det ble lagt vekt på samtale og diskusjon.

Veilederrollen

Teamet fikk veiledning hver uke. Hovedinnholdet var det som hadde skjedd i gruppene uka før og hva vi skulle ta opp neste gang. Teamarbeiderne forsto alt som foregikk i gruppene verbalt, men de hadde ikke nok kunnskap til å analysere og trekke ut det som var viktig. De var opptatt av å gjøre en god jobb, derfor var det vanskelig å få svar når jeg spurte hva som hadde vært vanskelig (f.eks. når det oppsto konflikt mellom kvinnene, når de unge jentene var tause m.m.). For teamet var kvinnes formidling av sine hverdagsproblemer en kjent hverdag. De stilte ikke spørsmålsteget ved det forhold at fysisk avstraffelse ble anvendt eller ved kvinnes situasjon i et patriarkalsk samfunn m.m.

For å ha mulighet til å berøre dilemmaer og vanskelige temaer, ba jeg teamarbeiderne fortelle eventyr eller historier som de kjente godt. Disse ble så analysert og drøftet. Vi fikk da løftet diskusjonen bort fra den enkelte episode, til et mer allment plan. Det viste seg lettere å forstå litt av innholdet i begrepet psykososialt arbeid. Jeg kunne ikke analysere det som hadde skjedd. For det første fordi jeg ikke kunne språket, og fordi jeg måtte foreta analysen ut fra mitt kulturelle ståsted.

Å gi legitimitet

Når en utenlandsk kvinne var til stede på gruppemøtene, oppfattet mange det slik at samlingene var viktige. Selv om min rolle var ikke-styrende, var jeg til stede. På shuramøtene var ikke menn velkommen. Ved tydelig å prioritere kvinnearbeidet viste vi at kvinners liv var like viktig som menns. Flere av de mannlige ansatte i partnerorganisasjonen ønsket å besøke shuraene. De hadde hørt at arbeidet gikk svært bra. Selv om det var en positiv nysgjerrighet gjorde vi det klart at disse gruppene bare var for kvinner.

Å være vitne

En annen viktig rolle, som ble ekstra synlig i Yakawlang, var å være vitne. All den smerte som kvinnene i dette området hadde opplevd, ønsket de at omverdenen skulle få del i. De ba om at mange måtte få høre diktene de laget. Slik avla de et vitnesbyrd til en utenforstående, og på den måten fikk historien en sannhetsverdi, fordi den ble ”parkert” hos en annen som representerte en verden utenfor deres egen.

En ikke-styrende rolle

Det er ikke lett å ha en ikke-styrende rolle. Å yte hjelp blir som oftest synonymt med å være handlende. Hjelpen skal synes. Her hvor det var kvinnene selv som skulle være de aktive og bestemme hvilke temaer som var viktige i gruppene, ble det nødvendig å innta en ikke-styrende rolle (Batten, 1971, Payne, 2005). Det var ikke sosialarbeiderens meninger som var de vesentlige, og dessuten: Hvilke av mine meninger og kunnskaper var gangbare her? Denne rollen er ikke lett, fordi den utfordrer vår faglighet.

Igjen en følelse av ubrukelighet, og da finner jeg på noen pene ord for å redde meg selv. Sier til meg selv at det jeg gjør, er empowerment -- hu-hu!! Jeg må vise til noe, fordi jeg ikke har en aktiv rolle.

Å evaluere et psykososialt arbeid, og da særlig sitt eget arbeid, er umulig etter en så kort tid. For å overbevise meg selv om at kvinnene fikk noe igjen, begynte jeg å telle antall kvinner som kom hver gang. Økte antallet, eller minket det? Det var den eneste måten som kunne fortelle meg om opplegget fungerte. Dersom kvinnene ikke kom, vel, så var det ikke gangbart. Kvinnene fortalte at de gledet seg til vi kom, og at det hjalp for de vonde tankene. Det var viktig at de slapp å sitte hjemme. De ville lære noe nytt, og sa at livet var lettere etter våre møter. De sa at de arbeidet lettere, og de lo, de gjorde noe og var travle.

Ofte måtte jeg la være å stille spørsmål. Jeg var her for å gjøre en sosialarbeiderjobb, og ikke stille spørsmål jeg syntes var interessante. Jeg trengte ikke å vite alt. Det jeg trengte å få vite, kom ofte av seg selv i kvinnenens samtale. Det betydde at det var en del viktig informasjon jeg ikke fikk, samtidig som fikk jeg ta del i deres verden på en måte som ikke var preget av en vestlig måte å spørre på.

Jeg var også redd for at mine spørsmål ville avspore i deres samtale, og at det ble viktigere å svare meg enn å samtale med hverandre. Men jeg hadde også et ansvar for at samtalen samlet seg om et fokus. Da var det nødvendig å stille spørsmål. Det var også min oppgave å prøve å oppsummere det som hadde skjedd i gruppene. Dette var ingen enkel balansegang.

Å møte de vanskelige temaene

I kvinnenens samtale kom bruk av vold ofte opp. Det kunne være temaet: å slå barna eller at mannen slo dem, og kvinnene slo tilbake. Mange fortalte om en voldsspiral i familien. Noen mente at det var nødvendig å slå for det var den eneste måten å få barna til å lystre på. Det var også nødvendig å skaffe seg autoritet. Kvinnene var tilbakeholdne med å fortelle om menn som slo. Afghanistan er et samfunn hvor krig og uenighet mellom stammer, klaner og familier har ført til en voldelig adferd. Min opplevelse var at for flere kvinner var utøvelse av vold og mishandling en del av livet.

For meg var det vanskelig å møte historiene om utøvelse av vold. Når kvinnene fortalte at de slo barna sine, visste jeg ikke hvordan jeg skulle håndtere situasjonen.

Jeg hadde barnevernskonvensjonens klare ord om barns rett til å bli beskyttet mot overgrep. Man skal verne barnet mot alle former for fysisk eller mental skade eller mishandling. Samtidig fortalte kvinnene om et liv med fattigdom. Det var alltid vanskeligheter både når det gjaldt å skaffe nok mat og en bra bolig. Hva kunne jeg ta i bruk av virkemidler i en slik situasjon? Jeg greide ikke å fortelle om barnekonvensjonen og hva den sa om rettigheter. Det kunne jeg ikke gjøre overfor den enkelte. Det måtte skje på et høyere nivå.

Jeg håpet at samtalen mellom kvinnene, der de fortalte om sine måter å "temme" sinnet på, kunne være til hjelp for alle i gruppene.

A gi hjelp

I et land som er så ødelagt som Afghanistan, ble hjelpebehovet understreket med bred penn. Oppbygging av landet er viktig. Spørsmålet om å gi hjelp på et annet nivå, med det enkelte individ og enkelte grupper i fokus, vil fort forsvinne i diskusjonen om en bedre fremtid for landet. Dersom kvinnene skal få en synlig og aktiv rolle i det afghanske samfunn, må man starte med grasrota. Når det gjelder shura-arbeidet, sammenlignet jeg det ofte med Norske Kvinners Sanitetsforening og hva denne foreningen har betydd både for å synliggjøre behov og for å endre lokalsamfunn i Norge.

Samtidig har sosialarbeideren, hjelperen et behov for å se at noe av hjelpen nytter. Dessuten er forskjellen mellom vår levestandard og deres så enorm at alle får lyst til å gi "milde gaver". Ofte skulle jeg ønske at jeg hadde noen milde gaver å gi, men samtidig var det godt at vi til en viss grad slapp å bli utsatt for diskusjonen om penger.

A møte en annen tro

De afghanske kvinnene som var med i gruppene, var aktive i sin trosutøvelse. De aller fleste var hazara og tilhørte den muslimske retningen sjia, noen var tadsjiker og sunnier.

Kvinnene fortalte at de alltid begynte dagen med å be om syndsforlatelse. Flere oppsøkte moskeen eller en imam når livet ble for vanskelig.

Troen på at Allah styrer, og at det er Allahs vilje som bestemmer når livet begynner og slutter, var alltid til stede. Martyrene som døde i Yakawlang, døde fordi det var Allahs vilje. Kvinnene beskrev savnet, sorgen og protesten mot det som hadde skjedd, men like fullt formidlet de at dette var Allahs vilje. Aggresjonen mot det som hadde skjedd, kom tydelig frem i omtalen av taliban. Kvinnenes sinne var ikke rettet mot Allah.

Uansett religion er innholdet i trosutøvelsen en usynlig verden for den som ikke deler troen. Vi som kommer fra en kulturkrets med et fiendebilde av islam, oppfattes ofte av den muslimske verden som en trussel mot troen. Det er derfor ekstra viktig å være varsom i våre utsagn og handlinger. ”Hun kommer ikke for å overta” var introduksjonen som ble gitt da jeg begynte å arbeide i landsbyene. Dette var en klar beskjed til meg om å være hensynsfull.

Respekten for det religiøse uttrykk er helt vesentlig i sosialt arbeid. Mennesker søker trøst og får trøst i troen. For sosialarbeideren er det viktig å støtte opp om troen og se at troen gir styrke.

A ta del i en virkelighet fylt av smerte

Kvinnenes liv var en kamp for å få et mer verdig liv. I hvilken grad var det mulig for meg å være en deltager i den smerte de alle bar på? Følgende sitat fra arbeidsdagboka sier noe om dette:

Fattigdom og et problemfylt liv, som er så voldsomt annerledes enn mitt, det fører til at jeg blir merket. Det er som deres situasjon kryper under huden og spiser meg opp. For hva kan jeg egentlig gjøre? Så er det igjen tilbake til hva min oppgave er? Å høre, men ikke gjøre, og er det hjelp i det? Jeg vet ikke, selv om kvinnene sier at jeg burde komme hver dag. Men deres fattigdom og problemer kan jeg bare muntlig dele, da jeg ikke forstår i dybden og omfanget i det de sier. Etter hvert forstår jeg kanskje mer og mer, og blir mer og mer sorgfull.

Det jeg håper, er jo at de gamle og de unge kan lære av hverandre. At de gamle skal skjønne at barnet påføres smerte når det blir slått. Det gjør vondt. Men når de sier at de ikke kan gjøre noe annet, blir jeg stum. Vi har ikke andre måter å oppdra våre barn på, sier de. Når de deler sin sorg og forferdelige opplevelser, gir de tilbake en historie til de andre om håpløshet?? Eller hva? Gir jeg næring til det håpløse, eller er livet i seg selv så håpløst at dette er en umulig tanke? Jeg tror ikke jeg gir håpløsheten næring, men de daglige problemene for å overleve er så store at det ikke behøves noen næring.

Når jeg er i hverdagen, er det umulig å legge fine fagord for handlinger. Jeg greier ikke å ikle virkeligheten fagbegreper. Antagelig fordi virkeligheten i seg selv er så pinefull at jeg må ha avstand for å se veien videre.

Det er veldig vanskelig for de andre å forstå at hver dag er så innholdsrik at jeg ikke husker hva som hendte i går. (Det kan jo også være varmen). Det å gå tilbake til notatene greier jeg ikke. Det er som om den problematiske virkeligheten til kvinnene da blir så voldsom at jeg blir totalt hjelpeløs.

Et forsøk på dialogarbeid

Å være i dialog betyr at refleksjonen fører en videre i samtalen. Det dreier seg ikke om en samtale hvor den ene skal overbevise den andre, men to likestilte parter som skal prøve å nå frem til en felles forståelse. Dialogens mål er ikke å komme frem til den rette løsningen, men man skal komme videre slik at begge parter får større innsikt.

Hva har disse måneden gått med til? Usikkerhet, usikkerhet, prøving og overraskelser. Lurer jeg meg selv ved å si at kunnskap også er sosialt arbeid? Det handler om å gi styrke til de(n) andre.

For meg er jo det, det viktigste i sosialt arbeid. Å være med på å styrke menneskers muligheter til å velge innenfor de rammer den kulturelle konteksten gir. Hva gjør jeg nå? Hvordan styrker jeg selvtillit og selvfølelse? Men like viktig: Hvordan får jeg kvinnene til å se at de selv er med på å løse sine hverdagskonflikter og at de har kunnskap om konfliktløsning (FINT ORD!!).

J. Seikkula (1996) er opptatt av å skape et område for felles erfaringer, som kan gjøre fremmede meningsfulle for den enkelte. Det ble viktig at kvinnene selv hadde et område som var trygt og hvor deres historier stod i sentrum. Ut fra et vestlig synspunkt må dialogarbeidet være umulig i våre grupper da det å gi moralske råd var en vesentlig del av den forventning teamarbeiderne møtte. I denne prosessen var ikke den utenlandske sosialarbeideren viktig, men deres egne landsmenn.

Kapittel 5

Hva besto arbeidet i?

Shura-institusjonen er velkjent i Afghanistan, selv om oppbyggingen av kvinne-shuraer var nytt. Gjennom arbeidet i shuraene viste kvinnene sin styrke ved å ta ansvar for et bedre liv for kvinner og unge jenter i det nye Afghanistan. For oss var dette en faglig utfordring: å være til stede uten at vår måte å tenke på dannet grunnlaget for diskusjonene. Vi tror at shuraene er et viktig møtested for kvinner, og at de kan være til stor hjelp for utvikling av kvinnearbeid i fremtiden.

Til å begynne med hadde oppbyggingen av shuraene som målsetting å gi kvinnene mulighet til å treffes, slik at de kunne bearbeide sine krigsopplevelser. Shuraene ga også mulighet til å drøfte felles problemer, og hjelpe hverandre i en strevsom hverdag.

Etter hvert viste det seg at shuraene ga kvinnene ny kunnskap. De lærte hvordan man skal starte opp nye aktiviteter, arbeide med å utvikle et lederskap i gruppene. Dette betydde at kvinnene ble aktive i nærmiljøet. Når vi skulle starte opp arbeidet, var det nødvendig å få tillatelse fra de mannlige shura-gruppene. Etter en tid valgte kvinnene andre ledere enn de mennene hadde utpekt, men alle var innforstått med at mennenes godkjenning gjorde arbeidet lettere. Shura-gruppene var åpne om sitt arbeid, og dette gjorde at mennene støttet arbeidet.

Den første tiden var tung. Usikkerhet om hvordan prosjektet skulle være, og opplevelsen av kaos når det var få ledetråder. I ettertid kan jeg se at kvinnenes utprøving av hvem jeg var, hva jeg sto for, var vesentlig for det videre arbeid. Var jeg en som skulle innhente opplysninger og så forsvinne, eller var jeg en som skulle reformere deres liv ved ed å fremheve et vestlig livsmønster? Etter at de først hadde tatt avstand fra tanken om å danne grupper, utviklet det seg etter hvert en nærhet og åpenhet som ga en opplevelse av fellesskap.

I dette arbeidet viste det seg at bruk av analogier var viktig. For meg var det uvant i begynnelsen å bruke et språk som var "blomstrende". Å bruke et uttrykk som hjerter av stein, hjerter som skal leve og blomstre og svarte tårer er ikke vanlig i sosialt arbeid hjemme.

Samarbeid med shuraer i Gamle Kabul

Hva er en shura?

I det afghanske samfunn er shuraene et aktivt ledd i en demokratisk styreform (WWW. Wordiq.com/definition/shura). Shura er et arabisk ord, som kan oversettes som rådslagning, konsultasjon (Vogt, 2000). Shura-møtene er tradisjonelle rådsmøter som legger vekt på konsultasjon. Det understrekes at en kollektiv avgjørelse og vurdering kommer nærmere sannheten enn en individuell. Shuraens leder skal innhente medlemmenes mening og sammenfatte de ulike innspill for så å fremme et forslag. Selve rådsmøtet er avhengig av den atmosfære som hersker blant deltagerne (Ramadan, 2002).

I det afghanske samfunn er shuraen en institusjon hvor deltagerne kan komme sammen for å løse konflikter. Det kan dreie seg om alt, fra familieproblemer til konflikter i lokalsamfunnet og storsamfunnet. De innleder med en diskusjon som omfatter både forberedelsen, avgjørelsen og gjennomføringen av saken som drøftes. Ingen menn kan nektes adgang til shuraene, men i rurale strøk er det jordeierne som møter. Tradisjonelt kan shura-deltagerne sammenkalles for å drøfte de fleste politiske konflikter og samfunnsmessige problemer. En shura kan etableres på ulike nivåer i samfunnet (Husum, 1989).

I den pågående debatten blant muslimer om politisk reformarbeid er etableringen av shuraer en viktig form for organisering (www.alhewar.com/SadekShura).

Kvinnernes situasjon

Her hjemme har diskusjonen om de muslimske kvinneres rolle i samfunnet vært sterkt preget av at de lever i et patriarkalsk samfunn og at de har en underordnet rolle i samfunnet. I boka "Muslim i Sverige" sier Roald (2003) at det i den senere tid har skjedd en utvikling i synet på kvinnerollen i islam. Migrasjonen til vestlige land har innvirket på forståelsen og tolkningen av de islamske kildene (Koranen og hadithene). Det fører til at det i mange muslimske land foregår en endring som gjør kvinneres situasjon lettere.

Etter talibans fall fikk de afghanske kvinnene igjen anledning til å synes i det offentlige rom, enten alene eller sammen med andre. Det ble igjen lov til å bruke neglelakk, og burkaen var ikke obligatorisk. Kvinnerne jeg kom i kontakt med, fortalte at deres situasjon nå var annerledes enn under taliban. Taliban skapte frykt slik at det eneste stedet de følte seg trygge, var hjemmet. Det førte til at det sosiale nettverket ble ødelagt for mange. Å besøke slektninger utenfor nærmiljøet ble svært vanskelig for kvinnene. Noen hevder at kvinneres situasjon i Afghanistan er verre nå enn under taliban. De kvinnene jeg kom i kontakt med, uttrykte at deres situasjon nå ikke kunne sammenlignes med tilstanden under talibanstyret.

Den delen av Kabul hvor shuraene var etablert, var ikke ødelagt av bombing. Men området var preget av fattigdom og svært lav boligstandard. Boligene var ikke vedlikeholdt gjennom svært mange år. Vannpumpene var ødelagt, søppel ble ikke fjernet, åpen kloakk m.m.. De fleste av innbyggerne hadde opplevd at medlemmer av familien var drept eller skadet. På grunn av uro og redsel hadde mange flyktet til Pakistan og Iran eller vært internflyktninger i Afghanistan.

Vi samarbeidet med 4 kvinnegrupper i den gamle bydelen i Kabul. Det var deltagerne i de mannlige shuraene som hadde valgt ut og godkjent styret i de kvinnelige shuraene. Vi må derfor anta at det var kvinner i slekt med de mannlige shura-deltagerne som ble valgt. Denne utvelgelsesprosessen skapte problemer senere i arbeidet. Når vi startet

vårt arbeid, var shuraenes lederskap valgt, men det var uklart hva innholdet i målsettingen for deres arbeid var.

Hvordan presentere psykososialt arbeid i en afghansk kontekst

Den første tiden var preget av refleksjon omkring temaet: Hva er psykososialt arbeid i en afghansk kontekst. I min arbeidsbeskrivelse stod det at jeg skulle samarbeide med partnerorganisasjonene for å sikre at en psykososial tilslutning ble integrert i partnernes tenkning og arbeid. Det skulle også gis trening, supervisjon og råd til personer som var med i programmet.

Når jeg skulle forklare begrepet psykososialt arbeid for partnerorganisasjonene, falt det naturlig å bruke en analogi. Den afghanske kulturen selv har en rik tradisjon for å bruke analogier og metaforer.

Det bildet som ble brukt, var problemene rundt en brønn med lite vann. Familiene som var avhengig av brønnen, bestemte seg for å innføre faste tider hvor man kunne hente vann. Noen av familiefedrene overholdt ikke disse tidene, og det oppstod krangel.. Denne kranglingen utartet til fiendskap mellom familiene, noe som igjen førte til at et av de mannlige medlemmene i en av familiene ble alvorlig skadet.

Kvinnene som tidligere hadde hatt brønnen som et samlingspunkt, snakket ikke med hverandre, noe som førte til at de ble isolerte. Barna fikk også et negativt bilde av naboene. De som fikk unngjelde for uvennskapet mellom mennene, var kvinnene og barna. De led, noe som igjen førte til nye vanskeligheter.

Eksemplet skulle vise hvordan situasjonen rundt og omgivelsene bidro til å skape problemer både for den enkelte og for familien. Det ble understreket at den enkelte kvinne led på grunn av ytre ting som hadde hendt.

Dette lille eksemplet ble tatt meget vel imot. Alle hadde hørt om eller opplevd en tilsvarende situasjon. Jeg ba dem komme med et annet eksempel som viste samspillet mellom menneske(r) og miljø, eller menneske(r) og samfunn. Det var vanskelig. Overføringen fra en praktisk situasjon til et abstrakt begrep var ikke mulig på et så tidlig tidspunkt. Senere hørte jeg afghanerne bruke analogien når de skulle fortelle hva psykososialt arbeid var.

Når jeg skulle forklare forholdet mellom kropp og sjel, ble det viktig å henvise til at de tunge opplevelsene våre satte seg i kroppen, og at vi fikk vondt. Det kunne være vondt i magen, skuldrene osv. Alle kvinnene kunne fortelle om ”*body pain*” og at de hadde oppsøkt lege (kvinnene i Kabul) for å bli bra. De fortalte at ingen medisin hjalp for smertene. Det kom senere frem at kvinnene hadde stor kunnskap om at psykisk smerte kunne føre til fysisk smerte.

Dette viser også at det å starte et prosjekt med en del teoretisk gjennomgang av begreper uten praktiske eksempler fra klientenes egen virkelighet er problematisk.

Det var bare å starte

Til å begynne med var en av de etiske utfordringene om det er rett å starte et prosjekt som skulle ha en psykososial målsetting når den materielle nøden var så stor? I disse områdene var det ikke sult, men skadene etter 23 år med krig, som var forferdelig. Det betydde at alle i de områdene jeg skulle jobbe, var fattige. For meg betydde dette spørsmålet om jeg skulle prioritere terapeutisk arbeid fremfor samfunnsarbeid (*community work*). Afghanerne har opplevd vold i mange år og i ulike sammenhenger, noe som har medført sorg og smerte. I hvilken grad kunne jeg, en utenlandsk kvinne, være med på å lette denne smerten, og hvordan skulle arbeidet utformes?

Jeg mente at det var viktig at alle som var med i våre grupper, fikk noe håndfast, det vil si: nye ferdigheter og dermed en opplevelse av at de hadde lært noe. Samtidig måtte våre samlinger også ha et psykososialt formål. Dersom gruppedeltagerne ønsket

---

å ta opp noen av de vanskelige opplevelsene de hadde hatt, var vi til stede og ønsket å lytte. Hva de ville dele med andre og med en utlending, var deres valg.

Jeg slo fra meg tanken om å drive opplæring i psykososialt arbeid før vi hadde praktiske eksempler å vise til. Min erfaring fra brønneksemplet fortalte hvor vanskelig det er å innføre nye begreper. Det kunne vi gjøre senere når vi kunne henvise til konkrete hendelser, og disse ble bevisst brukt i oppbyggingen av teamet og i samarbeidet med shuraene.

Lederen i de ulike organisasjonene hadde ulik forståelse av innholdet i begrepet psykososialt arbeid og foreslo ulike aktiviteter som skulle utføres. Noen ønsket at prosjektet skulle gi skoleuniformer til alle skolebarna, andre at man skulle sette i gang utdeling av mat.

For oss var det naturlig å samarbeide med kvinner. Ingen av kvinnegruppene definerte seg som hjelpsøkende. De var kvinner og unge jenter som ønsket å komme sammen for å dele opplevelser og for å lære. Jeg tror det var fjernt fra deres oppfatning at jeg kunne hjelpe dem med de psykiske problemene krigen hadde påført dem. Materielle problemer trodde de jeg kunne løse, fordi utlendinger er rike.

For meg var det viktig å komme bort fra forestillingen om at arbeidet skulle dreie seg om en som gir hjelp og en som søker hjelp. Ved å legge fra meg det tradisjonelle synet på hjelpeyter og hjelpsøker ble fellesskapet i gruppa (*partnership*) vektlagt. Det hadde konsekvenser for utformingen av sosialarbeider- rollen.

Den viktige presentasjonen

Mitt spørsmål de første ukene var: Hvordan skulle jeg presentere et prosjekt som skulle "bli til" underveis, og som skulle ta utgangspunkt i de afghanske kvinnenes ønsker og behov? Hvordan legge det opp? Hvordan ville et arbeid som skulle handle om mennesket og dets omgivelser se ut, og hvordan skulle jeg definere begrepet *psykososialt arbeid* for dem? Og ikke minst: Hvordan få til en kommunikasjon som

gjorde at det var deres behov og ønsker som ble hørt, og ikke min fortolkning av situasjonen?

Under hele mitt arbeid var jeg opptatt av å prøve å minske avstanden mellom dem og oss, samtidig som jeg godtok at det var mange verdiprioriteringer jeg ikke forsto. Det er enkelt å presentere en målsetting for skrive-/lese-grupper, vanskeligere er det å presentere målsetting for grupper hvor samtalen mellom medlemmene skal stå i fokus. I det afghanske språk er bruken av analogier svært vanlig, og det ble en stor hjelp i dette arbeidet.

Min inngangsport til arbeidet ble en historie jeg opplevde under mitt arbeid i en afghansk flyktningleir i Baluchistan, Pakistan. Jeg spurte en av kvinnene i leiren om hun kunne fortelle noe fra sin landsby i Afghanistan. Hun svarte med å si at hennes hjerte var svart, derfor kunne hun ikke svare. Mitt inntrykk av situasjonen var at hun trakk ned en rullegardin, og det som var på den andre siden var for vanskelig å snakke om.

Denne historien forsto alle. Jeg fortalte at det vi ville gjøre i dette prosjektet, var å hjelpe hverandre slik at hjertet ikke ble som en tung, svart stein, men at vi alle kjente at vi hadde et levende hjerte, som både tok smerte og glede innover seg. Et bilde jeg aldri ville ha brukt hjemme, gjorde at kvinnene forhåpentligvis forsto mer av innholdet i det vanskelige begrepet psykososialt arbeid. Denne lille fortellingen åpnet opp for arbeidet. Den både henviste til en situasjon mange kjente seg igjen i, og stedfestet det til et område (Baluchistan), som de aller fleste kjente til. Flere hadde familie som bodde i området.

Under talibans styre var det vanskelig for kvinnene å oppsøke hverandre. Mange ble sittende hjemme. Nå da krigen var over, var det viktig å komme sammen slik at de ikke ble isolerte og satt hjemme og tenkte på det som hadde skjedd. Å gjenopprette et normalt liv var viktig for alle. For meg var det viktig å formidle at det psykososiale arbeidet kunne være ulike aktiviteter som gjorde hverdagen lettere og ga styrke til kvinnene. Å etablere terapigrupper i denne konteksten ville være galt. Det fantes ingen tradisjon for terapeutisk arbeid utført av terapeuter. Men i den afghanske kulturen er det mange ritualer og tradisjoner som har en terapeutisk virkning.

Den gode samtale er viktig. Å få meddele seg, å synes og fortelle om det forferdelige som skjedde under krigen, var av betydning for alle. En etterkrigsituasjon fører også med seg mange nye utfordringer som kan føre til nye problemer. Til å begynne med var det ingen interesse for å ha grupper med et annet innhold enn kvinnenenes mulighet til å forbedre sin materielle situasjon. De ønsket hjelp til å selge sine produkter på markedet og få en bedre løsning på vannproblemet, få elektrisitet som fungerte og motta midler slik at de kunne kjøpe mat.

I den ene shuraen kom ingen på møtet etter det første introduksjonsmøtet. Lederens dør var stengt, og hun hadde dratt på besøk til noen slektninger. Møtet ble derfor holdt i en annen kvinnes hus. I den andre shuraen hersket det stor uro, og alle snakket i munnen på hverandre, og lite ble oversatt. Jeg forsto ikke hva som foregikk, og trodde de absolutt ikke var interessert i noe nytt prosjekt.

Det spørsmål jeg først måtte stille meg selv, var: I hvilken grad var det rett å gå inn med tilbud om å starte en psykososial gruppe, når de i utgangspunktet ikke var interessert i det? Følte de seg presset til å være med av partnerorganisasjonen og av oss, en utenlandsk hjelpeorganisasjon? Når de til slutt sa ja til å være med, var det fordi jeg var en utenlandsk hjelpearbeider, som de håpet i neste omgang kunne tilby dem noe mer håndfast?

I ettertid kan jeg se at dette var kvinnenenes måte skaffe rede på om jeg bare oppsøkte dem for å ”innhente” informasjon, for så å forsvinne. Etter kort tid endret kvinnenenes holdning seg, og de ble svært interessert i å bygge opp shura-arbeidet i nærmiljøet, slik at det kunne bli et tilbud til kvinner og unge jenter.

Kvinnene ønsket både å sette i gang aktiviteter for kvinner og de unge jentene, og ha et ukentlig shura-møte hvor ulike temaer kunne drøftes. De vedtok å ha én samtalegruppe/shura-møte pr. uke, og starte lese-/skrive-grupper og opplæring i søm for kvinner og unge jenter i nærmiljøet. Disse gruppene hadde daglig undervisning, og det var plass til 30 i hver gruppe. Gruppene ble fort fulltegnet. De aller fleste kvinnene og unge jentene i området hadde ikke mulighet til å gå på skole.

Kvinne-shuraer i Kabul

En av Kirkens Nødhjelps partnerorganisasjoner, Agency for Rehabilitation and Energy Conservation in Afghanistan, AREA, har funnet shura-formen viktig i sin etablering av kvinnegrupper i nærmiljøet. Til å begynne med var hovedmålsettingen å danne mikrokredittgrupper. Her betalte alle inn en sum med penger, som de senere kunne ta ut. De kunne låne av hverandre, men shura-deltagerne bestemte om vedkommende skulle få lov til å ta ut noe. Kvinnene fortalte at dersom de skulle få ta ut pengene, måtte det være store problemer, slik som hjerteproblemer, dødsfall og lignende. Mikrokredittgrupper er et velkjent tiltak innen bistandsarbeid, og mange kvinner har fått mulighet til å bli selvhjulpne gjennom denne formen for virksomhet.

AREA, ønsket å starte et prosjekt innen psykososialt arbeid med utgangspunkt i shura-arbeidet. Hva dette arbeidet burde inneholde, skulle bestemmes i samarbeid med kvinnene. Det var derfor vanskelig å presentere en "pakke" som inneholdt faste aktiviteter. Dette førte til en del forvirring i begynnelsen. Kvinnene som møtte opp, trodde det psykososiale prosjektet var en del av mikrokredittprosjektet. De ønsket derfor at vi skulle hjelpe dem med å selge produkter (klær de hadde sydd m.m.) på markedet. Noen ønsket å få midler, slik at de kunne betale tilbake lånet de hadde tatt opp.

Lederproblemer i shuraene

I begge shuraene oppstod det etter en kort tid problemer med leder funksjonen. I den ene gruppen ønsket ikke lederens mann at hun var aktiv i kvinnearbeidet. Han mente også at samarbeidet med partnerorganisasjonen måtte være betalt. Shura-møtene ble derfor holdt i hjemmet til en av de andre medlemmene. Lederen var aldri på møtene. Dette skapte problemer når shuraen ønsket å starte lese- og skriveopplæring og kurs i søm. Det var da nødvendig å gjøre en del vedtak, om sted for undervisningen, lønn til lærerne, opplegg for sømkurset, med mer.

Shuraen bestemte seg til å velge ny leder og valgte en av de mest aktive kvinnene. Men partnerorganisasjonen ville ikke godta henne fordi hun ikke kunne skrive og lese.

I denne gruppen var det bare noen få som kunne lese og skrive. Shuraen fortsatte sitt arbeid uten leder, uten at dette fikk for stor innvirkning på arbeidet. Den eldre kvinnen de ønsket seg som leder, meldte seg på skrive/lese-kurset, og gjennomgikk dette. Hun ble senere valgt til ny leder.

Denne konflikten var til å begynne med vanskelig å takle for kvinnene. Den første lederen var gift med en mann som hadde en sentral posisjon i nærmiljøet. De fleste av kvinnene som nå tok ledelsen, var enker. Men gruppen fungerte mye bedre etter dette.

I den andre shuraen hadde kvinnen som var utpekt av mennene, stor makt. Shura-møtene var i hennes hus, likeså lese/skriveopplæringen. Hun var også lærer for denne gruppen, selv om hun ikke var lærerutdannet. En annen i nærmiljøet som var utdannet lærer, ønsket å ha denne jobben. Det var derfor en del indre strid i gruppa. Etter en uke protesterte elevene på hennes undervisning, og shura-medlemmene bestemte seg til å velge ny leder. Den gamle lederen ble rasende og trakk seg fra alt arbeid. Forslag til ny leder ble godkjent av partnerorganisasjonen, som igjen kontaktet mennenes shura. De var enige i valget. Shura-møtene ble da holdt i et annet hjem, og både skrive/lese-undervisningen og sømkurset ble arrangert med stor suksess.

I begge gruppene var det tydelig at valg gjennom mennenes shura ikke fungerte over lengre tid. Men antagelig er det den eneste måten å komme i gang med shura-arbeid for kvinner i dette området. Disse eksemplene viser at når gruppene fungerer bra, og kvinnene selv tar ansvaret, blir deres forslag til ledere hørt av mennenes shura.

Deltagerne

Til å begynne med hadde alle shura-deltagerne betalt inn en sum til mikrokreditt-”fondet”. De fleste av grunnstammen i shuraene var fra 30 år og oppover. Når mikrokredittarbeidet ble skilt ut fra shura-møtene, var alle som hadde lyst til å komme, velkommen. Det medførte større aldersspredning. Jenter fra 15 år og oppover var ofte på møtene. Som oftest inntok de en passiv rolle, men lyttet ivrig til de voksnes samtale. Kravet om å være med i mikrokredittprosjektet falt bort, men det ble opprettholdt et medlemskap, hvor alle måtte betale en symbolsk sum som ”kontingent”. Shuraene fikk på denne måten ulike oppgaver. De hadde både et

prosjekt med mikrokreditt, et annet med lese/skriveopplæring og et tredje med opplæring i søm. Samtidig hadde de ukentlige shura-møter.

En gang spurte en av kvinnene om møtene var åpne for alle, ikke bare den etniske gruppa som hadde flertall i området. I dette nærmiljøet bodde det flest fra den etniske gruppen hazara, og spørsmålet ble stilt på vegne av en pasjto- kvinne. Alle svarte ja. I flere grupper var det deltagere fra ulike etniske grupper, men vi hadde også grupper som bare hadde tadsjiker. Alle kvinnene som var med, bodde i nærmiljøet, og flere var i slekt.

På spørsmål om noen hadde vanskeligheter med å komme til shura-møtene fordi mannen ønsket at de skulle være hjemme, svarte de aller fleste at dette ikke var noe problem. Begrunnelsen var at det var ingen menn på møtene. Vi kvinner som var til stede, gjorde heller ikke "noe galt". Når kvinnene ikke hadde anledning til å komme på møtene, var det som oftest fordi de hadde besøk av slektninger, og måtte ta hånd om sine gjester.

Oppbygging av kvinne-shuraene

Shura-gruppene så på sitt arbeid som et viktig ledd i oppbyggingen av nærmiljøet, og at de kunne være med på å styrke kvinnenenes engasjement og innflytelse. For kvinnene var shura-arbeidet en læresituasjon som kunne gjøre dem mer synlig, og som kunne føre til at livet i "det nye Afghanistan" kunne bli bedre for alle. All diskusjon om ansettelse av lærer, lønn, sted og antall elever var en intern diskusjon deltagerne imellom. Partnerorganisasjonen hadde med midler fra Kirkens Nødhjelp mulighet til å dekke disse utgiftene. Prosjektansvarlig fra AREA sammen med styrene i shuraene tok det praktiske ansvaret for innkjøp, utbetaling av lønn m.m. Når det gjaldt sømkurset var det flere kvinner som var interessert i å være lærer. Det ble derfor foretatt en test av søkerne. På denne måten fikk shura- deltagerne en kunnskap om organisering som de kan bruke senere.

Shura-møtene ble arrangert en gang i uka og ble fort populære møter. Ulike metoder ble benyttet som rollespill, fortellinger fra hadith-samlinger (Hadith er normgivende beretninger om hva profeten Muhammed har sagt eller gjort), bruk av tegninger og

---

poesi, og fortellinger fra hverdagslivet (narrativer). Det var viktig å bruke metoder hvor kvinnenens egen livsverden dannet grunnlaget for den samtalen som videre fant sted.

Etter en tid hvor antallet shuradeltagere var økende, ønsket mannlige feltarbeidere fra AREA å være til stede. Det var uvisst om motivet var kontroll eller om de kom av nysgjerrighet. De hadde i utgangspunktet ikke vært særlig oppmuntrende når det gjaldt vårt prosjekt. Vi fortalte at dette var et kvinneprosjekt hvor kvinnenens egne problemer ble diskutert. Vi ønsket derfor ikke at noen menn skulle være til stede. Ledelsen i AREA støttet oss på denne beslutningen.

Shuraenes plass i nærmiljøet - "Help your sister"

På de ukentlige shura-møtene ble ofte målsettingen for shura-arbeidet diskutert. Hvilken rolle skulle kvinnene ha i nærmiljøet, og hvordan kunne de hjelpe hverandre?

Oppsummeringen av disse diskusjonene var følgende:

- * Å tjene og gi hjelp til andre kvinnene
- * Å bli kjent med flere kvinner i nærmiljøet og hjelpe dem til å løse sine daglige problemer
- * Å ha et sted å møtes
- * Å løse konflikter i nærmiljøet
- * Å hjelpe familiene til å være sammen på en bedre måte, slik at de kan støtte seg til hverandre
- * Å gjøre noe for de unge slik at de kan være sammen og bli lykkelig
- * Mange unge må bli shura-medlemmer

Ser vi nærmere på den målsetting kvinnene ønsket for shura-arbeidet, finner vi at det dreier seg om forholdet til andre kvinner, og da til kvinner som ikke tilhørte samme familie eller etniske gruppe. Mange av kvinnene kom fra områder utenfor Kabul, og hadde liten familie i byen. I én gruppe var det ingen som var i slekt, men gruppen besto av naboer. Etter hvert tok kvinnene sine unge døtre med til gruppa. Kvinnene understreket at det var viktig for dem å få kontakt med andre kvinner, som de nå kunne definere som ”søstre”.

Det var tre temaer kvinnene var spesielt opptatt av. Å løse konflikter som hadde bestått gjennom år, ble viktig. Kvinnene selv hadde opplevd hvordan feider og konflikter mellom familier, klaner og etniske grupper hadde ødelagt et harmonisk liv. Det ble nødvendig å ha et fast møtested, hvor de kunne opprettholde vennskap. For kvinnene ble dette et privat hus.

For det andre var alle opptatt av at familiens situasjon skulle bli bedre. De aller fleste hadde opplevd at krigen hadde påført familien sår. Kvinnene ønsket at familien skulle bli en arena som kunne gi alle medlemmene styrke. Det tredje kvinnene var opptatt av, var de unge jentene og deres liv. De ønsket at shura- møtene kunne gi de unge kunnskap slik at de ville få styrke til å takle livet på en god måte. Etter mange år med taliban-styre hvor kvinnene og jentene ikke hadde adgang til det offentlige rom, og hvor dagligdagse aktiviteter var vanskelige, var det viktig at jentene fikk nye impulser.

Arbeid i landsbyer

De lokale partnerorganisasjonene hadde sitt arbeid på ulike steder i landet og i Kabul. En av organisasjonene hadde etablert skolesenter i flere landsbyer. Et skolesenter var en klasse og en lærer som hadde undervisning enten i moskeen, under et tre eller i et ledig rom i et hus. To av disse landsbyene ble av organisasjonen valgt ut til å være med i vårt prosjekt. Denne organisasjonen var ikke interessert i å etablere

kvinneshuraer, men ønsket å legge vekt på opplæring og kunnskapsutvikling i sitt psykososiale arbeid.

Landsbyer nær Kabul

Det ble bestemt at vi skulle arbeide i to landsbyer. Begge lå – en halv til én times bilkjøring fra Kabul. I dette området hadde det vært krigshandlinger både under sovjettiden, borgerkrigen og i taliban- perioden. Hele området var minelagt, og bare små områder var klarert. Den ene landsbyen var brent ned av taliban, og innbyggerne hadde flyktet enten til Pakistan eller Kabul. Familiene bodde nå under meget kummerlige forhold, i hus som var delvis ødelagt. Men byggeaktiviteten var stor, slik at de fleste familiene kunne få tak over hodet før vinteren kom.

I denne landsbyen måtte kvinnene spørre sine menn om det var mulig å danne kvinnegrupper. Her var det stor uenighet mellom familiene, noe som fikk innvirkning på gruppene og på oppmøtet. Gruppene var samlet under et tre i en hage. Det var satt opp telt, men det var for lite for gruppene. Hagemuren hadde flere steder hull. Utenfor muren var det en vei med sporadisk lastebiltrafikk. Fra disse bilene var det mulig å se inn i hagen. Det medførte at mennene kunne se inn til kvinnenenes samlingssted. Flere av kvinnene ønsket å flytte til et annet sted, men det var vanskelig å finne noe som var egnet. Etter flere diskusjoner valgte vi likevel å være i denne hagen. Hullene ble tettet igjen med kratt. Likevel var våre kurs upopulære blant noen menn. En mann gikk rundt i landsbyen og advarte mot å sende sine kvinner/jenter til gruppene. Han ga seg etter en tid, men uenigheten mellom familiene fortsatte, og resulterte i at noen av kvinnene trakk seg fra våre aktiviteter.

I den andre landsbyen var ikke husene brent, men redselen for at taliban skulle komme og myrde mennene, hadde ført til at de fleste mennene var flyktet til Pakistan i talibanperioden. De eldre, kvinner og barn ble alene igjen i landsbyen. Dette området var kjent for sin grønnsaksdyrking og drueproduksjon. Nå var de fleste druerankene brent ned, eller de lå i områder hvor det var lagt ut miner. Beboerne var nå kommet tilbake. Her var det stor entusiasme for å starte grupper så snart som mulig. Her kunne kvinnene i de rikeste familiene lese og skrive, og kona til landsbylederen underviste på

et av skolesentrene. Lese-, skrive- og sømgruppene holdt til i hvert sitt telt i deres hage,

De to landsbyene lå i samme dalføre, men idéen om å starte kvinnearbeid ble mottatt ulikt. I den landsbyen som var preget av uenighet mellom familiene, merket vi at sterke konflikter ble spilt ut når de hadde rollespill.

Selv om vi la vekt på at arbeidet vårt ikke bare skulle være for medlemmer av bestemte familier, var det vårt inntrykk at mange var i slekt med hverandre. Dette var forskjellig fra shuragruppene i Kabul. Her bodde det få slektninger i kvinnenens nærmiljø, men gjennom den nære kontakten de hadde fått med medlemmene i shuragruppene, hadde de blitt som en familie.

A danne grupper

I alt vårt arbeid var etablering av grupper det første steget. Gruppene skulle helst ikke være basert på slektskap, men i landsbygruppene antar jeg at de fleste var i slekt. Det første som skjedde var at læreren for skolesentrene ba alle mødrene til elevene til et møte med oss. Her skulle vi drøfte vårt nærvær i landsbyen. Hva ønsket de vi skulle gjøre? Hvem mente de skulle være med i gruppene? På det første møtet kom både bestemødre og mødre. Det var en stor fordel for oss, da bestemødrene også fikk høre vår presentasjon og være med på å fortelle oss hva de mente var nødvendige tiltak. Selv om den første tanken var: Er det bestemødrene vi får kontakt med, ikke de unge? Det var jo ikke de vi hadde tenkt som målgruppe. Men bestemødrene er en meget viktig gruppe i en oppstart. De har makt i familien, og deres mening er av stor betydning. Vi ba likevel at de unge skulle være med på det neste møtet, slik at vi fikk kontakt med dem. I den ene landsbyen kom det over 70 unge og eldre, i den andre noe færre.

På det første møtet ønsket kvinnene at vi kunne starte skrive- og /leseundervisning for deres halv vokste døtre: ”De lå bare og sov om formiddagen og trengte å komme seg ut”. De ønsket også aktivitetsgrupper hvor de kunne lære å sy og brodere. Skrive-, lese- og sømgruppene var samlet hver dag, unntatt fredag. Vi kom en gang i uka, og da var medlemmer fra begge gruppene til stede.

Hvem skal være lærer?

Å være lærer betyr at du mottar lønn. Dette var en ettertraktet jobb, og mange ønsket denne jobben. Gruppene selv overtok alt ansvaret i forbindelse med valg av lærer. Dersom det var en i landsbyen som hadde lærerutdanning, var dette en enkel avgjørelse. Men vi kan anta at læreren var i familie med dem som lånte ut hagen til kurs. Vanskeligere var det med læreren i søm. Det var mange i landsbyene som mente seg kompetent til denne stillingen. Det ble arrangert en test, og mange kvinner kom for å se på. Sensor var en kvinne fra partnerorganisasjonen som ingen kjente. I den landsbyen hvor det var stor uenighet mellom familiene, ble det likevel nødvendig at en kvinne fra en familie fungerte som lærer halve tiden, og en annen kvinne fra en annen familie resten.

I landsbyene viste det seg vanskelig å etablere kvinnegrupper tilsvarende shura-gruppene. Vi bestemte at den ene gangen i uken vi var til stede, skulle vi ta opp psykososiale temaer, problemer og gleder, som kvinnene hadde opplevd under krigen og nå i en etterkrigssituasjonen. Etter en tid møtte for det meste unge jenter frem. Grunnen som ble gitt at så mange av kvinnene ikke kom, var at det var bryllupstid, gjester var kommet på besøk m.m. Det førte til at arbeidet i landsbyene var tyngre enn i shuragruppene.

Arbeidet i Bamiyan-distriktet

Yakawlang

ligger midt i Afghanistan i Bamiyan-distriktet. Om vinteren er området helt isolert på grunn av snø. Landsbyene ligger i flere daler med høye fjell rundt. Dalene er frodig selv om området ligger ca. 3000 meter over havet, og er omgitt av ørken.

Landsbybefolkningen lever av jordbruk. Det er potet- og kornproduksjon her, og de fleste husstandene har dyr (sau, ku, esel). Najak er senteret i området og her ligger

basarene. Befolkningen tilhører den etniske gruppen hazara. Hazara-befolkningen er sjiamuslimer, mens majoriteten i Afghanistan er sunnier.

En av krigsherrene, Khalili, som nå er minister, rekrutterte soldater til sin hær fra dette området. I krigens slutfase kom taliban til Yakawlang på leting etter Khalilis hær. Mange sivile ble drept, og kvinnene og de eldre flyktet fra området og var borte lenge.

Befolkningen i Yakawlang var ivrige for at jentene skulle lære å lese og skrive. Men det var få jenteskoler, og mange landsbyer lå svært avsides så avstanden til skolen var svært lang. Det førte til at mange ikke fikk muligheten til opplæring. Kvinnene ønsket at de selv og de unge jentene skulle ta igjen det forsømte, og hadde startet en skrive- og lesegruppe med hjelp fra en annen organisasjon. Den ble nedlagt etter kort tid, men de ønsket å fortsette disse gruppene. Vi startet grupper i fem landsbyer.

Prosjektlederen hadde vært på kurs om psykososialt arbeid, og hun skulle besøke gruppene og hjelpe kvinnene med å komme i gang med ulike aktiviteter og med samtaler.

I området fantes det ingen kvinner som kunne engelsk, så min tolk var en mann. Den første gangen vi var i området, sto han utenfor vinduet eller døra og tolket. Senere ble kvinnene mer kjent med ham, og han fikk anledning til å komme inn i rommet (moskeen, skolen).

Med mannlig tolk og lang tid mellom hver gang jeg var på besøk var det en utfordring å vite hvordan arbeidet skulle legges opp. Kvinnene var til å begynne med tilbakeholdne, og det hjalp ikke å spørre hvordan de ønsket å drive den psykososiale aktiviteten. Skrive-, lese- og aktivitetsgrupper var i gangsatt, men hva skulle jeg gjøre når jeg var der?

Ved å presentere meg gjennom historien om den svarte steinen fikk jeg innpass i gruppene. Av de ansatte (mennene) hadde jeg hørt om massakrene og de lidelsene den hadde ført med seg. Jeg var tilbakeholden med å spørre siden jeg ikke visste hvordan det skulle følges opp. Jeg var der kort tid (en uke) og dro. Var det da rett å få kvinnene til å gjenoppleve de forferdelige dagene for ett og et halvt år siden? Det viste seg at kvinnene selv ønsket å fortelle. De ville at verden skulle få vite hva taliban hadde

---

gjort. Vi håpet at kvinnene skulle få anledning til å støtte hverandre i en vanskelig hverdag når de kunne møtes i et felles rom. For mange var det også viktig å kunne forlate hjemmet og gå til moskeen eller skolebygningen hvor gruppene var samlet. Når de var i gruppene, slapp sorgen taket for en kort stund.

De sterke kvinnene i Yakawlang

Massakren hadde ført til at mange av kvinnene var enker. De hadde nå oppgaven å være familiens overhode. Det betydde at de måtte ta hånd om familiens gamle, oppdragelsen av barna og ivareta forpliktelsene som bonde. Under mitt første opphold fortalte mange kvinner om sine opplevelser. De fleste opplevelsene er like.

Kvinnene sto alene tilbake. De måtte skape seg en ny posisjon i nærmiljøet. Flere av dem ble nå ledere av husholdet. Grunnen var at det ikke fantes menn i familien, eller at mennene var gamle slik at de ikke maktet å ta det ansvaret.

I Bamiyan-distriktet bestemte partnerorganisasjonene at tilbudet om å være med i grupper skulle gå til enker og deres døtre. Gruppene la vekt både på skrive- og leseundervisning. Men de avsluttet dagen med en samtale om hvordan livet nå skulle leves.

Historien til en kvinne fra landsbyen Kata Kohna

Fra tettstedet Najak er det 45 minutter til fots til Kata Kohna og vi må krysse elva for å komme til landsbyen.

”Taliban kom kl. 9 om morgenen og spurte etter mennene. De bandt hendene bak på ryggen med turbanen og stakk ut øynene på dem. Taliban tok med seg mennene til tettstedet Najak og drepte dem. Neste dag så vi likene, men taliban tillot oss ikke å begrave de døde. Det var fremdeles ca. 30 – 40 talibansoldater i Najak.

De skjøt etter oss (kvinnene) og truet med å hente oss i biler. De døde ble liggende på snøen i 7 – 8 dager. Alle kvinnene og de eldre mennene (som var tilbake) gikk og hentet likene. Vi la alle de døde kroppene på et teppe og dro dem opp til moskeen. Det var mye snø og vi måtte krysse elva.

Det var vanskelig å finne vann til å rense likene. Klærne hadde frosset fast til kroppen og det tok ca. 20 dager før alle de døde kroppene var vasket.

Etterpå dro vi til en fjern dal hvor vi var i en uke. Etter dette oppholdet var det en gruppe på 12 personer som dro til en by sør i landet. Da vi kom tilbake til Yakawlang var alle husene brent ned. Nå bor 4- 5 familier i samme rom. I landsbyen er det 26 enker, men ikke alle er kommet tilbake.

I familien til en kvinne er ni personer døde, i en annen seks personer.”

Døden og renselsesprosessen

Disse historiene forteller oss om kvinner som plutselig kom i en situasjon hvor de måtte ivareta tradisjoner og samtidig bryte dem. I islam er ivaretagelse og renselse av det døde legemet en viktig del av avslutningen på livet. Renselsen av den døde skal utføres av en person av samme kjønn. Det kan være imamen eller imamens kone, eller en annen som er fortrolig med islamsk tradisjon.

Selve renselsesprosessen, vaskingen av liket, skal skje så fort som mulig etter at døden har inntrådt, likeså selve gravleggingen, helst samme dag eller dagen etter. Legemet skal vaskes i rent vann, og helst tre ganger. Når kroppen er vasket skal den svøpes i hvitt bomullstøy, som skal dekke hele kroppen. Det skal helst være 3 lag med klede. Det er menn som bærer kisten eller det døde legemet til graven, og som ivaretar selve begravelsesseremonien. Kvinnene er ikke til stede (Socialstyrelsen 1981:3, De Marinis, 1998).

I Yakawlang var det kvinnene selv som måtte ta hånd om alt i forbindelse med mannens død, renselsesprosessen og gravleggingen. De døde ble lagt i moskeen av kvinnene, og kvinnene hjalp hverandre. Det var kvinner som hentet vann og vasket likene. De laget graver for sine menn med hjelp fra andre kvinner, og de hentet stein fra sitt eget hus som gravstein, og de i en situasjon hvor de samtidig var redde for flere overgrep fra taliban.

Flukten

Etter massakren måtte kvinnene bort. Taliban hadde ført med seg så mye frykt og redsel at det var umulig å fortsette å bo i landsbyene. Dessuten var husene brent, og det var umulig å bygge opp et nytt husvære om vinteren.

Etter at ivaretagelsen av de døde var avsluttet, flyktet kvinnene til fjells. Det var vinter og mye snø. Det var et slit å finne noe å spise. De måtte lete under snøen for å finne frem til tørkede urter og grave frem røtter. Tidsangivelser var det vanskelig å spørre om, da det var kvinnenes følelse av hvor lenge de hadde vært borte som tilsa om det var noen dager eller flere måneder. Noen sa en uke, andre sa et halvt år.

Fra sitt gjemmested så de at taliban brente landsbyene. Etter en stund kom neste etappe i fluktruten. Fra dette området dro de først til byen Panjab, som nå ligger ca. fire timer unna med bil. Kvinnene brukte tre til fem dager på reisen.

På det nye stedet fikk de anledning til å bo i moskeer. Mange var borte i ca. ett år. Få fortalte noe om dette oppholdet, men de var takknemlig for at innbyggerne i Panjab tok imot dem.

Hjemkomsten

Kvinnene kom hjem til nedbrente landsbyer. I og med at mange av mennene i familiene var myrdet, ble mange av kvinnene overhode i sin familie. De måtte nå organisere sitt liv på nytt.

Spørsmålene sto i kø: Hvem skal ta seg av jorda, hvordan skulle de bo? Hvem skal organisere oppbyggingen av husene? Ansvar for mange av de praktiske spørsmålene lå nå på dem. Samtidig hadde de en stor sorg, som fører med seg mange "svarte tårer". Taliban tok med seg eller drepte sauene og kyrne deres. Eselet hadde de med seg under flukten, men mange måtte selge det i Panjab. Når de nå kom tilbake måtte familien begynne på nytt.

I dag er preget av bondens gjøremål. Når kvinnen våkner, ofte ved firetiden om morgenen, går de ut for å kutte gress og mat til eselet. De lager nan (brød) til barna. Nå besto alle måltidene av navn og te. Det betyr et svært ensidig kosthold.

Kapittel 6

Ulike arbeidsmetoder i arbeidet

Ulike metoder ble tatt i bruk i arbeidet. Noen var godt kjent fra før både av sosialarbeideren og av kvinnene, slik som rollespill. Bruk av hadith- fortellinger var ukjent for meg, men vel kjent for afghanerne. Å reetablere et hverdagsliv var en av målsettingene for arbeidet. Derfor var det viktig å arrangere en landsbyfest. Å samtale om hvordan de kunne mestre hverdagslivets problemer etter å ha opplevd så mye vondt, var viktig. Etterkrigstiden førte til nye problemer for kvinnene, og det var viktig å finne en felles løsning på disse problemene. Bruk av tegninger er en velkjent metode i psykososialt arbeid. Bruk av kvinnenes egne dikt, skapt av kvinnene selv, ble en viktig kilde til dypere forståelse.

Konflikter levendegjort i rollespill

Her hjemme blir ofte rollespill brukt i undervisning. Utgangspunktet er en situasjon som skal spilles, og de ulike rolleinnehaverne former selv sine roller. Det blir gitt noe informasjon, men resten må spillerne selv utfylle.

Rollespill blir ofte brukt ved skoleavslutninger både i Afghanistan og i nabolandene. Det kunne da være et eventyr eller en sketsj som ble dramatisert. Spillene var både humoristiske og ofte med en moralsk avslutning. Rollespillene førte med seg mye latter. Gruppedeltagerne spilte selv rollene slik de ønsket. Noen av spillene planla de selv. I samtalen etterpå fikk alle si det de ønsket. Av og til ble alle spurt om å komme med en kommentar. Den kunnskapen som var nødvendig fra min sin side var å lede gruppen og stille oppfølgende spørsmål og å få frem de konklusjoner spillet hadde lagt opp til.

Rollespill ga oss en mulighet til å legge vekt på samtalen mellom kvinnene, slik at hovedpersonen ikke ble sosialarbeideren. På denne måten ble kvinnenes egne problemer og deres forslag til løsning synlig for alle kvinnene. Spillene var kort og enkle med problemstillinger alle kjente seg igjen i. For oss ga det en mulighet til å vise at vår rolle ikke var å lære bort eller å konfrontere deltagerne etter spillet, men å lede samtalen og å oppsummere det kvinnene selv hadde diskutert, slik at de kunne få råd, støtte og hjelp fra hverandre.

Denne arbeidsformen var krevende for meg som sosialarbeider. Mine medarbeidere ønsket at jeg skulle ha en rolle som avsluttet møte med å si hva som var rett og galt. Det var en umulighet.

Spillene var meget realistiske og førte alltid til at mange lo, selv om det var tragiske hendelser som ble spilt. De afghanske teamarbeiderne la vekt på at latter var viktig. "Allah har sagt at vi skal le." Det er nødvendig at rollespillet handler om en situasjon som alle kan gjenkjenne. Rollespillene måtte derfor ta utgangspunkt i kvinnenes egen situasjon. Hva var vanskelig og konfliktfyllt i deres liv?

Teamarbeiderne ble derfor helt nødvendig i drøftelsen av innholdet i spillene. Den første perioden var vi opptatt av konfliktløsning, og av de små konflikter som kunne bli store. Vi ønsket at prosjektet kunne hjelpe kvinnene til å løse konflikter på en fredelig måte.

Selve rollespillet var kort, ca. fem minutter. Spillene bør ikke ha for mange roller. Etter spillet er avsluttet, diskuterte alle det som var kommet frem, og hvordan det var mulig for familiene å komme videre.

Etter at vi hadde brukt rollespill i en og en halv måned, fant vi ut at det var nødvendig å bruke andre metoder. Det ble vanskelig både for gruppemedlemmene og for teamarbeiderne å finne gode problemstillinger.

Konflikt mellom kvinner,- som ble til:

Hvor skal vi gjøre av søppelet?

Til å begynne med ønsket vi å legge vekt på konfliktløsning. Det var da naturlig å begynne med et enkelt spill, en konflikt mellom to kvinner.

Den ene som spilte, skulle være en flink husmor. Hun ryddet, vasket sitt hjem, og sydde sine klær. Etter dagens husarbeid så hun en dag at det var lagt søppel utenfor hennes dør. Neste dag sto hun gjemt, slik at hun kunne se hvem det var som la det der. Hun ba den andre om å ta søppelet til "governmental hole". Det var binger som var støpt opp og som kommunene hadde ansvar for å tømme. (Det var bare et minus, at det nesten ikke fantes "governmental holes" i Kabul, og de få som eksisterte, ble aldri tømt). Den andre kvinnen nektet først at det var hennes søppel. Det ble slåssing både verbalt og fysisk. Spillet ble avsluttet med at den ene innrømmet at hun hadde lagt søppelet utenfor døra.

Etterpå skulle gruppene diskutere hvordan man på en bedre måte kunne løse denne konflikten? Hva kunne en lære av rollespillet slik at små konflikter ble løst på en mer fredfull måte?

Diskusjonen i landsbyen

I diskusjonen i landsbygruppene fremholdt kvinnene stadig at det var viktig å gjøre det rette. Dersom man ikke kunne gå til søppelplassen samme dag, kunne man pakke søppelet inn og legge det bort til neste dag. Det var viktig å pakke det inn, slik at fluer og mygg ikke kom og satte seg på maten. Da kunne sykdom oppstå. Forholdet mellom kvinnene ble også diskutert. Den gode kvinnen måtte tilgi den som slengte søppelet slik at man kunne ha et godt naboskap. Hun måtte ikke slå, men råde den andre til å ta hånd om søppelet sitt selv. Den flinke kvinnen hadde også et ansvar for at konflikten

ikke ble forstørret. Det ble også lagt vekt på at alle måtte stille seg på en linje med vannkannene foran brønnen og vente på sin tur. De måtte ikke trenge seg frem.

I oppsummeringen ble det understreket at det var viktig at små konflikter ble løst tidlig slik at de ikke utviklet seg til større konflikter mellom familiene.

Diskusjon i shuraene: Hvor skal jeg gjøre av søppelet?

Jeg trodde på forhånd at diskusjonen om dette temaet ville bli den samme i shuraene som i landsbyene, og at samtalen ville dreie seg om god adferd. Men her ble diskusjonen en helt annen. Alle legger søppelet utenfor naboens dør. Shuradeltagerne pekte på hverandre og anklaget hverandre for å ha lagt søppelet utenfor deres dør. De fortalte at de la søppelet overalt. Andre brente søppelet, men da var det andre som klaget over røyken. Det var også vanskelig å brenne matavfallet.

Noen av kvinnene bodde på toppen av fjellet og det var umulig å gå ned og legge søppelet på en bestemt plass. Dessuten fantes det ikke noen bestemte plasser. En organisasjon hadde gitt dem en liten shovel, slik at de kunne skyve søppelet til et samlingssted. Det var nesten ingen som brukte denne da de ikke visste hvor de skulle samle søppelet. Andre gikk med søppelet til en hage/park for kvinner, men parken var nå blitt en søppelhaug. Under taliban var det ikke lov å gå ut, og dermed grodde den over og var nå forsøplet.

Etter en stund ble samtalen mer konstruktiv, sett med mine øyne. Noen fortalte at de tørket søppelet, gjemte avfallet og brukte det om vinteren når de skulle lage nan (brød). En av kvinnene spilte et rollespill, hvor hun gikk ut om natta, samlet søppelet som var slengt rundt, og la det i en dunge. Etter en kort stund kunne hun ikke gjøre dette, fordi folk sa at det var en tyv ute om natta.

Søppelkonflikten førte til mange vanskeligheter naboene imellom. Det ble fortalt at pasjtonerne var verre enn hazarene til å slenge søppel overalt. (Denne shuraen besto av bare hazarakvinner). De mente det var umulig å bli venner når naboskapet var så konfliktfylt. Det var eneste gangen jeg hørte negativ omtale av en annen etnisk gruppe.

Men det var ikke bare søppelet som skapte problemer. Hvor skulle de slå ut det skitne vannet? Den ene pekte på naboen og sa at hun slo vannet ut foran hennes vegg, og da ville veggen bli ødelagt. Fluene ville også komme når det ble vått. De kunne slå vannet i bekken. Men etter flere år med tørke var bekken tørr.

Ulikhet i gruppens diskusjon

Etter rollespillet var diskusjonen i gruppene svært ulik. I de to landsbyene var ikke søppel noe problem. Dyr spiste opp matrester og resten ble tatt hånd om (gravd ned eller brent). I landsbygruppene var det mange unge jenter (18 til 20 år) på møtene. De var opptatt av forholdet mellom de to kvinnene, og at det var viktig å opptre på en riktig måte.

I shuraene som levde med søppelkonflikter hver dag, var diskusjonen preget av anklager og håpløshet. I Afghanistan hadde infrastrukturen brutt sammen etter mange år med krig. Dette førte til problemer for kvinnene. I alle samfunn er det nødvendig å bli kvitt avfall. Når dette er ytterst vanskelig å få til, vil det bety konflikter. Her ble den etniske konflikten forsterket.

Jeg ble ganske overrasket over denne diskusjonen. Jeg hadde forventet en lignende diskusjon som i landsbyene, hvor vekten lå på rett adferd. I Kabul var søppelkonflikter en helt annen realitet. Kvinnenes diskusjon viste hvor håpløse de tradisjonelle løsningene var. Ikke fantes det steder å gjøre av søppelet, og shovelen de hadde fått utlevert, hadde ingen funksjon. Krigen hadde vært så destruktiv at et så grunnleggende problem i et nabolag som søppel, ikke ble løst. Først ett og et halvt år etter rollespillet var myndighetene i ferd med å kjøre bort søppelet i dette området av byen.

Under samtalen satt jeg hele tiden og tenkte på hva det var jeg hadde satt i gang. Var det rett å ta opp et så brennbart tema som fører til gjensidige anklager? På slutten av møtet ble det viktig å peke på at den beskrivelsen av uvennskap de hadde gitt, ikke satt så dypt. På shuramøtene poengterte de at de hadde det hyggelig, at det var viktig for dem å være til stede, og når de satt der, var de venner.

I hele Afghanistan var livet hardt med mange problemer, men en millionby som Kabul hadde sine spesielle problemer. Kvinnene mente at de måtte krangle og slåss og kjempe for bedre livsvilkår. Bare slik kunne livet bli bedre. De opplevde at anklagene var nødvendige. De ville ikke sette seg ned og godta de destruktive omgivelsene søppelet skapte, selv om det førte til uenighet med naboen. Ved å si ifra og strides bevarte de sin verdighet.

Senere så jeg en sammenheng mellom ikke å gi opp, men sitte med hendene i fanget, og det motsatte, som var krangling og stridigheter. For kvinnene var dette måter å håndtere konflikten på.

Vannkonflikter

Situasjonen tok utgangspunkt i en historie som en kvinne i en av shuraene fortalte.

Det hadde vært slåssing ved brønnen og hennes sønn var innblandet. Politiet kom hjem til familien, og ville snakke med sønnen. Kvinnen svarte at hun ikke hadde noen sønn. Hun var redd for at sønnen ville bli tatt med til politistasjonen og kastet i fengsel. I dette spillet måtte noen av de unge jentene spille gutter. (Jeg hadde med caps, som skulle markere at de var gutter.) De tok da av seg chadoren. Brønnen var en tom båt og vannbeholderen en kopp.

I samtalen i den ene landsbyen mente flere at mor ikke skulle ha løyet til politiet. Hun skulle ha sagt at hun ikke visste noe om hva gutten hadde gjort, og at hun ville snakke til ham neste dag. Mora kunne også gå hjem til familien til den andre gutten og si at det hele var en misforståelse. Det skulle ikke skje igjen. For å unngå konflikt kunne denne ene gutten ha sagt at den andre kunne ta vann først.

I den andre landsbyen ble spillet annerledes. Spillet begynte med at mor ordnet i huset. Sønnen kom hjem, og mor fortalte ham at han ikke skulle bry seg om hva naboene sa. Han skulle være å ta igjen først dersom noen slo han. Han fikk beskjed om å hente vann, og

ikke bry seg om det var kø ved vannpumpa. Gutten gikk til pumpa hvor en annen gutt står og pumper vann. Det blir slåssing. Politiet (en eldre kvinne) kommer inn, men glemmer å banke på døra (dvs.treet). Hun går ut igjen og banker på treet. Mor sier at hun ikke har en sønn. Politiet (den eldre kvinnen) sier så til mor at "han" skal sette henne i fengsel. Alle ler da det ikke er mor som skal i fengsel, men sønnen.

Her mente alle at mor ikke skulle ha oppmuntret til slåssing, men sagt klart fra om at det er galt å slåss. Mor skulle ikke ha gitt sønnen et dårlig råd. Det er ikke rett å lyve for politiet, da det igjen skaper nye konflikter. Mor kunne ta med seg gutten til politiet slik at han kunne lære.

I dette rollespillet kom ulikhetene i utformingen av spillet til syne. De to landsbyene spilte to ulike spill. I den landsbyen hvor mor ga negative råd, var det stor uenighet mellom familiene. Hva grunnen var, fikk vi ikke vite. Vedkommende som spilte mor, hadde sin svigermor i gruppa, og det var konflikt mellom de to. Mannen/sønnen var narkoman og slo familien. Alle naboene (og vi) visste dette. Ved å spille ut konflikten i rollespillet med en mor som ga negative råd, og dermed hadde gitt barna en dårlig oppdragelse, fikk hun fortalt mye om sin vanskelige situasjon samtidig som hun "straffet" svigermoren. I oppsummeringen ble det viktig å vise til hvordan mangel på vann kunne føre til store individuelle problemer. En av kvinnene sa: Hadde vi hatt vår egen brønn hadde ikke dette skjedd.

Rollespillet om vannkonflikten ble ikke spilt i shuraene. De opplevde konflikter ved brønnen hver dag, og flere familier hadde hatt besøk av politiet. Vannpumpene i nærheten var ødelagt og ute av drift, og det tok familiene to timer hver dag for å gå til nærmeste brønn.

Rollespill om familieforhold

Forholdet mellom mor og datter

Dette spillet planla shuraen selv. Da vi kom til shuramøtet, visste vi ikke hva spillet gikk ut på.

Mor ønsket å sende sin datter, Benazir, til skolen. Spillet begynte med at begge vasket seg i ansiktet en morgen. Mor ga datteren penger slik at hun skal kjøpe noen nye skolebøker. Da datteren kommer til skolen, forteller hun sine venner at hun vil gå på kino i dag og ikke på skolen. Læreren spør hvor Benazir er, og venninnene forteller at hun er på kino og ser en indisk kjærlighetsfilm.

Da Benazir kom hjem, forteller hun at læreren ikke var der, og at de hadde fått fri. Hun gikk derfor til tantens hus. Mor spør hvor hun har gjort av den nye skoleboka, og Benazir sier hun har mistet den.

Venninnen har fortalt mor at Benazir har vært på kino, så mor vet om skulkingen. Hun slår datteren og sier at Benazir har brukt pengene til kinobilletten. Datteren sier at hun har lært mye på kino, og sier navnet på skuespilleren, men mor liker ham ikke. Mor sier videre at neste dag vil hun ta med seg Benazir til skoleadministrasjonen og til undervisningsdepartementet for å fortelle at hun har skulket og ikke kjøpt læreboka.

Da dette rollespillet ble fremført, hadde antallet deltagere i gruppa økt. De eldre kvinnene hadde tatt med seg sine voksne døtre og deres venninner. Skrive- og /leseopplæringen hadde startet, og var svært populær. Grunnstammen (de eldre kvinnene) så at de unge trivdes, og at det tunge ansiktsuttrykket mange hadde, var borte.

Etter spillet var det en av de eldre kvinnene som ba de unge om tilgivelse fordi de ikke hadde sendt de unge på skole tidligere (før taliban kom til makten). De hadde ikke forstått hvor mye kunnskap betydde. Nå lærte også de eldre å lese og skrive, og de så gleden over å mestre lese- og skrivekunsten hos dem som gikk på kurs. De visste at i det nye Afghanistan var dette viktig.

På denne måten brukte kvinnene rollespillet til å beklage sin tidligere holdning, og til å oppmuntre de unge til å lære. Men spillet understreket at dersom de ikke gjorde som mor sa, ville myndighetene straffe dem.

Det var ingen i gruppa som hadde vært på kino, så det å se en film var ikke temaet. Under taliban var også kino og TV forbudt.

Sorg og sorgreaksjoner

Bakgrunnen for dette spillet var en episode under et møte i landsbyen da vi hørte lyden av eksplosjoner. Alle ble redde og gikk på takene for å se om krigen begynte igjen. Det viste seg at det var mineryddere i nærheten, og at lyden kom fra deres arbeid. Dette rollespillet ble bare spilt i landsbyene.

Spillet begynner med at mor sitter med barna rundt seg. Bombingen begynner. (Noen sitter og slår på et blikkbrett.) En nabo kommer og forteller at mannen er død. I den ene landsbygruppa svarer mor at det ikke gjør noe. Alle ler. Alle visste om ekteskapsvanskelighetene, og at det skapte store problemer for henne og familien. Mor besvimer og noen kvinner kommer og vifter henne i ansiktet. Mor våkner.

I den andre landsbyen hadde de forandret litt på spillet. Kona og barna satt og ventet på mannen. Alle er sultne, og familien har ikke mat eller penger. Far er i krigen. Mor har ikke tid til å lage mat, og barna har vondt i magen. Barna forteller at de ikke har klær fordi far slåss, men de har gode hjelpere. Plutselig kommer taliban og

mor og barn får beskjed om å forlate huset. Like etter kommer naboen og forteller at mannen er drept. Mor besvimer og barna gråter. Naboen trøster barna og sier at de nå er farløse.

I samtalen etter spillet forteller kvinnene hvordan de har opplevd bombingene. Mange har ikke hatt en god dag siden bombene falt. De hadde det vondt og senere har de ofte våknet om natta.

Flere kvinner hadde sett sine menn og sønner bli drept. En forteller at den eldste sønnen hennes ble drept i sovjetperioden. Han døde og "mor lukket øynene". Det vil si at hun ikke ville se sønnen. Datteren fortalte hvordan han så ut. Kroppen var full av merker. En annen sønn ble drept under taliban. Kroppen ble sprengt i mange deler, og familien samlet delene og begravet ham. Senere kom taliban til landsbyen og slo kvinnene. Etter dette dro familiene til Pakistan.

En annen forteller at hennes mann satt to år i fengsel. Svigerfaren sørget. Han satt i et hjørne og tenkte på sønnen. Det så ut som han sov, men han sa at han tenkte. Han døde kort tid etter fordi han savnet sønnen.

En kvinne fortalte at når russerne kom til landsbyen, hadde alle mennene gjemt seg i moskeen. Russerne dro etter dem, fanget dem, og førte dem til elva. Russerne tok 25 menn fra 17 år og oppover. Barna og de unge var igjen. De som greide å flykte, spiste ikke lunsj på flere uker. De sa at de ikke var sultne.

Landsbyen lå i skuddlinjen under hele krigen. Bombene og rakettenes falt ofte. Fremdeles står krigskjøretøyer langs veien, og hele området var minelagt. Når taliban kom, var det atter. Alle ble reddet og gjemte seg. Familiene flyktet til Pakistan. I dag eksisterer fremdeles redselen for at taliban skal komme tilbake. Det var en forferdelig tid. Før var landsbyen en fin by, nå er den nedbrent. Det er mye skitt og lort i landsbyen og det er lite vann.

Uenighet i familien

Dette rollespillet var forberedt av to teammedarbeidere.

Et ektepar hadde mange barn. Kvinnen "likte ikke barna sine", og slo dem. Mannen griper inn og sier at hun må være snill. Det gir barna en dårlig start på livet når foreldrene slår, og det er en dårlig vane i familien. Mannen fortsetter med å påpeke at vi blir ikke noen lykkelig familie så lenge mor slår. Barna vil ikke akseptere de eldre eller få respekt for eldre så lenge dette skjer. De andre i familien og naboene sier også at de er en dårlig familie, og det blir vanskelig å ha et godt naboskap.

Samtalen etter rollespillet dreide seg om hva de som mødre gjør når ungene krangler. De fleste fortalte at de slo, og diskusjonen gikk over til spørsmålet om det var nødvendig å slå barna når mødrene blir sinte. Flere fortalte at barna ikke hørte på dem dersom de ikke slo. Andre mente at man førte skam over familien dersom man slo. Kvinnene hadde ulike måter å av reagere på. En fortalte at hun satte seg på taket når hun ønsket å slå. Barna forsto da at det var alvor, og ba henne komme ned. Flere forteller at de la seg for å sove, for da ble barna roligere. En annen løsning var å utføre arbeidet selv. Når barna ser at mor selv tar fatt på oppgavene, skammer de seg og vet at mor er sint. Barna ønsker ikke å bringe skam over familien, så de vil derfor hjelpe til.

I den andre shuraen blir spillet annerledes. Her dreide det seg om forholdet mellom mor og datter. Mor sier til datteren: "Hvorfor arbeider du ikke med husarbeid." Datteren svarer at hun har lekser, dessuten er det mors ansvar å gjøre rent i huset. Mor later som hun ikke hører, og ber datteren gå til elva for å vaske klær. Selv vil hun gå i basarene. Mor og datter krangler og slår hverandre. Så kommer far inn og sier at de kaster skam over familien, og folk vil tro at de er dårlige mennesker.

I denne shuraen var det stor aksept for at det var nødvendig å slå. Flere fortalte at de først brukte kjepp, mens dersom det ikke hjalp, brukte de tau. Jeg ble forferdet, og spurte om de ikke kunne klype isteden. En kvinne fortalte at hun kløp slik at skinnet ble med.

Temaet var hvordan en kan temme sinnet sitt. Men også andre temaer ble tatt opp etter rollespillet, f.eks. bekymringer i forbindelse med sønnenes livsførsel. En av kvinnene forteller at hun ikke har slått sønnen, likevel er han ikke en god sønn. Han er ofte innblandet i slåsskamper. En annen forteller at mannen døde da sønnen var ti år, og da måtte han ut i arbeidet. Han fikk hovedansvaret for husholdet. Nå er det vanskelig å få jobb, og han spiller fotball hele dagen. Han er tynn, men røyker og drikker ikke.

Bruk av moral

I diskusjonen som teamet hadde etter det første spillet, ville de afghanske medarbeiderne legge inn en ekstra rolle som dommer/rådgiver. Vedkommende skulle komme inn i spillet på slutten. De mente at spillet måtte avslutte på en oppdragende måte, og at det var jeg som skulle ha denne rollen. Hver landsby har en dommer, som avgjør tvistesaker. Dommeren fortalte hva som var rett og galt og lot seg ikke påvirke av familienes status.

For meg var det utenkelig å gi råd. I vår norske sosialarbeidertradisjon er vi opplært til å drøfte alternativer og ikke fortelle den andre hva vedkommende skal gjøre. Å si hva som var rett eller galt ut fra en annen kulturell kontekst, virket for meg umulig. Vi ble enige om at dersom det var nødvendig, skulle de som ikke spilte ha denne rollen det vil si gruppen og teamarbeiderne. I noen av gruppene viste samtalen etter rollespillet at troen på endring kommer dersom det legges vekt på en bedre moralsk adferd. Samtidig var så en av medarbeiderne oppgitt : ”Alle foreldrene forteller sine barn at de ikke skal slå. Likevel slår de!”

Kvinnenes fortellinger fra en strevsom hverdag

Kvinnenes styrke kom ofte frem under samtalen om hverdagens problemer. Mange hadde mistet ektemann og andre slektninger under den lange krigen. Flere bodde på nåde, og noen viste at de ble kastet ut så snart eieren av huset kom tilbake til Kabul. I denne situasjonen falt mye av ansvaret på kvinnene. De måtte ta ansvar for at familien ikke ble splittet opp. Kvinnene fortalte om møter med politi og med huseiere. Det var konflikter de måtte rydde opp i. Krigen hadde påført kvinnene mye lidelse. Nå i etterkrigstiden viste de seg som sterke afghanske kvinner som ønsket å være med og forme det nye Afghanistan. Fortellingene synliggjorde også alle de vanskelige valgene kvinnene måtte treffe.

Å leve i en etterkrigstid fører med seg nye utfordringer for alle. De fleste kvinnene hadde opplevelser fra krigen som ennå "satt i kroppen". Ønsket om å fortelle og drøfte dilemmaer de som kvinner og mødre erfarte, var stort. Samtidig var det ofte temaer som kunne være omstridt, som for eksempel tvangsekteskap og selvmord. De spurte aldri hva jeg mente om disse emnene. Det var de andres kommentarer som var viktige. Jeg hadde også inntrykk av at det for kvinnene var av betydning å formidle sine vanskeligheter som voksen kvinne til de unge jentene.

I landsbygruppene var det vanskelig å bruke hverdagshistorier. De fleste deltagerne var unge jenter, og en slik arbeidsform vil være et brudd på hva jentene kunne si vis-à-vis voksne kvinner og ukjente. I shuragruppene var det kvinnene selv som bestemte hvilke historier de ville dele med andre, og jentene lyttet og lærte av samtalen. Dermed kunne kvinnene selv velge hva de ville at jentene skulle ta del i.

Kvinnene fortalte om sine livserfaringer, noe som engasjerte alle. Noen ganger ble historiens hovedperson en kvinne i nærmiljøet og ikke de selv. Men i løpet av samtalen kom deres rolle frem, og ofte var det seg selv de snakket om. Mange av

fortellingene hadde også til hensikt å gi opplysninger og få de unge jentene til å forstå de valg mødrene hadde gjort.

Et bedre liv

I våre samtaler var det viktig å få frem at situasjonen i Afghanistan hadde endret seg etter talibans nederlag. Resilienceteorien understreker det betydningsfulle i å få tilbake noe av den styrke og glede som tidligere var til stede.

Angsten for taliban satt ennå i kroppen. Mange opplevde at de ble kvalme og hadde følelsen av å besvime når de hørte ordet taliban. Kvinnene skvatt dersom det ble banket hardt på døra. De trodde at det var taliban som kom tilbake og ville hente deres sønner eller menn. En av kvinnene fortalte at hennes sønn var så lett- skremt at et hardt kakk ble som en eksplosjon i hans ører. Når noen kakket på døra, gikk han og gjemte seg.

En natt hadde flere opplevd et forferdelig bråk. Familiene trodde at nå startet eksplosjonene igjen. De prøvde å overbevise seg selv og barna ved å si at det ikke var noen grunn til å være nervøs, men det hjalp lite. Det forferdelige bråket viste seg å være to katter som slåss og falt ned på et blikktak.

Ved å fortelle denne lille historien fikk kvinnene anledning å fortelle at alle bar på en frykt, en redsel for at taliban kunne komme tilbake. På direkte spørsmål til meg om jeg trodde taliban ville få makt på nytt, måtte jeg svare at jeg ikke visste det. Det var fremdeles "talibanske bevegelser" i landet.

I en av landsbyene hadde kvinnene hørt rykte om at taliban var på vei tilbake. De fortalte at da de hørte det, ønsket de å flykte. Men hvor skulle de flykte? Flere var nylig hjemkommet fra Pakistan eller Iran, og hadde solgt boligen sin der eller avviklet en leiekontrakt.

Samtalen dreide seg ofte om at livet var mye bedre nå enn under taliban. Under taliban fikk de ikke gå ut, ikke høre radio eller se TV, burka var påbudt, og de kunne ikke

bruke neglelakk. Alle måtte snakke pasjto, som ikke var deres morsmål, og som mange ikke behersket.

Tidligere, under taliban, var de inne hele dagen, og mange mørke tanker kom. Nå er det ingen tid til å sitte og tenke, og de sover heller ikke om dagen. Kvinnene uttrykte takknemlighet over at de nå kunne være med i samtalegrupper og i skrive- og lesegruppene. Det har gjort dem godt.

Hva er et godt liv?

En dag dreide samtalen seg om hva som gir oss glede. En av dem som var forholdsvis nygift fortalte rødmende at bryllupsnatta var hennes flotteste opplevelse. En annen husket lykkefølelsen da hun fikk en sønn. Ei ung jente sa at når familien hadde det godt, var også hun lykkelig. Hun tilføyde at samme dag slo broren sine barn, og da ble hun ulykkelig. Men også den politiske situasjonen i Afghanistan førte velsignelse med seg. At president Karzai, ledet landet var godt å tenke på. En av de unge, som aldri hadde sagt et ord i gruppa før, fortalte at hun ble glad da kongen kom tilbake. Etterpå begynte hun å gråte. En barriere ble brutt da hun våget å si noe høyt. For henne betydde stabiliteten en trygghet.

I det afghanske samfunn er familien samfunnets grunnpilar. Å gifte seg og få barn, og helst sønner, gir den største lykke. Kvinnen som fortalte om bryllupsnatta, fortalte samtidig at hun hadde et godt seksualliv.

For mange har krigen ødelagt muligheten til å gifte seg. En av kvinnene fortalte at hun hadde en stor sorg. Hun har to sønner og en datter, og ingen er gift. De har ikke råd til å betale for bruden. En nevø stjal penger og slektningene måtte betale en garanti, slik at han slapp ut av fengselet. Da forsvant alle sparepengene, så derfor må alle forespørsler om ekteskap vente. Mannen er gammel og det er hun som tar seg av alle praktiske saker. Familien leier hus, som de snart må flytte fra. Hva skal de da gjøre? En av de unge som giftet seg forrige år, fortalte at alle får stor gjeld etter bryllupet. Flere måneder senere fortalte kvinnen at nå var det gått i orden med forlovelse. Hun

---

var overlykkelig, selv om det ikke kunne bli bryllup før om ett år. De hadde ikke penger til en bryllupsfest.

Familien betyr et sikkerhetsnett, som kan gi glede i en tung hverdag. Følgende dikt ble laget av en av shurakvinnene:

*Ned de høye fjell går min kjære
Bærer vann på sine skuldre
Han er trett
Denne gang fortalte jeg ham
Stå stille en stund og ta en hvil*

Et barn blir født – en gutt

Et barn var født om natta. Farmor var en av de ivrigste shuramedlemmene, og både hennes svigerdatter og datter møtte ofte opp på møtene. Farmor kom gledestrålende til møtet, med tårer i øynene: Det var blitt en sønn. Det var fire jenter i familien fra før, noe som hadde medført stor sorg og mye gråt. De hadde bedt til Gud om at det måtte bli en gutt. Men legen hadde sagt at også denne gang ville det bli en datter. Mannen hadde sagt at han ville drepe mor og barn dersom det ble ei jente til. Både kona, mora og datteren ble svært deprimerte og syntes dette var forferdelig.

Familien hadde mottatt mange besøkende dagen etter fødselen. Alle ville se om det var sant at det var en gutt. De fortalte at i gamle dager ble det alltid holdt en fest etter en guttefødsel. De slaktet en sau, ba slekt og naboer til fest. Alle hadde med seg en gave. De trodde ikke dette kom til å skje nå, fordi alle var så fattige. Jeg spurte om dette skjedde dersom det ble født ei jente. Svaret var at dersom foreldrene hadde ventet lenge på barn, kunne det skje.

Et samfunn med en klar kjønnssegregering vil utvikle ulike roller for familiemedlemmene. For alle kvinnene var det et nederlag dersom det ble født mange jenter etter hverandre og først i en søskenflokk. Det fikk konsekvenser for alle kvinnene i familien, men først og fremst for moren. For meg ble det viktig å gratulere

med sønnen, men også understreke at vi kvinner er nødvendig. Det ble overhørt. Gleden over gutten overskygget alt.

Bestemorrollen

I det afghanske samfunn har bestemor en viktig rolle. Bestemor har stor makt, hun holder familien sammen og har tid for sine barnebarn. Hun er familiens kvinnelige overhode, som bestemmer i den private sfære. Under et shuramøte spurte jeg en av kvinnene om hvordan det var å være bestemor, om hun fortalte eventyr eller historier til sine barnebarn. Hun svarte at det gjorde hun ikke. Hun slo dem fordi de var så uoppdragne. Om morgenen, etter at hun hadde bedt, vasket seg og satt på tevanntet, la de seg ved siden av henne på madrassen og forstyrret henne. Hennes strev med å holde familien sammen ødela også for henne selv. Hun greide ikke å være en god bestemor, så hun og begynte å gråte.

Tvangsekteskap

En dag fortalte en kvinne at hun var i tvil om hva hun skulle gjøre. Hennes niese hadde kommet til henne og fortalt at hun ønsket å ta livet av seg. Faren og onkelen hadde bestemt at hun måtte gifte seg med fetteren. Dette var en avtale som tidligere var inngått mellom de to mennene. Faren sa at dette var en kontrakt som var umulig å endre. De to unge bodde langt fra hverandre (Kabul og i Iran). Når den tilkommende brudgom hørte at hans ventende brud ikke ville gifte seg, hadde også han sagt at han ikke var interessert i å inngå giftemål. Han ville ha en kone som ønsket å gifte seg med ham. Jenta sa at hun ville heller gifte seg med en tigger enn med den utvalgte brudgommen.

Alle kvinnene var enige i at tvangsekteskap var av det onde. Forlovelse med tvang kom det ikke noe godt ut av. Verken de to det gjelder eller familiene ville bli lykkelige. Dersom forlovelsesavtalen ble inngått når barna, eller jenta, var barn, og giftemålet skjedde i svært ung alder, kunne det lett gå galt. En hadde eksempler fra sin

egen familie. Onkelen giftet seg meg et barn, tolv år, og det ble en ulykke for kvinnen og resten av familien.

I den videre samtalen drøftet kvinnene hva de ville gjøre dersom det var deres egen datter dette gjaldt. Onkelen, brudgommens far, var den viktigste personen. De ville oppsøke ham og tale pikens sak. Her ville de poengtere at tvangsekteskap ikke førte lykke med seg. De ville også snakke med ektemannen, faren til jenta, og prøve å få de to fedrene til å gå fra avtalen. Dersom dette ikke gikk, og faren holdt fast på at giftemålet skulle skje, måtte jenta gi seg. Hun må gjøre hva slektningene sier, det er umulig å gifte seg med noen andre når familiens meninger er så sterk. Men de vil fortelle datteren at hennes svigermor vil være en viktig person i hennes liv. Hun vil bli en ny mor og hjelpe henne i livet som gift kvinne.

Alle kvinnene var enige om at tvang ikke førte noe godt med seg. De prøvde å opponere mot en skikk de mente førte ulykke med seg. Likevel gjaldt ikke deres mening under drøfting av avtaler som allerede var inngått. Det beste rådet de kunne gi til jenta, var å alliere seg med svigermoren.

Fortvilelse

En dag fortalte kvinnene at en nabokvinne med to barn, det ene førti dager gammelt og det andre to år, hadde prøvd å ta livet av seg og barna ved å kaste seg i brønnen. De fortalte at det var konflikt mellom to svigerinner som var bakgrunnen for hendelsen. Svigerinnen reddet alle sammen, og ingen kom hardt til skade. Kvinnen hadde nå dradd til sin mor i en landsby ikke langt unna. Barna var hos farens familie.

Dette var en historie som alle var engasjert i. Til å begynne med i samtalen fordømte alle handlingen. Mor kunne drepe seg selv, men hun burde ikke tatt barna med seg. Det var galt at kvinnen etter hendelsen hadde dradd til sin mor. Hun burde være hos sin svigermor. Det var nå hennes hjem. Hennes handling hadde ført til at mannens familie var svært sint på henne. De mente også at mormor ikke kunne være en god mor, derfor var heller ikke datteren en god mor.

Men etter et spørsmål om hva ville de ha gjort dersom det var deres egen datter, endret samtalen seg. Da ønsket alle at kvinnen skulle være hos mora for å få det bedre. Men etter en stund måtte hun dra tilbake til mannens hus. Dersom det var deres datter, så ville også de bli ulykkelig. Det var det samme som når det var sykdom i huset. Da ville også alle kvinnene i huset være rammet.

”Vi har så mange vanskeligheter. Gud vet om våre problemer, vårt hjerte blir hardt fordi livet er så vanskelig.” Alle bar på en sorg som krigen hadde påført dem. Fattigdommen tærer på kropp og sinn. En av kvinnene fortalte at hun hadde vært i moskeen og bedt og grått. ”Jeg kan fylle alle dine bøker med min sorg.”

En annen fortalte at hun hadde oppsøkt legen på grunn av ”*body pain*”. Legen hadde sagt at hun burde dra på piknik sammen med noen slektninger, og skifte bosted. Hele tiden opplevde hun at det var problemer. Hun fortalte at hennes yngste sønn selger saker og ting fra en kjerre i basaren. Politiet har nå kommet og sagt at det er ulovlig å selge fra kjerre eller være gateselger. De må selge fra en basar. Men hvordan skulle de få råd til det? Kvinnen hadde gått til politiet og diskutert saken, og sagt at dette ikke var mulig. Hva skulle de da leve av?

Vanskeligheter i familien

De fleste kvinnene levde i en storfamilie. Den eldste kvinnen hadde mest makt, og den yngste svigerdatteren minst. Dette kunne føre til kiving og sjalusi. En dag kom samtalen inn på hva de skulle gjøre dersom det kom en ung kvinne (svigerdatter) til huset, og det oppsto vanskeligheter mellom svigermor og svigerdatter fordi sønnen ikke hadde opptrådt som han burde.

En av kvinnene fortalte at når en ”ny” svigerinne ble en del av husholdet, var det viktig at nøkkelen til hovedkista som mange kvinner bærer om halsen, også ble gitt til den nyankomne. Dersom det var vanskelig, måtte hun få se ned i kista. Ved å gi nøkkelen til henne sa de at dette var hennes hus, og hun ville føle seg velkommen.

Andre sa at de ikke ville snakke stygt om husbonden sin til andre, ikke en gang til svigerinnen. "Det er viktig å si at mine ører er som dører jeg åpner, og at de kan lukkes igjen. Men de kan også være åpne slik at informasjonen flyter i mitt hode." Kvinnene understreket at de ikke snakket stygt om mannen.

Men en ny kvinne i familien kan ha en adferd som de andre ikke liker. Hun kan være lat og la være å arbeide slik at alt arbeidet faller på de andre svigerinnene. Da er det viktig å være et godt eksempel og gjøre alt selv. For alle var det viktig å formidle til sine døtre at når de gifter seg, vil svigermor være som en ny mor for dem. "Din mor er lik din svigermor. Da blir du lykkelig." Den unge kvinnen må ikke se på svigermors handlinger som dårlige handlinger. Da opptrer hun ikke på en god måte.

En dag hadde det hendt noe i nabolandsbyen. En kvinne hadde drept sin mann. Hun hadde fått hjelp av sin mor, og nå var begge fengslet. Bakgrunnen for drapet, fortalte kvinnene, var at mannen hadde nektet kvinnen å begynne å jobbe. Hun ba så om skilsmisse, noe mannen heller ikke tillot. I diskusjonen etter formidlingen av historien, var alle kvinnene opptatt av at kvinnen ikke var en god kvinne. Kvinnene må være tålmodige og høre på mannens råd. Hun må ikke starte en krangel, og dersom hun er fortvilt, kan hun komme til en av shura-medlemmene og be om råd.

Husproblem

De fleste enkene hadde flyttet hjem til sin egen familie etter mannens død. De opplevde å bli en ekstra belastning for sine gamle foreldre eller sin eldste bror. Flere fortalte at de måtte bli tilbake i Kabul etter at familien hadde flyktet til Pakistan eller Iran. Noen måtte passe huset og det var deres oppgave. Nå da familien kom tilbake, var det flere som fortalte at de hadde blitt kastet ut fra huset. En av enkene berettet at hun og barna hadde sovet på taket i en uke før broren ga seg og tok dem inn igjen. En annen fortalte at hun nektet å hente sine eiendeler slik at familien måtte la dem fortsette å bo.

Flere ventet i spenning på at familiene skulle komme tilbake. De visste at de ble kastet ut. Noen bodde i leide hus, og var like fortvilt når eieren kom tilbake. Hvor skulle de da bo, og spesielt når husprisene var så høye.

Smertens ytringsform - poesi i Yakawlang

Den første gangen jeg var i Yakawlang la jeg vekt på å lytte til historier kvinnene fortalte. Tilfeldigvis spurte jeg en dag etter endt møte om de kunne syngre en sang for meg. De fortalte at de hadde glemt alle sangene de sang før taliban. En kvinne fortalte at hun hadde diktet en sang, men den var veldig trist. Hun sang den for oss. Sangen handlet om massakren. Det viste seg at i dette området hadde kvinnene bevart den muntlige poesitradisjonen og laget dikt og sanger om det som hadde skjedd. Slik var det jeg begynte å samle og bruke dikt i det psykososiale arbeidet.

Kvinnene fortalte at for dem var det naturlig å uttrykke seg i dikt. Vi ble enige om at neste gang jeg kom, skulle de lage flere dikt, både om det som hadde skjedd, men også om dagen i dag og livet fremover. Det viste seg at det var svært vanskelig å lage dikt om fremtiden. Livet var så fylt av det som hadde skjedd, og den sorgen alle bar på. Noen lysere toner var vanskelig å få til. Diktene har gitt følelsene en stemme.

Alle diktene er laget av kvinner som ikke kan lese eller skrive. Diktene ble memorert på dari, for så å bli oversatt til engelsk. Jeg skrev dem så ned på engelsk/norsk.

Siden diktene som inneholdt så mange grusomheter, lot jeg dem fremføre dem uten avbrudd underveis. Kvinnene memorerte diktene først uten avbrytelse. Dermed fikk tolken høre diktene på sitt morsmål. Tolken oversatte så til engelsk enten vers for vers eller en og en linje. Jeg skrev så innholdet ned.

Kvinnene ble urolige dersom dette tok for lang tid, så alt måtte gjøres fort. Det sier seg selv at oversettelsen da blir haltende, men jeg håper at jeg ikke har gjort noen kvinner

---

urett ved min oversettelse. Det var første gang kvinnene fremførte diktene i en større gruppe.

Dikt om Det som hendte

Mange av diktene formidler sorg, hat og aggresjon. Sorgens farge er svart. Kvinnenes sorg er så stor at selv tårene er svarte. Aggresjonen blir en naturlig del av sorgen. Hatet mot alle som har påført landsbybeboerne så mye lidelse, førte til at de ønsket at alle ble straffet. Å takle hatet ble viktig. Det ble gjort blant annet ved å fortelle om det som hadde hendt. De ba meg fortelle om massakren til omverdenen. Flest mulig måtte få vite det forferdelige som hadde skjedd. En måte å straffe pasjtunerne, gjerningsmennene på, var å fortelle om massakren i dikt. De håpet diktene ville leve videre.

En tid hendte det:

En kveld ble noen av våre ledere myrdet.

Hvordan kan jeg leve i Yakawlang nå

når jeg tenker på de døde?

Tårene over våre menn og ektemenn er mange.

Svarte – hete – tårer.

Khalili - verden ble for liten for vårt folk.

Vår ungdom ble tatt.

Taliban tok dem med seg.

Khalili kom

og dette ble et forferdelig sted.

Nå sier barna: "Hvor er vår far?"

Pasjtunerne skulle man sette fyr på,

de som gjorde våre barn farløse.

Setningen ”Khalili - verden ble for liten for vårt folk” viser til Khalili som var *deres* mann, fra samme etniske gruppe og nå minister. Han førte krigen til dalen slik at alle led. Khalili måtte ha et større område å føre krigen på og forlot dalen. Etter at Khalili hadde trukket seg tilbake, kom taliban og drepte sivilbefolkningen.

Den brutale virkeligheten hæren brakte til Yakawlang, blir uttrykt slik:

*Et helikopter kom larmende.
Khalilis kommandanter kom leende.
Kommandanter skal ikke le
Stridsvognene kommer.
Vær forberedt.*

Den enorme endringen i livet.- De unge enkene

Massakren førte til at mange mistet sin ektemann. For enkene var det få muligheter til å gifte seg på nytt da det var få menn tilgjengelig. Flere dro tilbake til sine foreldre, siden svigerfamilien ikke hadde mulighet til å brødfø dem. Barna ble av og til igjen i mannens hjem.

*Jeg leter etter min unge sønn blant blodige legemer.
Kona gråter.
De var nettopp gift.
Nå ligger legemet i moskeen.
Hun husker fargene på bryllupsdagen.
Hans kone gråter svarte tårer.*

*Khalili tok med seg krigen hit til Yakawlang
 og gjorde vårt hjem til en grøft.
 Pasjtunerne kom langs veiene.
 Basarene i Najak ble brent.
 Alle barn er farløse og undres:
 "Når blir husene bygd opp igjen?"*

''''''

*Bilen kom med blodige farger.
 I bilen lå det mange lik.
 Å, min Gud, alle trær er bare, uten blader.
 Deres hode er revnet lik månen.
 I tre dager og tre netter lå de i moskeen.*

*Alle tar et lik i sine armer.
 Hennes unge bror er gjennomvåt av blod.
 Hans søster gråter hele tiden.*

*En død mann i moskeen, Amin,
 som nettopp giftet seg.
 Hans brud tar hans kropp i sine armer.*

Barnas opplevelse

Barna opplevde store endringer i sine omgivelser. Flukt, redsel og tapet av familiens overhode preget alle. Noen av kvinnen fortalte at de ikke hadde fortalt barna at faren var død. Han var i en annen by. Men stemningen i landsbyene bar preg av det som hadde skjedd. Dette prosjektet hadde ikke mulighet til å fokusere på barna. Da måtte hovedfokus ha vært på barn, ikke kvinner.

*Min uskyldige far som ble martyr,
forlot sine hjelpeløse barn.
Alle de farløse holder seg fast til mor
og går i sirkler rundt henne.
Lik fugler uten vinger.*

*Se på dem som ble skutt.
Hodene ble kuttet og de ble torturert.
Hendene bundet, hodet og hjernen spredt i elva.
Drapene fyller meg med sorg.
Jeg kan ikke annet enn gråte.*

Yakawlang er en del av verden

Selv om Yakawlang er et avsidesliggende sted, var kvinnene en del av et nettverk som fikk informasjon. Rykter og muntlig informasjon er den viktigste formidlingskilden i dette samfunnet. Området er avstengt om vinteren på grunn av snø. Det finnes ikke elektrisitet, telefon, og post. Jeg så en radio, som en besøkende hadde med seg. Likevel var bin Laden og mullah Omars navn kjent. De visste at de var ledere for taliban.

*Min kjære mor.
Jeg er tatt til fange av taliban.
De har et ondt sinn.
De er våre fiender.
De dreper folk for å gjøre bin Laden lykkelig.*

Skammen

*Stjernene blinker på himmelen.
 Alle landsbyboerne er forsvunnet.
 Taket på moskeen har falt sammen.
 Vinden kom og tok min chador (sjal).
 Mullah Omar sendte et brev og tok min husbond.*

Å kvinner uten menn, barn uten far, søstre uten brødre.

*Alle menn ble holdt tilbake.
 Blodet farger alle de som ble myrdet.
 Alle de frosne legemer.*

Mødre uten barn, barn uten fedre, søstre uten brødre.

*I seks dager lå våre døde menn i snøen.
 Dette hendte mens de små barna
 spurte hvor deres fedre var.*

Dette diktet uttrykker hva mange kvinner har vært igjennom. Selv om Yakawlang lå i en fruktbar dal, var stedet omgitt av fjellørken. Vinden i dette landskapet førte sand med seg slik at det var nødvendig å dekke seg til. Vind fører ikke noe godt med seg. I dette området er chador tegn på ærbarhet og renhet. Å fjerne en kvinnes chador når hun ikke ønsker det, er en opprivende opplevelse. Chadoren gir vern mot omverdenen.

Vi kan tolke setningen "Vinden kom og tok min chador" som et bilde på at deres ære ble skjendet. I samtaler fortalte kvinnene indirekte at taliban hadde voldtatt dem. Det var for vanskelig å si det høyt, så de fortalte at de forferdeligste ting hadde skjedd med dem. Senere fortalte tolken at det var voldtekt.

Voldtektene tror jeg foregikk i hjemmene og i moskeen. Det skjendigste av alt, skjedde i Guds hus. Først angrep taliban landsbyen, så drepte de mennene. Det førte til

at de samtidig angrep kvinnene, da mannens rolle er å verne kvinnene. Nå var mennene borte, og kvinnene var utsatt, sårbare og alene.

Setningen "*Taket på moskeen falt sammen*" uttrykker at det ikke finnes noen beskyttelse. Ikke en gang det hellige, moskeen, kan beskytte dem. Kvinnene sa at alle skal respektere det hellige, men det ble ikke gjort. Taliban gjorde det ikke, enda de var muslimer, men de var sunnier og befolkningen i Yakawlang er sjitter. Det taliban hadde gjort, uttrykkes billedlig med at taket raste sammen.

Voldtektene viste at det ikke finnes respekt for mennesket lenger. Overgriperne sier at du ikke er noe verd. I islam skal kroppen vernes, og den gifte kvinnens kropp avspeiler relasjonen til mannen. Først drepte taliban mannen og en del av kvinnen ble også drept ved voldtekten i det hellige rom.

Disse kvinnene lever med minnene om møtet med ondskapen. Ondskapen er en overskridelse av en grense som opplevdes enormt krenkende. Vi vet at ved voldtekt er det den voldtatte kvinnen som opplever skammen, offeret, ikke utøveren. (Vetlesen, 2001).

Flere kvinner ble gravide, og de fortalte at mange av barna døde. Barna ville ha fått fedrenes, de forhatte pasjtunenes etniske identitet:

Husene ble brent etterpå. Kanskje var det lettere å starte på nytt i et nytt hus, til tross for alt strevet.

Skyld

Skyld representerer en annen logikk enn skammen. Skyld er en indre fordømmelse. Er det noe jeg kunne ha gjort annerledes slik at dette ikke hadde hendt?

Skam påføres av andre, skyld er knyttet til selve handlingen. Skyld inntreffer ved brudd på universelle normer. I utgangspunktet er det utenkelig at offeret skulle føle skyld, med påfølgende selvførdømmelse (Frønes, 2001).

Skylden er privat, det er ikke en offentlig fordømmelse, men en selvfordømmelse.

Et tre står ved huset.

Jeg ser etter min bror.

Alle søker etter sine brødre.

Å jeg har så mye å betale.

Landsbyen klarer ikke å beskytte sine egne, og spørsmålet blir hvordan skal man gjenopprette balansen mellom gruppene? I dette samfunnet kan voldtekt straffes med drap. Kvinnen spør: "Hva skal jeg gjøre for å gjenopprette balansen mellom gruppene? Jeg må betale min skyld, slik at mannen min blir æret. Hva kan jeg gjøre?" Selv kom de frem til at ved å fortelle hva som hadde skjedd til omverdenen, opplevde de at taliban ble straffet gjennom deres fortelling.

Situasjonen nå

Hellige Ali, kom og hjelp oss!

De skjøt dem i hodet.

Å min Gud, trærne bærer ikke frukt.

Barna er farløse og spør:

Hvor er min far?

Alle kvinnene er hjelpeløse.

Vi ga dem martyrdøden.

Det er kanskje vår arv til dem?

Diktet beskriver det golde landskapet etter ondskapen. "Trærne bærer ikke frukt." Både i tegninger og dikt beskriver kvinnene seg som trær. Nå står de ufruktbare tilbake, og i landsbyen blir det ikke født barn. Kvinnene vet ikke hvordan livet blir etter massakren. Men de vet at de fødte sønner som gikk i døden for å verne landsbyen. Midt i sorgen fins en opplevelse av en positiv arv: "Vi ga dem et liv som gjorde at det var rett å kjempe for familien og dalen. De ble martyrer."

Mange kvinner har en opplevelse av fremmedhet etter massakren. De kjenner ikke igjen landsbyen og opplever seg selv som en fremmed.

Dette året streifer jeg omkring.

Dette året er jeg gjest i vår by.

Alle mine nære har jeg mistet.

Jeg er veldig forvirret.

*****

Jeg streifer omkring i en fremmed landsby.

Jeg vandrer lik en gal, lik en ulykkelig sjel.

Jeg ser på fjellene og ørkenen.

Jeg prøver å gjøre mitt hjerte lykkelig ved å ta noe i munnen.

Jeg kan ikke gjøre mitt hjerte lykkelig.

Når jeg husker at du har dradd,

tilbringer jeg mine dager i sorg.

Ild brenner i mitt hjerte.

Mitt hjerte brenner dag og natt.

Gud, gi meg stillhet.

Du gikk av gårde, men du etterlot et tegn.

Dine sko står ennå bak døra.

*****

Mitt sinn er fylt av tanker.

Mitt hjerte er gjennomstunget av pinsler.

Verdens sorg har fanget meg inn.

Sorgen er som en sulten ulv.

Den sultne ulven har herjet i vår ørken.

*Å muslimer, gravplassen er lik en demon.
Ungdommen gikk dit, og kom aldri tilbake.*

*Å Hassan, min kjære.
I disse dager er du ikke her.*

*Lik en vandrer kom jeg til din dør.
Du spurte meg ikke hvor jeg kom fra.*

Etter et år med drap, tap av hjem som er brent ned, flukt og opphold i en fremmed byer dette diktet en bønn om at tankene må få hvile. "La meg tro at livet nå blir bedre!" Men tvilen er der. Kanskje hjelper det kvinnen å si høyt at dalen er i orden nå. Kanskje vil hun greie å overbevise seg selv.

*Å, du hvite fugl.
Gi beskjed til min mor.
Fortell henne at nå er dalen i orden.*

Et lite dikt om håpet som uttrykker realitetene: Lengselen etter å få det som har vært, tilbake, og samtidig sinnet over det som har hendt.

*Nå er det vår.
Det blomstrer.
Mennene er myrdet.*

Lengsel – og savn

Etter at sønnen og/eller ektefellen er drept, er opplevelsen av å være forlatt og alene sterk. Ved å sammenligne seg selv med et tre, uttrykker diktet også styrken kvinnene har. Trærne i dette landskapet tåler mye og har sterke røtter.

*Å, min Gud.
Det står et tre alene i hagen
som søker etter min sønn.
De andre har unge sønner,
men jeg har mistet min unge sønn.*

Mange av diktene forteller om tapet av den de hadde kjær.

*Fra den dag jeg ble skilt fra min kjære,
vet at Gud jeg er rede til å dø.
Gud vet og alle vet
at jeg er lik aske på veien.
Jeg er lik et tre i hagen.
De andre er par, men jeg er alene.
De andre er lykkelig og snakker om kjærlighet.
Mitt hjerte brenner.
Å Gud!*

„„„„„

*Å min Gud, jeg skulle ikke ha blitt glad i noen.
Jeg skulle ikke ha blitt fanget i en slik situasjon.
Jeg er veldig travel i disse dager.
Jeg var lik et blomstrende tre,
men nå er jeg et tre med torner.*

*Jeg var blomstertreet - blomstenes konge.
Jeg skulle ikke ha blitt skilt fra min kjære.*

''''

*Å Gud, det er gule blomster i Dari Ali.
Najak er ødelagt.
Er det noen hjelp å få?
De unge er samlet nær Shooro.
Nær Shooro er dødens sted.
Å muslimer, jeg er så ulykkelig.
Jeg har mistet min duftende blomst.
Min duftende blomst har visnet.
Min krone og fremtid er forsvunnet.*

Begynne på nytt

For kvinnene var det nødvendig å begynne å orientere seg på nytt, og stille seg spørsmålet: "Hvor skal jeg slå rot? Hvor skal jeg være hen?" Nå bodde flere familier på ett rom, så tankene om hvor de skulle slå seg ned og hos hvem, var alltid til stede.

*Jeg fant en nøkkel.
Hvilken hage passer den til?
Mitt hjerte er slått i stykker.
I hvilken hage er knust?*

En nøkkel gir oss inngang til noe kjent eller ukjent. Her er det en hage som er stengt. Den ukjente hagen kan være fylt av noe livgivende, frukt og grønt i et ellers øde landskap. Men spørsmålet for kvinnene etter massakren er: Hvor finner jeg den rette hagen, det jeg har mistet? Jeg vet ikke hvor jeg skal lete?

Nøkkelen kan gi kvinnene et nytt liv, men hvor? Den hagen de skal finne, må ikke være den hagen hvor hjertet ble knust. ”Jeg må ikke slå meg ned i en hage som ikke gir liv og hvor de vonde, hatefulle tankene er.”

Tross alt det onde kvinnene har opplevd, uttrykker diktet et håp om en bedre fremtid. For midt i det meningsløse slår fremdeles hjertet selv om det er slått i stykker.

Nøkkelen kan symbolisere den makt eieren har til å binde og låse opp og selv gjøre valg, og dermed vilje til å gå videre og å bygge opp et nytt Afghanistan.

Trøst

For mange var det en trøst å vite at deres sønner var martyrer. De hadde hatt en funksjon i verden, og de var nå blitt opphøyd.

Jeg er en martyr, jeg er en martyr.

Jeg har nådd mitt mål.

Bli med min mor.

Se fienden av den hellige Koranen

Bli med min mor, bli med min søster.

Du ser din unge bror i blod.

Kom og se, mor.

Mine hender er bakbundet.

„„„„„

Å, Gud, min unge sønn er martyr.

Å, Gud, min kjære er martyr.

Alle martyrene er virkelig martyrer.

De er lik martyrene i Karbala.

Martyrene i Yakawlang er uskyldige.

Martyrene i Karbala hadde sverd i sin hånd.

Martyrenes hånd er bundet på ryggen.

Martyrene i Karbala var syttito.

Martyrene i Yakawlang var uten ondskap.

Jeg er i svart.

Jeg er i svart.

*****

Martyrene er himmelens tulipaner.

Deres budskap er skrevet med blod.

I et dikt laget av en av shuragruppene, blir det understreket at troen gir styrke og hjelp i hverdagen. Gud rår, og overbevisningen om at alt er skapt av Gud, og han kan også være nær.

De som ber er alltid glade.

Bønn gir oss en formue.

Å memorere fra den hellige Koranen

gir oss sjel.

I hvert ord gir den oss arbeid.

Du må sette pris på at Gud er nær.

Den religiøse dimensjonen i vårt arbeid

I vårt strev etter å finne en form, en metode, som var bygd på kvinnenes egne tradisjoner, ble hadith-beretningene en kjærkommen gave. For det første var de en del av en levende tradisjon, og dermed ingen overføring av Vestens tenkesett.

Hadith er islamske overleveringer, beretninger om hva profeten Muhammed gjorde ved ulike anledninger. De forteller også hva profeten har sagt og veiledning han ga menneskene i vanskelige situasjoner. Hadith-fortellingene finner vi i flere samlinger. Hadith-fortellingene er vurdert av tradisjonssamlere som foretok en kritisk vurdering av fortellingens troverdighet. Hadith og Koranen er de to mest sentrale autoritetene i Islam. Det er en del ulikheter mellom de hadith-samlingene som sjiittene og sunniene bruker, blant annet har sjia-samlingene også fortellinger om Ali, Hussein og andre imamer (Opsal, 1994).

Hadith-litteraturen inneholder mange ulike emner. Det kan være alt fra forretningstransaksjoner til klesdrakt, mat og drikke. Hadith-litteraturen blir brukt som en veiledende norm for mange muslimer. De blir en rettesnor i det daglige liv. I Vesten er hadith-litteraturen lite kjent og lite påaktet (op.cit.).

På våre teammøter diskuterte vi ofte hvilke formidlingsmåter som var anvendelige, og hvilke tradisjoner den afghanske kulturen hadde når det skulle gis hjelp og råd. Flere av teammedlemmene hadde god kjennskap til hadith-litteraturen, og ønsket å bruke disse beretningene i arbeidet.

Hatet mot Vesten og mange av de verdier som eksisterer i vårt samfunn, er noe vi som arbeider i et muslimsk land, må ta alvorlig. Vårt arbeid skulle formidle at vår jobb ikke var å fortelle dem om våre verdier og gi dem forslag til løsninger, men at deres egne råd og løsninger på problemene var viktige.

Bruk av hadith-beretningene førte med seg en betoning av den moralske rettleidingen i arbeidet. Dette var svært uvant for meg, I vår sosialarbeidertradisjon er det å gi moralske råd ikke gangbart. Vi skal prøve å legge frem alternativer slik at klienten selv kan velge hva vedkommende vil gjøre. De afghanske teammedlemmene ønsket at hvert møte skulle oppsummeres med en klar rådgiving. De mente det var min oppgave å gjøre dette. Det ville også være umulig å gi råd siden de ville bli gitt ut fra en helt annen kulturell kontekst. Jeg unnskyldte meg med at mine råd ville være preget av min norske kulturbakgrunn.

For meg var det fremmed å bruke religiøse skrifter i arbeidet. Men jeg er overbevist om at hadithene var til god hjelp for kvinnene, og at de ga rettleiding til de unge jentene. Vårt samfunn er preget av normer i rask endring. Dette har ført til at det har vært tabu å snakke om religion og moral innen sosialt arbeid.

Alt sosialt arbeid har som rettesnor å ta vare på og verne om menneskets verdighet. I den muslimske kontekst vi jobbet i, ble denne målsettingen realisert ved at det var profeten selv som gav råd om hvordan de skulle leve sitt liv og løse sine problemer. Hadithene forteller at alle kan lære av sine feiltrinn.

Det var en som ikke likte profeten, og som alltid kranglet og var uenig med ham. Så ble han syk. Profeten gikk hjem til ham og spurte om han kunne være til hjelp og hvordan det sto til og ønsket ham god bedring. Da han ble frisk, fortalte mannen at profeten hadde gjort mye for ham. "Jeg er ikke muslim. Likevel kom han". Etter dette ble han muslim.

Denne beretningen ble brukt i samtalen etter rollespillet om vannkonflikten og kranglingen ved brønnen (spilt i landsbyene). Her var det en mor som løy da politiet kom og spurte etter sønnen. Han hadde vært aktiv i slåssingen, og hun var redd for at han skulle komme i fengsel. Ved å bruke denne hadithen fikk vi sagt at dette var en konflikt mange kom opp i, og at bare den som ville ha handlet annerledes i en lignende situasjon, kunne fordømme morens handling.

En annen gang diskuterte vi konflikter, og hvordan konflikt kunne utvikle seg fra en liten glo til en stor flamme.

En klanleder kom en gang hjem etter lengre tids fravær. Mens han var borte, hadde en annen klanleder gått til angrep på landsbyen. Landsbyens egen klanleder ble sint, og ville gå til motangrep med en gang. Da husket han hva profeten hadde sagt: "Vi skal ikke planlegge noe før sinnet har gitt seg. Alle skal tenke seg om." Neste dag ba han to av de eldre mennene i den andre klanen å komme til landsbyen slik at de kunne forhandle. De ble enige, og på denne måten ble det verken splid eller kamper mellom to landsbyene.

Her ble det understreket at alle har plikt til å tenke seg om før nye konflikter blir skapt.

Etter et rollespill som blant annet handlet om at barn ikke alltid hører på sine foreldre, ble følgende hadith fortalt:

En gutt spiste mange dadler og ble syk. Men han holdt likevel ikke opp med å spise dadler. Til slutt tok foreldrene ham med til en hellig mann, imamen Ali. Han sa: "Kom tilbake i morgen, så skal jeg snakke med ham." Gutten kom tilbake neste dag, og den hellige mannen sa at han ikke måtte spise dadler. Foreldrene spurte hvorfor han ikke kunne gitt det rådet dagen før. Da svarte imamen Ali: "I går hadde jeg selv spist dadler, og jeg kunne derfor ikke si til gutten at han skulle slutte å spise dadler."

Ved å bruke hadith-fortellinger forankret vi det psykososiale arbeidet både i en religiøs tradisjon og en kjent formidlingsmåte. Men vi ønsket også å understreke at deres tradisjoner var viktigere i vårt arbeid enn vestlige arbeidsformer.

Historier laget av teamarbeiderne

Teamarbeiderne brukte ofte historier og legender for å understreke hva en konflikt kunne føre til. Det kunne være historier de hadde hørt eller som ble diktet i øyeblikket. Teamet ble også oppmuntret til å skrive historier som vi kunne diskutere.

En av dem handlet om en mineulykke. Det var en fattig familie, hvor far var død, og mor og to sønner prøvde å holde motet oppe. En dag kom onkelen på besøk. Han var en rik mann og ga dem litt av sin egen jord. Guttene gikk straks av gårde for å dyrke jorda. Der traff de en gammel mann som frarådet dem å gå den veien. Det var lagt ut miner i området. Den ene gutten snudde, den andre fortsatte, og tråkket på en mine og mistet den ene foten.

Etter dette forandret gutten seg. Han var taus og ville ikke treffe noen. Onkelen kom på nytt på besøk, ga ham håp om et bedre liv og ordnet med arbeid i en skredderbutikk. Senere fikk gutten sin egen butikk og ble en meget flink skredder.

Dette var en situasjon som mange kjente igjen. Ingen i gruppene hadde selv vært utsatt for en mineulykke, men flere hadde sett miner eksplodere. Mange hadde familiemedlemmer som hadde mistet legemsdeler i mineulykker. En fortalte at en slektning som var skadet av miner, ønsket å gifte seg. De gikk først til en nabo for å forhandle om giftermål. Men da de fikk høre at han var funksjonshemmet, ville de ikke gi bort sin datter. De spurte flere, og ved den tredje forespørselen lyktes de. De oppnådde en avtale. Mannen har nå flere barn, men ingen jobb.

Samtalen handlet om hvordan de skulle hjelpe den som er utsatt for en ulykke, og er blitt funksjonshemmet. Jentene var opptatt av å unngå minene. Dersom de ser noe som ligner en mine, holder de seg unna. De ga det moralske råd at de skulle høre etter når noen advarte dem.

Samtalen endret karakter da jeg spurte om hva de ville gjøre dersom det var deres søster som hadde blitt truffet. Nå var de ivrige etter å gi praktisk hjelp, bringe henne til hospitalet om nødvendig. Hun kunne få en kunstig fot. De kunne lage en stav til henne, og de kunne bringe medisin til huset.

Kvinnene som hadde større nærhet til ofrene, ønsket å være til hjelp ved å vise omsorg og støtte. Det betydde hjelp til praktiske oppgaver, men også å glede den andre slik at hun ikke opplevde sin situasjon håpløs. Det var viktig å oppmuntre søsteren til å gjøre noe, slik at hun ikke hadde tid til å tenke på sin sorg. Men en kvinne sa at hun alltid ville kondolere når hun traff den utsatte.

Bruk av tegninger

Å uttrykke glede og sorg har alle behov for å gjøre. I noen av våre grupper ble sorgen uttrykt i poesi, andre steder fortalte de hverandre om gleder og sorger. En annen måte å formidle tanker og følelser på er å tegne det som betyr mye for deg, som gir deg glede, og tegne opplevelser som har vært vonde og som fremdeles er nær.

Å la dem tegne det som er vondt og vanskelig har ofte vært brukt som et redskap i arbeidet blant krigsskadede barn. Som oftest har det vært brukt blant barn i flyktningleirer. Vi hadde en heterogen gruppe hvor noen hadde forferdelige opplevelser, mens andre hadde levd en beskyttet tilværelse i Pakistan eller Iran under hele krigen.

Vi valgte bevisst at både gleden og sorgen skulle finne uttrykk. Dersom vi bare la vekt på de vonde hendelsene, kunne det bety at det førte til en ny smertefull opplevelse, uten at vi hadde mulighet til å gi støtte til vedkommende. Beskjeden om hva de skulle tegne, ble utformet generelt. Vi ba dem ikke tegne de forferdelige opplevelsene under krigen, men det de husket nå som det som var fred, men likevel vanskelig.

Når de uttrykte glede, skulle de prøve å understreke at det var mulig å få en bedre verden, og at det også var gode opplevelser i hverdagen.

Tegning ble brukt først og fremst i lese- og skrivegruppene, hvor det var mange unge jenter. De aller fleste i gruppene hadde aldri tegnet før, og følte at de ikke behersket det. Det var lett å se på tegningen til en av de andre. Jentene tegnet den første dagen uten særlig engasjement, og syntes det var vanskelig. Senere gjorde de det med større glede. I noen grupper likte de å tegne og var fornøyd med sine tegninger. Andre grupper var preget av nederlagsfølelse fordi de ikke fikk til det de ønsket. Mange av tegningene bærer preg av at de fleste har tittet på det de andre tegnet, og at de ikke riktig visste hva de skulle tegne.

De gode opplevelsene

De gode opplevelsene i livet var hos de fleste knyttet til blomster og frukt, men det kunne også være en ny kjole. De fleste tegningene forestilte blomster i en potte som sto på et bord. (I de hjem jeg befant meg i, fantes det ikke noe bord.) Flere tegnet et hus som ikke var ødelagt, men som hadde vindu, trapp og blomster i hagen. Sønnen til en av deltagerne hadde nettopp forlovet seg. Det var en stor hendelse i familien, da mor hadde vært redd for at de var for fattig til at det var mulig med noe giftermål. Mor tegnet forloveden med smykker. Det var gleden over de nære ting som ble formidlet, men også håpet om en fredeligere hverdag.

De vonde opplevelsene

Disse tegningene bar preg av opplevde hendelser. Krigens hadde satt sine spor. Kalasjnikov og pistoler rettet mot på mennesker mens patronbeltet lå ved siden av. Den som skjøt var talibansoldat med svart turban og skjegg. Den som ble skutt, var kledd i vanlig bukse og genser (lik en vestlig klesdrakt), og uten skjegg.

Bombeeksplosjon var en annen hendelse mange hadde opplevd. En av tegningene forestilte en rød bombe som eksploderte og en arm og et ben som lå ved siden av. En

av tegningene var av et rakettangrep som førte til at huset ble ødelagt. Bildene uttrykte også redsel for giftige slanger og skorpioner.

Noen av bildene uttrykte en tragedie i kvinnes liv. En tegnet et tre med bare blader, uten frukt. Hun var selv barnløs, og hadde en utsatt stilling i familien. En annen kvinne som var skilt og bodde hos sin egen familie med sin datter, tegnet seg selv og datteren.

Å fortsette å tegne de vonde opplevelsene kunne føre til at lidelsene som kvinnene hadde opplevd, bare ble forsterket. Vi valgte derfor ikke å bruke tegninger som et ledd i det psykososiale arbeidet, da teamarbeiderne ennå hadde for lite kunnskap om hvordan de kunne bruke dem. Det virket også som de unge jentene hadde vært skjermet for en del av krigens lidelser. Det kan skyldes at mange hadde bodd i utlandet under hele oppveksten og hadde unnsuppet krigens herjinger.

Gledens ytringsform – landsbyfesten

I vårt arbeid var det alltid viktig å legge vekt på den religiøse dimensjonen. Melaen, landsbyfesten, startet og avsluttet med en bønn til Allah. Religiøse dikt, enten skrevet av andre eller av noen i landsbyen, var en støtte i hverdagen og ga en ramme rundt aktivitetene. Festen formidlet tradisjoner både gjennom sang og fortelling, noe som igjen var med på å understreke tilhørigheten til landsbyen. De unge jentene sang sanger de hadde lært i Pakistan. Nå var det viktig å bygge opp positive opplevelser i landsbyen, og skape en hjemstavnsfølelse

I det afghanske samfunn har det vært en tradisjon å arrangere fest i landsbyen, en mela. Under taliban ble det forbudt. Landsbygruppene bestemte derfor at de ville lage en fest før ramadan startet slik at barna og de unge fikk oppleve en mela.

Alle kvinnene, deres små barn og jentene i landsbyen ble bedt. Gruppene som var med i prosjektet tok selv ansvar for program og mat. Vi visste ikke hva som var planlagt. Mange kom til festen, og alle hadde pyntet seg. Lærerne for skrive- og lesegruppene

ledet sammenkomsten. Det var et rikt sammensatt program: bønn, sang, dikt, rollespill, vitser og fortelling om tradisjoner. Melaen ble avsluttet med et festmåltid.

Melaen viste hvor viktig det er å innhente tradisjoner som er betydningsfulle for fellesskapet. I resilience-tenkningen fremheves det hvor verdifullt det er å styrke nettverket, reetablere tillit og oppmuntre til deltakelse og ansvarlighet i den gruppa man samarbeider med (Waaktaar og Christie, 2000). Vi opplevde at melaen var med på å styrke fellesskapet og gjøre livet i landsbyen litt bedre.

Hvorfor er landsbyfesten, en mela, viktig? Etter mange år hvor det var lagt bånd på uttrykk for livsglede gjennom fester, var melaen en viktig hendelse. Dette kom til uttrykk ved at de unge ikke ville avslutte festen.

Melaen begynte og sluttet alltid med bønn. Det var fremføring av flere åndelige sanger og dikt. Lærerne som ledet arrangementene hadde en sentral rolle. De innledet med å snakke om nødvendigheten av fred i det nye Afghanistan.

Rollespill var populært. Det var jentene fra skrive- og lesegruppene som fremførte disse.

Det ene spillet handlet om et ektepar. Noen kakket på døra, ga en lapp til mannen, og fortalte det var en invitasjon til bryllup. Neste dag tok de med seg invitasjonen og gikk til det stedet hvor bryllupet skulle være. Da fikk de vite at bryllupet hadde vært dagen før. Moralen var: Det er viktig å kunne lese.

I den andre landsbyen var det konflikter både mellom familiene og internt i familier, noe som ofte kom frem. Her dreide rollespillet seg om familieproblemer. En svigerdatter, en svigermor, hennes døtre og en onkel kom på besøk. Alle sitter og diskuterer. Onkelen sier til svigerdatteren: "Du har ingenting, mens din svigermor har en gullring." Underforstått: Du er fattig, men din svigermor er rik. Svigerdatterens mann kommer, og han slår kona. Svigermor kommer inn i rommet, (det vil si: frem fra et morbærtre),

svigerdatteren, mannen og svigermor begynner å slåss mens gjesten ser på. Svigerdatteren sier: "Jeg skulle ønske at min svigermor ble tatt av Gud og stengt inne i hagen."

Rollespillene uttrykte hva som var viktige temaer i de to landsbyene. I den ene ga skrive- og leseferdigheter status. Lese- og skrivegruppene var svært populære, og alle kom hver gang. I den andre landsbyen la de interne vanskelighetene en demper på all aktivitet. Det var også et behov for å vise og dermed bearbeide familiekonflikter.

I den ene landsbyen var sangtradisjonen levende. Mange av jentene hadde vært i Pakistan under krigen. Her var det TV og de populære sangene i Pakistan som ble fremført på urdu (det pakistanske nasjonalspråket), men den afghanske nasjonalsangen ble både sunget på dari og pasjto (de to store nasjonale språkene i Afghanistan).

Å fortelle vitser var svært populært i den ene landsbyen. Her er et lite utvalg:

En liten gutt spurte mora si om hvordan barna ble født. Mora svarte at hun fant ham i en matte. "Jeg la ut en matte, og etter 15 dager var du der." Gutten gjorde det samme. Etter 15 dager gikk han for å sjekke. I matta lå det et vilt dyr. Gutten sa til dyret: "Hadde du ikke vært min sønn, så hadde jeg drept deg."

En liten gutt forteller at høna er død. Han møter en annen gutt som forteller at hans bestemor er død, og det var verre. Gutten svarte at det var det ikke, for bestemora la ikke egg.

Mor sier til sønnen at han må komme rett hjem etter skoletid. På skolen spør læreren hvor mange som ønsker å komme til Paradis. Alle uten denne gutten rekker opp hånda. Læreren spør ham hvorfor. Han svarer at mora har sagt at han må gå rett hjem.

Svigermor og svigerdatter var i basaren. Svigerdatteren var vakker, og basareieren sa at hun var svært pen. Hun kunne få stoffet gratis bare han fikk et kyss. Hun svarte ja, det skulle han få. Hun fikk stoffet. Etterpå svarte hun at han kunne kysse svigermora.

Her var det stor forskjell på de to landsbyene. I den ene hvor lese- og skrivegruppene var populære, og hvor familiene sendte de små barna til skolen, var det tydelig at barna kunne mange vitser. Det kan være at et skolemiljø ga mulighet til å fortelle vitser, og ungene var ivrige etter å fortelle. I den andre landsbyen hvor det var tungt å arbeide, ble det ikke fortalt én vits under melafestligheten.

Det ble også fortalt om bryllupstradisjoner i landsbyen.

Først rettes det en forespørsel til brudens familie om giftermål. For at familien skal forstå at dette er en seriøs henvendelse, må den gjentas 2-3 ganger. Dersom familien aksepterer anmodningen, blir det servert noe søtt. (Tadsjikere kan også gi noen penger.) Etter at avtalen er gått i orden, er det forlovelsesfest, og brudgommen kunne besøke brudens familie. Etter 6 uker burde det holdes bryllup. Hans familie måtte da kjøpe mange nye klær til bruden. Kvelden før bryllupet var det hennakveld, dvs. at hendene blir malt med hennafarge i et nydelig mønster. Etterpå kom 7 unge jenter inn til bruden og holdt brudens hånd bruden over hennes hode.

Først etter bryllupet kunne mann og kone treffes alene. Brud og brudgom hadde hver sin bryllupsfest. Etter at brudgommens gjester hadde spist, gikk de til brudens hus. De hadde med seg kake. Brudgommens familie tok så med seg bruden hjem til hans familie. Når bruden kom inn i huset, måtte hun bli stående ved inngangen til svigerfarens sa at han vil gi sitt hus til henne. Han ga henne en gave, som er et symbol på at huset er hennes. Hun kunne så sette seg.

Under taliban var det svært vanskelig å avholde bryllupsfester. Det første året etter at taliban ble styrtet, var det derfor mange som holdt festen, selv om paret hadde levd sammen en stund. Landsbybefolkningen prøvde å holde på bryllupstradisjonene, men på grunn av fattigdom var festene ikke så storslåtte som før.

Under bryllupsfesten danset ofte kvinnene. Dette var også forbudt under taliban. Jeg spurte om de ville danse nå, men ingen våget, da mennene kunne se dem. Men de ønsket å synge og slå takten på "tromme". Trommen kunne være et brett (til å bære glass på) eller en tom vannbeholder. Teksten fant de på etter hvert. Det var enkle vers. Det var om kjærlighet og gutter som var vidunderlige. De samme linjene ble sunget om igjen og om igjen med en meget enkel melodi.

I den ene landsbyen ble melaen avsluttet med at en av kvinnene leste et dikt hun hadde skrevet til denne melaen.

Paradis er ikke stedet for dårlige eller ugudelige folk.

Helvete er deres plass.

*Dersom du ønsker å komme til Paradis,
gå ikke hjem til dårlige folk.*

*Kom hit i dag. Det er en mela
for fattige folk og folk i dårlig forfatning.*

*Husene ble brent
dager før vinteren kom.*

*Taliban gjorde forferdelige ting mot menneskene her.
Vi er veldig triste i dag.*

Penger.

Slik er det.

Du er et menneske, folk av denne verden.

Allah løser problemer.

Dere personer, dere gir oss håp og ønsker.

Dere er ikke redde.

*Dere kan kjøpe Josefs liv.¹
Du troende, du kan få ting i denne verden.
Dette er den letteste vei
for dere er ikke alltid her.*

Etter talibantiden deles menneskene i de gode og de onde. Alt ble ødelagt, men med Allahs hjelp kan de nå få det bedre. Verset sier også en del om bistand. Behovet for penger er alltid til stede, og vi, de vestlige hjelperne, har så mye penger at vi kan gjøre det samme som Josef, nemlig kjøpe hjelp til andre. Diktet avsluttes med at dersom du tror, vil du også oppnå goder.

---

¹ Historien om Josef står både nevnt i Det gamle testamente og i Koranen. Josef var Jakobs yndlingssønn, Hans eldre brødre ble misunnelig på ham, og solgte ham til noen kjøpmenn. Josef kom til Egypt, ble rik, kastet i fengsel, slapp fri fordi han tydet kongens drømmer. Han ble faraoes rådgiver, og hjalp brødreneda de kom fattige til Egypt for å kjøpe såkom.

Kapittel 7

Kasus: Enkelthistorier

Historien om Zinat

Zinat er 65-70 år. Hun vet ikke når hun er født, men det betyr lite for henne. Hun sier selv at hun begynner å bli gammel. Mannen hennes er mye eldre, ser dårlig og sitter mest i en krok. Hun har tre voksne barn, to sønner og en datter. Alle er ugifte. Den første tiden av mitt opphold hadde ingen fast jobb, men de eide en kjerre som de fraktet varer på. Familien leide hus, men måtte ut flytte da den opprinnelige eieren kom tilbake fra Pakistan. Det huset familien skulle flytte til, la høyt oppe på berget. Å hente vann ville ta lang tid, ca. 2-3 timer.

Da vi kom og presenterte vårt prosjekt, var Zinat negativ til det hele. Hun ønsket vann, penger og elektrisitet; materielle goder som kunne gjøre livet lettere for familien. Hun trengte ikke å lære å lese og skrive, hun mente hun var for gammel for det. Andre aktiviteter var hun ikke interessert i. Men hun var nysgjerrig på hva det hele gikk ut på, og ble derfor med. Jeg hadde sagt at det aldri var for sent å lære. Hun ble med på skrive- og leseopplæringen, men tvilte til å begynne med sterkt på sine muligheter til å lære noe.

Etter at hun hadde lært noen bokstaver, fortalte hun stolt at nå kunne hun lese. Hun kunne bokstavene, og kom ikke til å avsløre seg ved å holde boka opp og ned. I sin glede over å beherske bokstavene laget hun følgende dikt:

*Den dagen Zinat gikk til skolen
 med bøkene under armen
 ble hun er vakker pike.
 med bøkene under armen.
 Hennes øyenbryn er skjønne og hennes øyevipper lange.
 Hennes mor likte alltid hennes øyne.*

I Afghanistan er papir dyrt, og Zinat syntes det var vanskelig å bruke papirarket.

*Jeg kan skrive.
 å, min Gud.
 Jeg kan ikke være bedrøvet for papiret,
 som jeg gjør svart. **

(*Papiret blir svart av bokstaver.)

Shura-gruppen hun tilhørte, ville velge henne som leder. Men hun ble ikke godkjent av den afghanske organisasjonen som var ansvarlig for shura-arbeidet. Begrunnelsen var at hun ikke kunne lese og skrive. Under mitt andre opphold fortalte hun at nå var hun godkjent som leder. Nå kunne hun skrive.

Hun hadde sydd en lomme på vesten hun brukte, og der var det en penn og blyant. Med en gang hun hørte et viktig ord, skrev hun det ned i hånden. Hun hadde også vært på en workshop som partnerorganisasjonen arrangerte. Det var første gangen i sitt liv at hun var med i en offentlig sammenheng. Hun viste meg stolt referatet hun hadde skrevet.

Historien til en kvinne fra landsbyen Dari Ali

Sara er en kvinne på ca. 30 år, og er utdannet lærer. Hun er nå enke med tre barn, den minste er ca. to år. Hun bor sammen med sine gamle svigerforeldre. Hennes mann var den eneste gutten i familien, så nå er hun overhode ”*the head of the family*”. I dette området er det godseiere som eier jorda, og landsbybeboerne må gi tre fjerdedeler av avlingen til eieren og får en fjerdedel selv.

”Taliban kom til landsbyen klokka 10 om morgenen. De kom inn i våre hus og tok mennene med seg. De knyttet hendene bak på ryggen med mennenes egen turban og førte dem til tettstedet Najak De var i landsbyen til kl. 16. Vi hadde hørt rykter om at taliban kunne komme, og hadde derfor samlet litt mat og klær. Vi som var tilbake ble veldig redde, og flyktet til fjells. Noen av kvinnene bar nan-brødet på hodet. Fra gjemmestedet sitt så vi at taliban satte fyr på landsbyen. Vi våget seg ikke tilbake før fire dager hadde gått. Vi visste ikke at mennene var drept, og mennene lå derfor fire dager i snøen før de ble hentet tilbake til landsbyen. Etter at vi hadde gravlagt de døde, dro vi til en by sør i landet. Vi var ca. 30 kvinner som dro sammen og en gammel mann på 70 år. Ett av de små barna i følget døde. Flukten tok 3-4 dager, og vi sov ute. Vi var i denne byen i ca. ett år.”

I denne landsbyen var det 40 familier som ble rammet under krigen. De fleste landsbybeboerne flyktet. Bare 17 familier er til nå kommet tilbake. Da de kom tilbake, var husene nedbrent, og Sara med familien bor sammen med en annen familie i et lite rom. Dette var et av de få rommene i landsbyen som hadde tak. Mange av kvinnene i landsbyen er enker med mange barn.

Historien til en kvinne fra landsbyen Kosh Kakk

”Tidlig en morgen kom taliban. Det var for sent for familiene å flykte, så taliban tok mennene med seg, og bandt hendene deres. Taliban kom inn i husene igjen og sa: ”Gi oss flere menn og våpen.” De slo kvinnene. Vi gikk rundt husene i landsbyen hele

natta og når barna gråt, truet de med å skyte oss. De truet også med at de ville ta kvinnene. Vi (kvinnene) trodde at taliban bare hadde drept de mennene som var Khalilis menn, og at de andre satt i fengsel. Etter tre netter kom de gamle tilbake og fortalte at de unge ville komme tilbake neste kveld. De eldre sa ikke at mennene var drept. Neste dag kom det en vogn med de døde legemene. Legemene lå to dager i snøen, og tre dager i moskeen da det ikke var noen menn til å hjelpe oss. Det var kaldt og mye snø. Vi ba andre kvinner fra nabolandsbyen komme og hjelpe oss med å begrave de døde. Vi laget en stor fellesgrav.

Mange flyktet sør i landet. Vi fikk ikke med oss mat og eiendeler. Vi og barna var fem dager på flukt. Barna frøs.”

44 menn fra landsbyen ble drept, og 80 familier rammet.

Jeg spurte en annen kvinne om hun kunne fortelle sin historie. Hun sa at det ville være en gjentakelse av denne historien. Det var også vondt å minnes alt det onde som hadde skjedd. Taliban brente husene. Til og med symaskinene ble brent.

Historien til en kvinne fra landsbyen Bedi Muskhin

”Taliban kom om kvelden. Vi flyktet til landsbyen Kata Khona og var der en natt. Neste morgen var det kamper mellom mennene og taliban. Det var også helikoptertrafikk. Khalilis menn forlot landsbyen, og vi trodde at vi nå var i sikkerhet. Men taliban kom fra flere kanter, undersøkte husene og samlet 35 menn. Noen menn rakk å gjemme seg, en i tandoriovnen, en annen gjemte seg i et tre. Begge ble funnet og drept. Taliban beholdt mennene om natta. Om morgenen grupperte taliban mennene etter alder og tok dem med til tettstedet Najak. Der skjøt de dem. En familie mistet 15 personer. Når taliban kom inn i husene, gjemte vi oss under tepper og lignende, men taliban fant oss samlet i et hus og ”undersøkte” oss (antagelig vil det si: voldtok dem) og truet oss med gevær.

Etterpå samlet alle kvinnene seg i nabolandsbyen. Vi så de døde legemene, men vi greide ikke å gjøre noe. Likene lå syv dager under åpen himmel, i snøen. Det kom da kvinner fra flere landsbyer som hjalp oss med å vaske de døde. Vi så at hendene var kuttet og ansiktene slått. Vi tok steiner fra husene for å markere gravene.

Vi tok med oss litt mat og pakket det på eselet og dro til Bandamir (område nær Yakawlang). Men taliban kom dit også, og vi flyktet til fjells. Taliban fant oss og tok oss tilbake. Grusomme ting skjedde (antagelig voldtekt). Vi flyktet etterpå til en ny fjelldal, og var der i tre måneder. Vi hadde ikke tid til å danne grupper, så vi flyktet en til to familier sammen. To døde i fjellene av utmattelse. To andre mistet forstanden og døde. Vi hadde med oss fire-fem gamle. En av dem døde i fjellene, en annen er nå lam. Han mistet to sønner.

Etterpå flyktet vi videre sørover. Da vi kom tilbake, var landsbyen brent. Mange er nervøse nå.

Kapittel 8

Hva nå?

Dette prosjektet har fokusert på de sterke afghanske kvinnene. Vi tror at ved å vektlegge kvinnenenes styrke, og ikke deres underordnede rolle i et patriarkalsk samfunn vil kvinnene ha større mulighet til å endre sin situasjon.

Krigen hadde ført til at mange kvinner selv måtte tre inn i den offentlige sfære. De kjempet for familien overfor politiet når kjerresalg ble forbudt. De oppsøkte huseiere i nærmiljøet som lot kloakken flyte. De ville lære, og ikke minst ville de bygge opp et livskraftig nettverk for kvinner. Kvinnene så hvor viktig det var å lære seg å lese og skrive. Det ga dem mulighet til å ta del i oppbyggingen av det nye Afghanistan. Alle var opptatt av å hjelpe hverandre til å løse konflikter som oppsto i familien. Kvinnene var klare i sine uttalelser når det gjaldt gamle tradisjoner, som for eksempel at tvangsekteskap ikke var av det gode. Det er kanskje det første forsøk på å endre en skikk som fører til ulykke for mange.

Har arbeidet vært til nytte? Vi kan bruke antall kvinner som var med i de ulike gruppene, som en målestokk. Men i forhold til en endringsprosess er det et dårlig parameter. Shura-gruppene fikk nye arbeidsoppgaver og ble synlig i nærmiljøet. De ble åpne grupper både for unge jenter og kvinner. Alle var velkommen til shura-møtene. For meg var dette første gang i Afghanistan, jeg så et aktivt kvinne- nabolag som fungerte, og hvor det å støtte hverandre var det viktigste. Kvinneshuraene fungerte på en annen måte enn de tradisjonelle shuraene i det afghanske samfunn. Her var samtalen om dagliglivets problemer både under og etter krigen viktig, og kvinnene ønsket å fortelle den yngre slekt om sine valg.

Å kunne fortelle andre om tap, sorg og vanskeligheter, var viktig for kvinnene. Gjennom samtalen kunne de få hjelp og støtte fra de andre kvinnene. Samtidig ble sosialarbeideren "et vitne" til de grusomheter som krigen hadde ført med seg.

Alle kvinnene hadde opplevd krigens grusomheter. De fleste bar på en sorg over sine tap. De hadde mistet menn, sønner og brødre. For kvinnene i Bamiyan-distriktet var det spesielt viktig å fortelle omverdenen om dette. Deres måte å lindre den smerte krigen hadde påført dem, var å lage dikt.

Et psykososialt prosjekt må ha hele mennesket i fokus. For kvinnene i Afghanistan var sammenhengen mellom kropp og sjel, mellom "*body pain*" og deres strevsomme liv noe alle var innforstått med. Det førte til at kvinnene selv kunne fortelle om kroppssmerte både med latter og gråt, fordi de visste at det var hele livssituasjonen som måtte endres.

Var min kunnskap, formet av et vestlig syn på virkeligheten som den er for meg, gangbar i et muslimsk land? Dette spørsmålet ble stilt mange ganger. Etter krigen på Balkan ble det reist kritikk mot den import av vestlig traumebehandling som hadde foregått under og rett etter krigen. (Bracken and Petty, 1998, Ostojic, 1997). Kinesiske sosialarbeidere har stilt spørsmålet om vår individuelle måte å tenke på er brukbar i deres kultur (Chow, 1987).

Å utgå fra en individuell forståelse av problemområdet vil være galt i en afghansk kontekst. Hadde det vært tradisjon for familievernarbeid, psykologisk rådgiving, hadde situasjonen vært annerledes. Institusjonene ville da være var kjent, slik at klientene visste hva de gikk til. Vi måtte etablere noe nytt, som skulle innebære både aktiviteter og gi mulighet til å drøfte vanskeligheter.

For oss ble derfor det psykososiale arbeidet preget av konkrete aktiviteter, som vi definerte som resilience grupper. Hensikten var at alle som var med, kunne si til seg selv at "nå behersker jeg noe nytt. Jeg kan noe som betyr noe for meg". Betydningen av å mestre, er viktig for alle uansett alder. Gleden over å beherske skrive- og lesekunsten var derfor stor hos alle.

I kulturer hvor islam er rådende, er islam en altomfattende måte å leve på for en muslim. Det betyr at religiøse ritualer skal synes i handling. Dersom sosialarbeiderne skal ha mulighet til å hjelpe muslimske klienter som har en religiøs forankring, påpeker Al-Krenawi og Graham (2000) at den religiøse dimensjonen i arbeidet med muslimer er nødvendig. De sier at sosialarbeideren må ha en forståelse av den muslimske familie, og innse at den er mer hierarkisk og mindre fleksibel enn den vestlige. Måten å kommunisere på er mer implisitt og indirekte enn vår, som de oppfatter som mer eksplisitt og direkte (Løfsnæs, 2003).

Det største dilemmaet var i hvilken grad utformingen av sosialarbeiderrollen skulle være en del av privatpersonen, av meg. Sosialarbeideren skal i sitt grunnsyn vise respekt og toleranse, gi mennesket verdi, og støtte klientens selvbestemmelsesrett. Hun skal prøve å få til en åpenhet, slik at det er mulig å få til en dialog.

Forhold i det afghanske samfunn (som flere afghanere også tok avstand fra), som kjønnssegregeringen og patriarkatets gjennomslagskraft, var vanskelig å takle. Det at kvinnene hadde meget få muligheter til valg, at volden, ikke bare i samfunnet men også i familiene gikk ut over kvinner og barn, at jentene hadde en annen verdi enn guttene, var problemstillinger som hele tiden var til stede. Ønske om å være ærlig samtidig som jeg i utøvelsen av arbeidet måtte la være å uttrykke mine holdninger, var vanskelig, og er det rett?

I dette prosjektet ble de private holdningene holdt nede ut fra en forståelse av at det ikke var kvinnene som hadde skapt undertrykkende holdninger. Noe som gjør denne problemstillingen ennå mer komplisert, er forholdet mellom Vesten og den muslimske verden. Det virker som om det fiendebilde begge parter har av hverandre, blir forsterket. Det er nødvendig for sosialarbeiderne å analysere hvilket innhold de selv legger i de respektive fiendebildene. Dette er problemstillinger som det bør arbeides videre med.

Sosialt arbeid er bundet av den konteksten som eksisterer. Det sosiale arbeids vilkår er ulike i de forskjellige delene av verden, og må derfor utvikles ut fra de vilkår som finnes i landet og etter de lokale forutsetninger som er til stede. Den teoretiske overbygningen for vårt arbeid ble hentet fra teori som vektla gruppenes egenaktivitet

---

og deres definisjon av problemene. I resilience-tenkningen er det viktig å støtte eksisterende sosiale og psykologiske faktorer som verner om individet, familien og det lokale miljø (Waaktaar og Christie, 2000). Freire hjalp oss til en større bevissthet om hvor viktighet det er å gå inn i en ikke-styrende rolle. I diktene som kvinnene i Yakawlang laget, kommer det frem at mennenes og sønnenes forsvar av dalen og landsbyen, ga mening og lot dem forstå at en massakre kunne skje. Deres menn og sønner fikk martyrstatus i himmelen. Det ga kvinnene styrke til å dikte og gjøre hverdagen mer håndterbar.

Selv om vi innen sosialt arbeid ønsker å forlate ekspertrollen og påta oss en mer likeverdig rolle, viser det seg vanskelig for sosialarbeiderne å gi avkall på en del av den makt de har ². Som bistandsarbeidere er det en del av vår identitet å være ekspert. Det er derfor du reiser ut: å lære bort noe av din kunnskap. Hvilken kunnskap krever det? Det krever årvåkenhet overfor egne holdninger. Det krever at man stiller spørsmål ved den situasjonsanalysen som foretas.

Begge nabolandene til Afghanistan har hatt (har) sosialarbeiderutdanninger i mange år. Ut fra de erfaringene som er gjort her, ser vi det nødvendig at sosialt arbeid utvikles og tar hensyn til de kontekstuelle rammene som eksisterer i landet. Vi ser også det risikable i å vektlegge vestlige modeller for sosialt arbeid.

I Iran startet den første sosialarbeiderutdanningen i slutten av 1950-årene. S. Farman Farmaian kom da tilbake til Iran etter å ha studert sosialt arbeid i USA. Hun startet den første toårige utdanningen for sosialarbeidere i Teheran. De som ble utdannet, etablerte velferdsentre i nærmiljøet og familieplanleggingssentre. Da Khomeini kom til makten, måtte Farman Farmaian flykte. Hun og hennes kollegaer ble anklaget for å være håndlangere for USA og Israel, og for å være bærere av vestlige verdier (Farman Farmaian, 1993). Dette viser hvor vanskelig forholdet var mellom faget sosialt arbeid slik det ble oppfattet og de verdier den islamske revolusjon fremmet.

Ved et besøk ved sosialarbeiderutdanningen i Lahore i Pakistan i 1975 var to temaer viktige. Det var samfunnsarbeid og islamsk retorikk. Retorikk handler om formidling

---

² I et prosjekt i barnevernsarbeid som var basert på empowerment-tenkning, var en av de største utfordringene for sosialarbeiderne å gi fra seg makt (Løfsnæs, 2001)

og meningsdannelse. Det dreier seg om talekunst hvor man skal få den andre til å si: Ja, nettopp slik er det! I antikken var retorikk et ferdighetsfag, som krevde kunnskap om tradisjoner og litteratur. Retorikk var en utdanning i kommunikasjon hvor en skulle analysere, artikulere og fremlegge saken slik at folk ble overbevist om innholdet (Andersen, 2003).

Den islamske retorikken tar sitt utgangspunkt i Koranen og hadithene, og legger vekt på hva budskapet i de hellige skriftene sier. Det blir lagt vekt på god adferd slik Koranens beskriver den. Sosialarbeiderens oppgaver er gjennom god kommunikasjon å overbevise den andre om hva som er rett å gjøre ut fra et religiøst standpunkt. Samfunnsarbeid er fremdeles en viktig del av undervisningen, men jeg har forstått at den islamske retorikken ikke er så fremtredende som tidligere.

De to eksemplene viser to ulike retninger: Den iranske skolen, hadde en grunnlegger med amerikansk utdanning. Hun justerte imidlertid denne etter hva som var viktig under oppbyggingen av Iran til en moderne stat. Ideene var likevel vanskelige å gjennomføre. Utdanningen i Pakistan som fra begynnelsen understreket at landet var en muslimsk stat, består fremdeles.

Under hele arbeidet kom det frem at kvinnene selv delte kvinner inn i gode og dårlige ut fra deres adferd. Det religiøse livet får både implikasjoner for den enkelte og samfunnet. Rett adferd gir et liv i fred. Den religiøse tro og personens adferd kommer også til syne gjennom måten du opptrer på i familien og hvordan du innretter deg etter de krav familien pålegger kvinnene. Det betydde blant annet å høre på mannens råd. For kvinnene var den religiøse tro selve livet. De gode kvinner innordnet seg.

I og med at religion delvis har vært og er tabu i sosialt arbeid, har den vestlige sosialarbeideren og bistandsarbeideren liten bevissthet om hva den religiøse identiteten betyr for mennesket. Det er derfor lett å både å overse denne delen av identiteten, men også i uforstand være nedlatende og sårende overfor noe som er så dyptliggende som en tro.

Det individuelle livssyn som sosialt arbeid bygger på, og hvor individets unikhhet og verdighet ligger til grunn for etikken, kolliderer med et kollektivistisk livssyn hvor

familiens og klanens verdier er de rådende. I undervisningen i sosialt arbeid blir de ulike temaene oppdelt i kategorier: barn, eldre, rusmisbrukere, flyktninger med flere. Faren ved dette er at kategorikunnskapen tar overhånd, og blir en teknisk rettesnor. Man kan da glemme at det er et enkeltmenneske, et selvstendig individ som sitter foran en. I Afghanistan var det nødvendig å huske at enkeltindividet er en del av en familie, og da ikke bare kjernefamilien, men storfamilien og i noen tilfelle klanen. Det dreide seg ikke om det enkelte individs valg, men familiens valg.

Å skape en god dialog grunnleggende for arbeidet en sosialarbeider gjør. Ved å se på det antidialogiske møtet er det lettere å forstå hva dialogarbeid ikke inneholder.

Antidialogen er preget av erobring av samtalen. Den som har makt, forteller den andre hva som er best for vedkommende og hvilke mål det bør arbeides mot. I alt bistandsarbeid (og sosialt arbeid) er det nødvendig å stille spørsmålstegn ved egne tolkninger av situasjonen, og hvordan en bygger opp en samtale ut fra det en tror, og dermed utelukker andre innfallsvinkler.

Kvinnene selv ønsket å drøfte sine problemer. Ikke for å få råd og hjelp fra meg, men for å få støtte fra de andre. Å dele erfaringer og opplevelser var viktig, og mange trakk det frem som noe av det mest verdifulle som hadde skjedd i kvinnegruppene. Men hjelpen kom fra deres egne.

Etter mange krigsopplevelser har også mange menn psykososiale problemer. I en landsby ble det ytret ønske å starte et tilsvarende arbeid for menn som i våre kvinnegrupper. For meg var det nødvendig å ha fokus på kvinnene og hvordan de kunne få styrke til å få en mer synlig rolle i samfunnet. Det ble satt en grense mot mannens innsyn, men samtidig var det nødvendig å ha legitimitet fra menn for det vi gjorde. De patriarkalske verdiene som rådet i samfunnet, måtte jeg bare se bort fra og slutte å irritere meg over, da kvinnene selv ikke gjorde opprør mot dem.

Å bevege seg inn på en ukjent religiøs grunn, men som jeg visste var grunnleggende for kvinnenes oppfatning av sin verden og de vanskeligheter de strevde med, førte til mange spørsmål om sosialarbeiderrollen og sosialt arbeid. Dilemmaene i arbeidet var mange, og noen er kanskje uløselige?

Litteraturliste

- Ahmad, B. (1993): *Black perspectives in social work*. Birgmingham: Venture Press
- Al-Krenawi, A. and Graham, J. (2000): Islamic Theology and prayer. Relevance for social work practice. *International Social Work* 43:3
- Batten, T. R. (1967): *The non-directive approach in group and community work* Oxford: Oxford University Press
- Biestek, F.P. (1972): *Klient - Sosialarbeider*. Oslo: Universitetsforlaget
- Borge, A.I.H. (2003): *Resiliens. Risiko og sunn utvikling*. Gyldendal Akademisk. Oslo
- Bracken, P.J and Petty, C. (1998): *Rethinking the Trauma of War*. Free Association Books, London
- Briar, S. and Miller, H. (1977): *Problem and issues in Social Casework*. New York: Columbia University Press
- Chow, N. (1987): Western and Chinese ideas of social welfare. *International Social Work*, 30 p. 31 – 41
- Council of Social Work Education, (1967): *An intercultural Exploration: Universals and Differentials in Social Work Values, Functions and Practice*. New York: Council on Social Work Education
- Compton, B.R. and Galaway, B. (1994): *Social work processes*. California: Brooks/Cole
- DeMarinis, V. (1998): *Tvärkulturell vård i livets slutskede*. Studentlitteratur. Stockholm
- Fauerholm, J. (1996): *Fra livstidsklient til medborger*. København: Munksgaard – Rosinante.
- Famaian Farman, S. with Munker, D. (1993): *Daughter of Persia*. London: Corgi Press

- Fauerholm, J. og Brønholt Lyng, L. (1999): Forældrekompetence i udsatte familier. *Socialrådgiveren* nr. 17
- Finset, A. (1973): Aksjonsforskning – ny vin I gamle skinnsekker? I Axelsen, T. og Finset A.: *Aksjonsforskning i teori og praksis*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag A/S s.16
- Friedlander, W. ed. (1958): *Concepts and Methods of Social Work*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall
- Freire, P. (1974): *De undertryktes pedagogikk*. Oslo: Gyldendal, Fakkeltbok.
- Frønes, I. (2001): Skam, skyld og ære i det moderne. I. Wyller, T. Skam: Perspektiver på skam, ære og skamløshet i det moderne. Bergen: Fagbokforlaget.
- Garnezy, N. and Rutter, M. (1983): *Stress, Coping and Development in Children*. Mc. Graw-Hill. New York
- Hermansen, O. (1973): *5 essays om community work*. København: Dansk Socialrådgiverforening
- Husum, H (1989): *Når du krysser grensen*. Afghanistanstankomiteen i Norge, Oslo
- Hutchinson, G. S. (1999): *Samfunnsarbeid i sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hutchinson, G. S. og Oltedal, S. (2003): *Modeller i sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget
- Karlsaune, E. (1990): Kultur – religion – identitet. I Karlsaune, E. og Rian, D. (1990): *Kultur, religion, identitet*. Trondheim: Tapir Forlag
- Killen, K. (1992): *Faglig vegledning i tverrfaglig perspektiv*. Oslo Universitetsforlaget
- Larsen, E. (2001): Barnefamiliens primære oppgave. I *Fra mottaker til aktør*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Levin, I og Trost J. (1996): *Å forstå hverdagen*. Oslo: Tano forlag

Lindén, K. (1991): *Kvinnor, Hälsa, handling*. Göteborg: Göteborg Universitet

Løfsnæs, B. (1995): *A house and five desks*. Redd Barna – Asia. Asian Dialogue No. 3

Løfsnæs, B. (2000): *Noen trekk ved utvikling av samfunnsarbeid som metode i Norge*. Notat nr. 2. Høgskolen i Sør-Trøndelag, avdeling Helse- og sosialfag

Løfsnæs, B. (2002): *Bestemme selv? Familieråd i praktisk arbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Løfsnæs, B. (2003): *Ta av deg skoene. Sosialt arbeid og etniske minoriteter*. I M. Zahl: *Sosialt arbeid. Refleksjon og handling*. Bergen: Fagbokforlaget 2003

Mathiesen, T. (1971): *Det Uferdige – Bidrag til politisk aksjonsteori*. Oslo: Pax Forlag

Midgeley, J. (2001): *Issues in International Social Work*. In *Journal of Social work* 1/1 p- 21 - 35

Naguib, S.- A. (1995): *Religion og etikk i islamsk lys*. I Østnor, L.: *Mange religioner – en etikk?* Oslo: Universitetsforlaget

Opsal, Jan (1994): *Lydighetens vei. Islam veier til vår tid*. Universitetsforlaget. Oslo

Ostojic, Edita (1997): "Some Pitfalls for effective care-giving in a War Region. I: Ajukovic, D. (red) *Society for Psychological Assistance, Zagreb.: Trauma Recovery Training*,

Ouis, P. og Roald A.S. (2003): *Muslim i Sverige*. Stockholm: Wahlström & Widstrand

Payne, M. (1997): *Modern social work theory*. London: Macmillian Press ltd.

Payne, M. (2001): *Knowledge Bases and Knowledge Biases in Social Work*. In *Journal of Social Work*.1 (2) p. 133-146

Nagpaul, H.(1993): Analyses of Social Work Teaching material in India: The need for Indigenous Foundations. In *International Social Work*, 36 p. 207- 220

Ramadan, T.: (2002): *At være europæisk muslim*. Forlaget Hovedland, Høbjerg

Rappaport, J. (1981): In praise of a paradox: A social policy of empowerment over prevention. *American Journal of Community Psychology*, 9, 1 p. 1-25

Rappaport, J. (1987): Terms of empowerment/Exemplars of prevention: Towards a theory for community psychology. *American Journal of Community Psychology*. 15,2, p. 121-148

Rian, D. (1999): *Verdensreligioner i undervisningen*. Oslo: Universitetsforlaget

Sandbæk, M. og Tveiten, G. (1996): *Sammen med familien. Arbeid i partnerskap med barn og familier*. Oslo: Kommuneforlaget

Saleebey, D. (1997): *The Strengths Perspective in Social Work Practice*. New York: Longman.

Seebohm-report, (1968). *Report of the Committee on Local Authority and Allied personal Social Services*. London: H.M.S.O. 1968

Seikkula, J. (1996): *Öppna samtal: från monolog till levande dialog i sociala nätverk*. Stockholm: Mareld.

Solomon, B. B. (1976): *Black Empowerment: Social work in oppressed Communities*. New York: Columbia University Press.

Socialstyrelsen, Stockholm 1981: 3 *Inför döden*

Stolanowski, P.A. og Rønnestad, M. H. (1997): *Profesjonell utvikling I psykososialt arbeid*. Oslo Cappelen Akademisk

Taylor, Z. (1999): Values, theories and methods in social work education, a culturally transferable core? In *International Social work*, 42: 3 p. 309 - 318

Zahl, M. (2003): *Sosialt arbeid: refleksjon og handling*. Bergen: Fagbokforlaget

Vogt, K. (2000): *Islam på norsk*. J.W. Cappelens Forlag A-S, Oslo

Vetlesen (2001): I Wyller, T. *Skam: Perspektiver på skam, ære og skamløshet i det moderne*. Bergen: Fagbokforlaget.

Waaktaar, T. og H.J. Christie (2000): *Styrk sterke sider*. Håndbok i resiliencegrupper for barn med psykososiale belastninger. Kommuneforlaget. Oslo

Wyller, T. (2003): Dømmekraft, Makt og menneskesyn. (Upublisert forelesning Teologisk Fakultet).

www.alhewar.com/SadekShura

www.wordiq.com/definition/Shura

www.iasw.soton.ac.uk International Association of Schools of Social Work (2003) Global Qualifying Standards.

Vedlegg I : Dikt fra Yakawlang

Vedlegg I

Dikt fra landsbyer i Yakawlang distrikt

En tid hendte det:
 En kveld ble noen av våre ledere myrdet
 Hvordan kan jeg leve i Yakawlang nå
 når jeg tenker på de døde
 Tårene over våre menn og ektemenn er mange
 alle svarte – hete – tårer

Khalili - verden ble for liten for vårt folk

Vår ungdom ble tatt
 Taliban tok de med seg
 Khalili kom, og dette ble en forferdelig plass

Nå sier barna – hvor er vår far
 Psthonerne skulle bli satt fyr på
 som gjorde våre barn farløse

*****

Min uskyldige far som ble martyrt
 forlot sine hjelpeløse barn
 Alle de farløse holder seg fast til mor
 Går i sirkler rundt henne
 Lik fugler uten vinger

Se på dem som ble skutt
 Hodene ble kuttet og de ble torturert
 Hendene bundet, hodet og hjernen spredt i elva
 På grunn av drapene har jeg en sorg
 Jeg kan ikke noe annet enn å gråte

*****

En bil kom tildekket med blod
 Med mange døde legemer
 Alle var skamferte
 Hodene skadet

I tre dager ventet de i moskeen
 I tre nye netter ventet de på sine menn og husbonder

Jeg er tatt til fange av taliban
 De har et ondt sinn
 De er våre fiender
 De dreper folk for å gjøre Bin Laden lykkelig

Å Gud, mitt muslimske folk
 Min sorg og ulykke er stor
 Mitt hjerte er gått i stykker
 Min kjære husband er myrdet
 dekket med blod

*****

Å min bror, hvor er du?
 Du spør meg ikke lenger
 hvor naboens små barn er

*****

Å, du den hvite fugl
 Gi beskjed til min mor
 fortell henne at nå er dalen i orden

*****

Å min Gud,
 Gule blomster vokser i dalen
 I Najak (tettstedet) er det medisin for oss alle

Alle unge gutter var samlet på et sted
 De ble drept

Jeg hadde en kjær
 Han skinte som en stjerne
 Nå er det sorgens tid
 Å min Gud, ødelegg Talibans vei
 De har gjort våre barn farløse

*****

Å min Gud,
 Det står et tre alene i hagen
 som søker etter min sønn
 De andre har unge sønner
 men jeg har mistet min unge sønn

De vil utrydde de unge
 Våre unge har hustruer og barn
 De kaster dem i fengsel
 for å motta dollar og Kaldors
 De skyter ned de unge

„„„„„„„„„„„„„„„„„„„„

Min bror, se min kropp er bekymret
 Jeg er skutt av fienden
 De vil drepe alle shiaer
 Fra hver stamme og gruppe

„„„„„„„„„„„„„„„„„„„„

Martyrene er himmelens tulipaner
 Deres budskap er skrevet med blod

„„„„„„„„„„„„„„„„„„„„

Å min Gud, jeg skulle ikke ha blitt kjær i noen
 Jeg skulle ikke ha blitt fanget inn i en slik situasjon
 Jeg er veldig travel i disse dager
 Jeg var lik et blomstrende tre
 Men nå er jeg et tre med torner
 Jeg var blomstertreet - Blomstenes konge
 Jeg skulle ikke ha blitt skilt fra min kjære

„„„„„„„„„„„„„„„„„„„„

La djevelen ødelegge hæren
 Min bror kjenner ikke til situasjonen
 Jeg ser min bror
 Jeg river i stykker min krage
 Min Hassan, min husbond
 forlot hjemmet uten å si adjø

„„„„„„„„„„„„„„„„„„„„

Å Allah, fra toppen av fjellet
 Glasset fra mine feil faller over mitt hode
 Å gullsmed kom å reparere glasset
 Jeg er i store vanskeligheter

,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,

Ingen lys brenner til morgenen
 Ingen er alltid sammen med sin far
 Trærne i hagen er ulykkelige
 Øynene til alle er fylt med tårer

Å min Gud, Yakawlang var fylt med liv
 Ungdommene var i live og alle var lykkelige
 De uskyldige unge var i sine hjem
 Men Oghans samlet dem og brukte dem som mål

Hvordan kan vi leve i Yakawlang
 når vi husker de i stykker revete hodene
 Alle landsbyens innbyggere er i sorg

Hjerte til de unge og gamle er sydet med blod
 De ulykkelige barn uten fedre
 Alltid spør de etter sine fedre
 Brenn de blodsugende Oghans
 De vakre småbarna ble farløse

,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,

Hele området er dekket med snø
 Hvorfor er veien til Posa Dani blokkert?
 Våre unge ligger rundt – overalt
 Grønne flagg på deres graver er lik grønne lys
 I tre dager og netter ventet
 alle kvinnene og barna på sine nære

,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,

Bilen kom med blodige farger
 I bilen lå det talløse lik
 Å, min Gud, alle trær er bar
 uten blader
 Deres hode er revnet lik månen
 I tre dager og tre netter lå de i moskeen

Alle tar et lik i sine armer
 Hennes unge bror er gjennombløt av blod
 Hans søster gråter hele tiden

En mann i moskeen
 Amin som nettopp giftet seg
 Hans brud tar hans kropp i sine armer

*****

Å Gud, min unge sønn er martyr
 Å Gud min kjære er martyr
 Alle martyrene er virkelig martyrer
 De er lik martyrene i Karbala
 Martyrene i Yakawlang er uskyldige
 Martyrene i Karbala hadde sverd i sin hånd
 Martyrenes hånd er bundet på ryggen
 Martyrene i Karbala var sytti to
 Martyrene i Yakawlang var uten ondskap
 Jeg er i svart
 Jeg er i svart

*****

Mitt hjerte er ikke lykkelig
 Med mine egne øyne har jeg sett forferdelige ting
 Jeg kan ikke glemme disse øyeblikkene
 Å Gud, for en bedrøvelig tid jeg har
 Å Gud, sorgen kommer over meg
 Å Gud, min kjære sønn blir farløs
 Han er veldig bedrøvet på grunn av farens død
 Å Gud, nå er vi hjemløs

*****

I martyrenes hus har de laget en skyttergrav
 Oughans har kommet med blodige sverd
 Alle landsbyene i Yakawlang brenner
 Det farløse barnet er i mine armer

*****

Å du hellige, kom å se til martyrene
 Se på de flyktende farløse
 De farløse står i en sirkel rundt deres mor
 De er lik små fugler uten vinger

*****

Se skarpt på ham
 Han er blitt skutt i ansiktet
 Hans kropp er revet i stykker
 Hans hode er forsvunnet
 Et veldig hardt støt mot hans hode
 Hans hjerne er splittet

Mitt hode er i sjokk
 Jeg sitter hjemme med en svak nakke

,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,

Min far, din turban ligger i leire
 Nå er dine sønner farløse
 Min bror, mitt hjerte brenner

Hvem sin hage bærer min brors frukt?
 Jeg fant en blomst
 Hvem sin blomst var det?

Mitt hjerte brenner
 Jeg vet ikke på grunn av hvem

Dette året streifer jeg omkring
 Dette året er jeg en gjest i vår by
 Jeg har mistet alle min nære
 Jeg er veldig forvirret

,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,

Jeg ønsker jeg hadde en jet maskin
 Jeg ønsker at jeg kan bombardere talibarnens hjem
 Talibans sine hustruer er tatovert på pannen

Taliban selv tror ikke på Gud

,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,

Et helikopter kom larmende
 Khalilis kommandanter kom leende
 Kommandanter skal ikke le
 Stridvognene kommer
 Vær forbredt

,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,

Å min Gud
 Jeg har ikke krav på min far

Du har gitt fremtiden til andre
 Du har gitt meg to øyne fylt med tårer

Å far, du forlot vårt hjem
 Du forlot disse fjellene og ørkenen
 Når du var hjemme var vi lykkelige
 Når du forlater oss er vi i sorg

Jeg kan bare be for deg
 Jeg husker dine ord
 Jeg gjengir de til andre
 Men jeg glemmer deg aldri
 Jeg vet ikke noe om ditt oppholdssted

Jeg ser etter min far
 Mitt hjerte brenner i sorg

,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,

Jeg er en martyr, jeg er en martyr
 Jeg har nådd mitt mål
 Bli med min mor
 se fienden av den Hellige Koranen
 Bli med mor, bli med søster
 Du ser din unge bror i blod
 Kom, å se mor
 Mine hender er bakbundet

,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,

Jeg er stolt over din rene sjel
 Jeg går rundt din grav
 Se hva taliban har gjort
 De har drept mennesker uten grunn

,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,

Mitt hjerte er varmt
 lik elva
 Mine lepper har glemt å le
 Å mor, gå til gravstedet
 Martyrene ligger der enda

,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,

Å min kjære, jeg kysser deg

Jeg vil alltid vente på deg
 Jeg vil kysse hendene til de som bringer et budskap fra deg

.....

Fra den dagen jeg ble skilt fra min kjære
 Gud vet jeg er rede til å dø
 Gud, vet og alle vet
 at jeg er lik aske på veien
 Jeg er lik et tre i hagen
 De andre er par, men jeg er alene
 De andre er lykkelig og snakker om kjærlighet
 Mitt hjerte brenner
 Å Gud!

.....

Våre hus ble ødelagt
 Våre gode liv ble ødelagt
 Se, nå er vi hjemløse
 Våre hus er brent til aske

.....

Jeg streifer omkring i en fremmed landsby
 Jeg er vandrende lik en gal, lik en ulykkelig sjel
 Jeg ser på fjellene og ørkenen
 Jeg prøver å gjøre mitt hjerte lykkelig ved å ta noe i munnen
 Jeg kan ikke gjøre mitt hjerte lykkelig

Når jeg husker at du har dradd
 tilbringer jeg mine dager i sorg
 Ild brenner i mitt hjerte
 Mitt hjerte brenner dag og natt

Gud, gi meg stillhet
 Du gikk av gårde, men du etterlot et tegn
 Dine sko står ennå bak døra

.....

Alle ordene er like mørke
 Som natten er for oss

.....

Religiøse dikt laget av kvinnene i shura gruppene

Min Gud, din stemme er her
 og blir skrevet for meg
 Du gir meg en gullkrone med oransje vinger
 Les for meg om morgenen
 Les for meg om natten

.....

I min bønn ber jeg:
 Gud gi meg en venn
 Gud hjelp meg å si
 Jeg hørte denne historien fra en taler
 Mitt hjerte søker etter en venn
 Jeg håper å finne vennen

.....

De som ber er alltid glade
 Bønn gir oss en formue
 Å resitere fra den hellige Koranen
 Gir oss sjel
 I hvert ord gir den oss arbeid
 Du må sette pris på at Gud er nær

.....

Vi er muslimer og alle er muslimske barn
 Vi er Guds skapninger i livet
 Og Mohammed er vår budbringer
 Vi har gitt vårt hjerte til Guds bok
 Vi er muslimer
 Vi er rede til å gi vårt hode
 og vår tro til islams krig

Dikt om kvinnens situasjon. Ukjent dikter

Jeg er en arbeider som ikke har lønn
 Jeg har mange problemer i mitt liv
 Jeg er fattig og har ikke hus
 Begge deler betyr at jeg er i en vanskelig situasjon
 Jeg har ingen bolig
 Mitt verktøy er min rygg og den verker
 Det er mangel på vann og mat
 Mangelen på vann gjør oss hvileløs
 Jeg har mange klager
 Det er ingen som hjelper meg
 Jeg har bare mitt land og fremmede land som er rike
 De hører ikke på oss uansett hvor mye jeg roper
 De er døve
 Hvis jeg tar pennen
 og skriver mine klager er de mange
 Hvis dødsengelen kommer vil jeg gå med ham

Dikt om kjærlighet skrevet av kvinnene i shura gruppene

Jeg spiller på min fløyte i de høye fjellene
 Jeg har mistet min kamel
 Jeg går for å finne den
 fordi han var fra de kongelige kameler

.....

Jeg roper hvor er min kjære
 Å min kjære kom
 Jeg er villig
 Jeg ønsker at du kommer

.....

Ned de høye fjellene går min kjære
 Bærer vann på sine skuldre
 Han er trett
 Denne gangen fortalte jeg ham
 Stå stille en stund å ta en hvil

Dikt skrevet til avslutningsfesten – MELA - i en av landsbyene

Paradis er ikke stedet for dårlige og udugelige folk
Helvete er deres plass
Dersom du ønsker å gå til Paradis
Gå ikke til dårlige folk sitt hjem

Kom hit i dag. Her er det en Mela
for fattige folk og folk som er i dårlig forfatning
Husene ble brent
Dager før vinteren kom
Taliban gjorde forferdelig ting overfor menneskene her
Vi er triste i dag
Allah hjelp oss
Dager før Ramadan
Vi gjør ære på Kulsoom og Berit
Som er her i dag
I dag er de gjester i Gul Dara

Penger
Slik er det
Du er menneske, folk av denne verden
Allah løser problemer
Dere to gir oss håp og ønsker
Dere er ikke redde
Dere kan kjøpe Josef sitt liv
Du troende, du kan få ting i denne verden

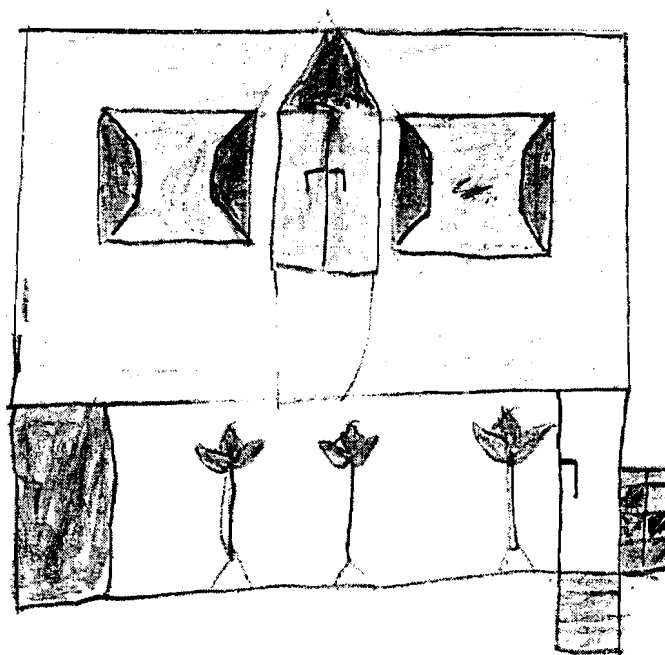
I dag feirer alle Mela
Men virkeligheten er
at dere ikke er her alltid

Vedlegg II: Tegninger

a) Gode opplevelser

بیم کیسه جان بند محود عویار

En god opplevelse er et nytt hus hvor det er mulig å ha noen blomster utenfor

b) Vonde opplevelser

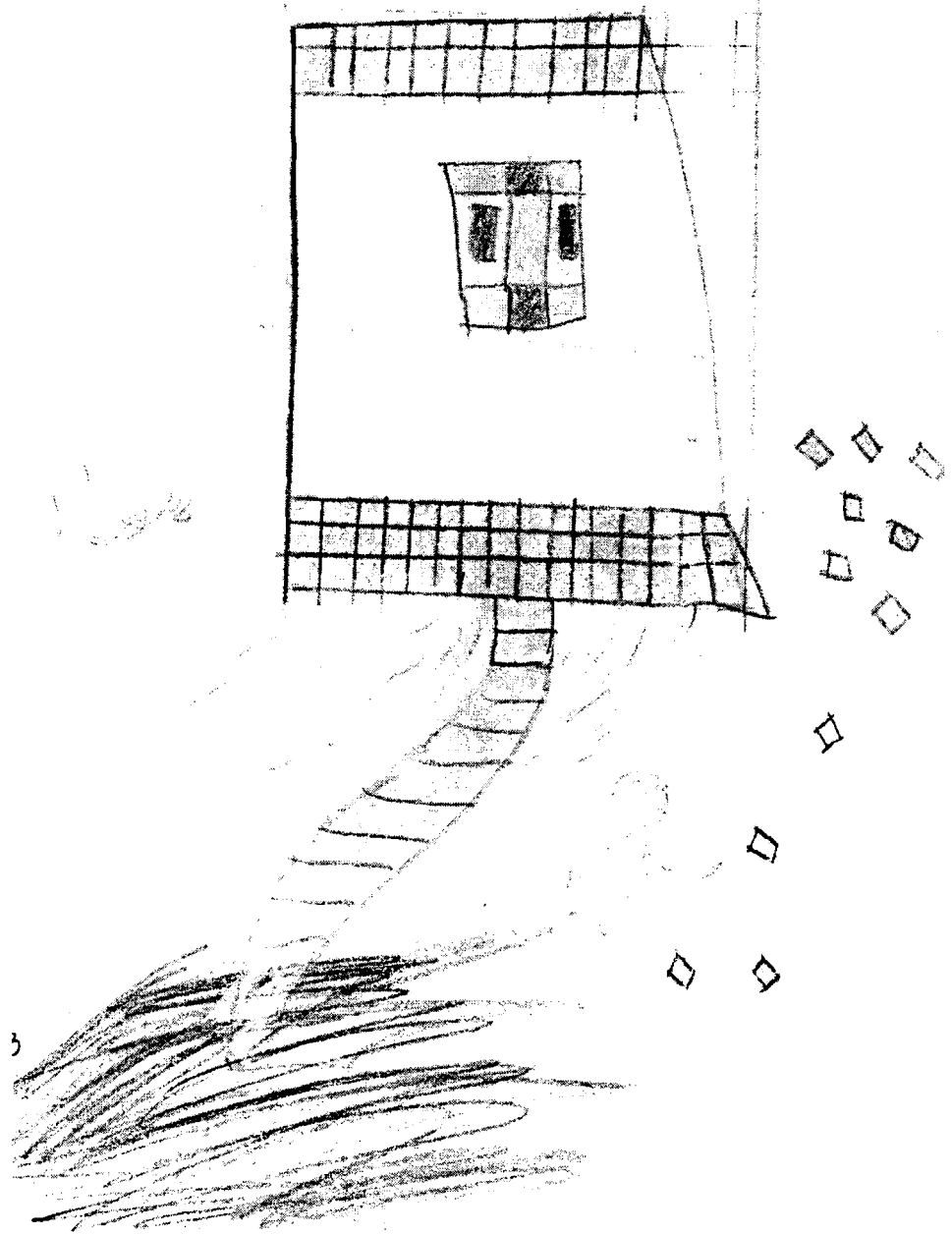

Tegningen viser en mineeksplasjon hvor armer og bein blir revet av kroppen.

En talibansoldat med svart turban, skjegg og kledd i sin tradisjonelle drakt, skyter en som er kledd i en vestlig klesdrakt.

مرصیہ علاء علی خانہ بیرانه است

Et hus i Kabul som blir truffet av en rakett og muren raser ut.

Oversikt over publikasjoner i skriftserien ved Avdeling for helse- og sosialfag og Avdeling for sykepleie

Høgskolen i Sør-Trøndelag

HIST AHS/ASP-notat

- Nr. 1/2004 Flem, Aina Lian
Engelsk modul ved AHS høsten 2003. 12 s. + vedlegg
- Nr. 2/2004 *Forsknings- og utviklingsarbeid ved HiST AHS 2003. 32 s.*
- Nr. 3/2004 Bredland, Ebba Langum
Fagutvikling i klinisk arbeid : bruk av pasienthistorier og tegninger. 32 s.
- Nr. 4/2004 Rannestad, Toril
Livskvalitet og "det gode liv". 12 s.
- Nr. 1/2005 Flem, Aina Lian
Participation and dialogue as the fundamental core : summary of the course, Health and Social Care in the Welfare State. 19 s.
- Nr. 2/2005 Flem, Aina Lian
Teaching Social work from North to South : Professional Imperialism or Mutual professional Development. 17 s.
- Nr. 3/2005 Binde, Ragna
Hva fremmer, hva hemmer tverrfaglig samarbeid? 14 s.
- Nr. 4/2005 Løfsnæs, Berit, Turid Midjo og Ove Gustafsson
Tverretattlig samarbeide og kompetansestyrking : et barnevern i endring: tradisjon eller nyskaping? 28 s.
- Nr. 5/2005 Johannessen, Eli, Elin Sivertsen og Aashild Thorsen
"- Dette er mappa mi ... .., læringsfokusert vurdering" : rapport om mappe som arbeids- og vurderingsform, 1. studieår – innføring og evaluering. 46 s.

HIST AHS/ASP-rapport

- Nr 1/2004 Jakobsen, Klara
Hvordan arbeidsdeltakelsen etter evne kan muliggjøres for kvinner med revmatisme : sluttrapport fra prosjektet "Yrkesaktive kvinners dagligliv". 32 s. + vedlegg